

ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH
INFORMACÍ

OXVIII-3e

**ZEMĚDĚLSKÁ
EKONOMIKA**
AGRICULTURAL ECONOMICS

8-9

ROČNÍK 39 (LXVI)
PRAHA 1993
ISSN 0139-570X

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
SLOVENSKÁ AKADEMIA PÔDOHOSPODÁRSKYCH VIED

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA AGRICULTURAL ECONOMICS

VOLUME 39 (LXVI)

REDAKČNÍ RADA – EDITORIAL BOARD

Předseda - Chairman

Ing. Vladimír J e n í č e k , DrSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Členové - Members

Ing. Gejza B l a a s , CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

PhDr. Stanislav B u c h t a , CSc., (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Ing. Juraj C v e č k o , CSc. (Agris, Bratislava, SR)

Doc. ing. Josef F o j t l , CSc. (Praha, ČR)

Mgr. Helena H u d e č k o v á , CSc., (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Prof. ing. Félix H u t n í k , DrSc. (Bratislava, SR)

Ing. Karel J a n o t k a , CSc. (Region odboru MZ ČR, Pardubice, ČR)

Ing. Josef K r a u s , CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Doc. ing. Jaroslav M a c h , CSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Prof. ing. Zdeněk P o d ě b r a d s k ý , CSc. (Výzkumný ústav živočišné výroby, Praha - Uhřetěves, ČR)

Ing. Bohumil P r o u z a , CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Doc. ing. František S t ě l e č e k , CSc. (Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR)

PhDr. Jana Š i n d l á ř o v á (Vysoká škola zemědělská, Brno, ČR)

Prof. ing. Karel V i n o h r a d s k ý , CSc. (Vysoká škola zemědělská, Brno, ČR)

Prof. ing. Jozef V i š ň o v s k ý , CSc. (Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra, SR)

Vedoucí redaktorka – Editor-in-Chief

Mgr. Alena R o t t o v á

© Institute of Agricultural and Food Information, Prague 1993

SOCIÁLNA STABILITA VIDIEKA Z HĽADISKA POĽNOHOSPODÁRSTVA A POTRAVINÁRSTVA

BUCHTA S., Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava

**Sociálna stabilita vidieka z hľadiska transformácie a privatizácie v rezorte
pôdohospodárstva**

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 8-9, s. 613-626. - 2 tab., lit. 2, res. slov., angl.

Príspevok sa zaoberá analýzou podnikového manažmentu v poľnohospodárskej prvovýrobe v SR. Vrcholový riadiaci aparát za posledné tri roky prešiel určitými cyklickými zmenami a došlo k úniku najschopnejších a podnikateľsky orientovaných osobností z prvovýroby do iných oblastí. Zamestnanosť v prvovýrobe sa výrazne znížila a tento proces nie je zatiaľ ukončený. Podniková sociálna politika sa z celoplošnej úrovne dostala do roviny poskytovania jednej hlavnej aktivity, resp. individuálne poskytovaných služieb. Vývoj priemerných miezd v poľnohospodárstve v roku 1992 priniesol nivelizačný trend vyrovnávania priemerných zárobkov v regionálnom priereze. Najvyšší relatívny nárast priemerných nominálnych miezd nastal v máloproduktívnych regiónoch, v ktorých prudko klesal počet pracovníkov a kde bol i nízky mzdový základ.

manažment, zamestnanosť, nové pracovné príležitosti, transformačné procesy, vidiecke osídlenie, kovo-roľník, samozásobenie, sociálna politika, priemerné mzdy, regionálna politika

Cieľom prieskumu bolo zistiť, či dochádza k radikálnym zmenám v povahe poľnohospodárskej výroby a ktoré socioprofesionálne skupiny sú nositeľmi týchto zmien. Súčasne analyzovať regionálne rozdiely v zamestnanosti a vývoji priemerných miezd v regionálnom priereze vrátane nových trendov a fenoménov na vidieku ako dôsledku transformácie poľnohospodárstva.

Predkladaný výskumný výstup vychádza z analýzy mäkkých dát (riadené rozhovory s pracovníkmi vrcholového vedenia v 11 poľnohospodárskych družstvách v rôznych výrobných podmienkach) a z analýzy tvrdých dát (oficiálne štatistiky). Riadené rozhovory sa realizovali v regiónoch v relatívne produktívnych poľno-

hospodárskych podmienkach s vysokou agrárnou zamestnanosťou (južný Zemplín) a regiónoch v marginálnych a máloproduktných podmienkach (Spiš, Liptov). Zovšeobecnené výsledky prieskumu nepokrývajú komplexne celú škálu uvedenej problematiky, ale snažia sa koncentrovať len na základné sociálne súvislosti naznačených problémov.

MANAŽMENT

Ekonomické výsledky podnikov, keď abstrahujeme známe skutočnosti všeobecnej ekonomickej recesie (prvotná a druhotná insolventnosť a z toho vznikajúci obmedzený obeh peňazí, reštriktívne ekonomické prostredie, obmedzené dotácie a pod.), sú priamo závislé od tvorivých podnikateľských schopností podnikovej manažérskej elity. Ukázalo sa, že tam, kde bolo podnikové vrcholové vedenie väčšinou v preddôchodkovom, resp. v dôchodkovom veku, bola rigidná, stereotypná výrobo-ekonomická orientácia, bez zdravého podnikateľského rizika a bez výrazných podnikateľských aspirácií.

Vrcholový riadiaci aparát po roku 1989 prešiel v drvivej väčšine niekoľkými cyklickými obmenami. Na niektorých postoch nastali za posledné tri roky viacnásobné zmeny. Po transformácii nie je podnikový manažment stabilizovaný a v niektorých prípadoch dochádza k dobrovoľnému odchodu vedúcich pracovníkov do súkromného podnikania, finančníctva, regionálnej štátnej správy a pod. a na ich miesta prichádzajú pôvodní vedúci pracovníci, ktorí z poľnohospodárskych podnikov krátko po roku 1989 odišli. Kvalita podnikového manažmentu je výrazne diferencovaná a sú viditeľné náznaky trendov odchodu progresívnych, podnikateľsky orientovaných osobností z poľnohospodárskych podnikov do finančne atraktívnejších aktivít a menej konfliktného prostredia. Pritom väčšina týchto vedúcich pracovníkov využíva získané kontakty, konexie, vedomosti a skúsenosti pre svoje nové pracovné uplatnenie.

Ukázalo sa, že neexistuje príliv nového, mladého a podnikateľsky orientovaného manažmentu do poľnohospodárskej prvovýroby, skôr dochádza k „úniku mozgov“ do oblasti obchodnej a spracovateľskej činnosti. Konštituuje sa tu zjavná „alternatívna manažérska elita“, ktorú vychovala poľnohospodárska prvovýroba a ktorá využíva svoje skúsenosti a vedomosti získané v prvovýrobe. Keď zvážime, že praktická výchova schopného manažéra trvá minimálne dva až päť rokov, dochádza tu k značným (zatiaľ nekvantifikovaným) finančným stratám. Nastáva tu do určitej miery paradoxná situácia, že najschopnejšie a najtvorivejšie podnikateľské osobnosti z prvovýroby odchádzajú do obchodných a spracovateľských činností, ktoré sú úzko napojené na prvovýrobu.

Dochádza k určitému prerozdeľovaniu manažmentu a zmene proporcií medzi prvovýrobou a na ňu nadväzujúce odvetvia a činnosti. Pri prolongácii doterajšieho stavu môže vzniknúť situácia, že krajné póly tejto manažérskej selekcie sa budú od

seba stále viac vzdávať a tieto odstredivé tendencie môžu vyústiť do spoločensky neúnosných polôh.

I keď vo väčšine podnikov bol vo vnútropodnikových normách stanovený zákaz podnikania vedúcich pracovníkov v rovnakých alebo podobných činnostiach, stretli sme sa relatívne často s prípadmi, kde vedúci pracovníci sami, resp. prostredníctvom svojich rodinných príslušníkov boli do týchto podnikateľských aktivít v rôznej miere zapojení (stret záujmov).

Aj keď došlo k výraznému poklesu stavu riadiaceho aparátu a vôbec THP, existujú v tomto smere u tejto skupiny pracovníkov relevantné rezervy. Relatívne ešte stále vysoký stav THP zdôvodňovalo vrcholové vedenie poľnohospodárskych podnikov tým, že títo pracovníci sú nutní preto, že musia predovšetkým vykonávať kontrolu nad podriadenými pracovníkmi, vzhľadom k zníženej pracovnej morálke a disciplíne. Tento argument však neplatil v podmienkach, kde podnikový manažment postupne prinútil pracovníkov k ekonomickému chovaniu a kde ekonomická výkonná motivácia je už zavedená (napr. v prevádzkach, kde došlo k vnútornej privatizácii, sa tieto negatívne momenty vôbec nevyskytujú). Snaha vrcholového vedenia (najmä u dlhodobých podnikov) presvedčiť pracovníkov o výhodách vnútornej privatizácie naráža na odpor radových pracovníkov, ktorí v súčasnej klíme ekonomickej neistoty vidia v tejto forme skôr nevýhody a riziká ako pozitívne efekty a obviňujú vedenie zo snahy zbaviť sa ekonomickej zodpovednosti. Všeobecne platí, že zo strany manažmentu je značný reálny a potenciálny záujem o nové formy riadenia a hospodárenia, ale nie vždy sú tieto zábery uskutočniteľné. V tomto smere bude nutná trpezlivá a systematická osвета a propagácia.

Najväčší vplyv na dianie v družstve má vrcholové vedenie (najmä predseda) a predstavenstvo. Zloženie a štruktúra predstavenstva bolo značne diferencované. Tam, kde vnútropodnikové normy boli značne voľné, vzniká riziko nekvalifikovaných rozhodnutí a zníženej profesionality. Nezhody medzi týmto predstavenstvom sa koncentrovali predovšetkým do budúcej perspektívy družstva a podnikateľského zámeru transformovaného družstva.

ZAMESTNANOSŤ A VZNIK NOVÝCH PRACOVNÝCH PRÍLEŽITOSTÍ

Za posledné tri roky sa výrazne znížil stav trvale činných pracovníkov (v analyzovaných podnikoch sa tento pokles pohyboval od 20 % do 50 %). Prepúšťali sa predovšetkým pracovníci pridružených výrobných jednotiek a pracovníci s nízkou pracovnou morálkou. V krátkodobej perspektíve sa predpokladá ďalšie znižovanie, ktoré bude značne konfliktné. Dochádza k jednoznačnej prevahe úbytkov pracovných príležitostí nad tvorbou nových a nastávajú výrazné regionálne disproporcie v zamestnanosti poľnohospodárskeho obyvateľstva. Najvyššie počty prepúšťaných pracovníkov sa kumulujú do už teraz problémových regiónov s vysokou mierou nezamestnanosti. To znamená, že poľnohospodárstvo nebude neutra-

lizovať vysokú mieru nezamestnanosti v týchto problémových regiónoch, ale naopak bude ešte prehľbovať tento socioekonomický úpadok.

V analyzovaných poľnohospodárskych družstvách (PD) nedošlo k zásadnej reštrukturalizácii výroby, s určitými malými obmenami pokračuje klasická, doterajšia štruktúra výroby; i keď výroba určitej komodity je stratová, ale poskytuje záruku pravidelných a relatívne rýchlych hotových peňazí, ktoré sú potrebné na mzdy. Perspektívnosť budúceho hospodárenia sa stráca a umŕtvuje v momentálnej ekonomickej situácii. Zásadná a štrukturálna zmena je v tomto období značne problematická a kvalifikovaná perspektíva je neustále odkladaná do neurčita. Podniková stratégia sa obmedzuje na krátkodobé a nerizikové ciele. Toto zistenie je typické predovšetkým pre PD, ktoré majú ekonomické problémy, ale táto podniková filozofia je badateľná i u priemerných družstiev.

Nové pracovné príležitosti v obciach sú úmerné veľkosti sídla. Vo väčších vidieckych sídelných jednotkách vznikajú individuálne pracovné príležitosti (živnosti, remeslá a pod.). V malých vidieckych sídlach (do 500, resp. 1 000 obyvateľov) je táto tvorba nových pracovných príležitostí minimálna. Všeobecne platí, že nové podnikateľské aktivity sa najviac koncentrujú na sprostredkovateľské a obchodné činnosti, nové pracovné miesta zamerané na výrobu a tvorbu nových materiálnych hodnôt sa vyskytujú veľmi zriedka. Na druhej strane je vidieť vo väčších vidieckych sídlach zlepšenie v sieti drobných služieb.

TRANSFORMAČNÉ PROCESY A VIDIECKE OSÍDLENIE

Vo väčšine analyzovaných PD boli družstevníci - zamestnanci v minoritnom postavení oproti vlastníkom pôdy. Oprávnené osoby - nečlenovia, ktorým sa priznali majetkové podiely, väčšinou nemali výrazný záujem o členský pomer. Ich filozofia sa riadila okamžitým, i keď nevýznamným, ekonomickým profitom, resp. určitým vyčkávacím postojom. V analyzovaných PD pripadol členom družstva väčšinou menší podiel čistého imania ako nečlenom. Vzťahy medzi ľuďmi v dedine transformácia zásadne neovplyvnila, s výnimkou veľmi častých súdnych sporov pri znovurozdeľovaní dedičských podielov pôdy. Tieto spory sa vyskytujú veľmi často a pripomínajú niektoré situácie známe z minulosti.

Pri rozpade veľkých družstiev na menšie podnikateľské subjekty sú veľmi časté spory o majetok, o rozdelenie aktív a pasív bývalého družstva. V týchto sporoch (najmä v začiatkoch) bol značný podiel emócií a iracionality, postupne sa ale začína presadzovať snaha k racionálnemu kompromisu.

U významnejších vlastníkov pôdy, ktorí sa stali nezamestnanými, nie je záujem o vydanie pôdy, skôr je u nich badateľný záujem o vydanie len časti pôdy, ktorá je vhodná predovšetkým pre rodinné samozásobenie. Objavuje sa všeobecne významný a zásadný trend obyvateľov vidieka k samozásobiteľskému chovaniu. Vo vedomí vidieckych občanov sa začína presadzovať „záchranná verzia“ uspokojenia základných existenčných potrieb formou rozšírenia samozásobenia a natu-

rálnej spotreby. Toto samozásobiteľské chovanie vidieka bude pravdepodobne sociálnym fenoménom, ktorý bude mať rôzne polohy a štádia. V útlmových oblastiach je typické predovšetkým pre „postekonomicky aktívne obyvateľstvo“, ktoré v záujme zachovania určitej životnej úrovne je ekonomicky prinútené k tejto činnosti. V poľnohospodársky produkčných oblastiach pravdepodobne nastane revitalizácia z minulosti známeho „kovoroľníka“, resp. určitých analogických variantov. Pritom v týchto produkčných regiónoch budú určité zvyšné komodity predmetom zmluvného, resp. individuálneho predaja. Okrem pozitívnych ekonomických aspektov bude mať tento návrat k určitému rodinnému hospodáreniu i významný sociálny aspekt, a to rehabilitáciu a oživenie viacgeneračnej vidieckej rodiny, so sociálnou potrebnosťou a zmysluplnosťou dožívajúcej staršej generácie v tomto type rodiny. Vidiek sa môže demograficky a sociálne oživiť. Určité náznaky návratu mestského obyvateľstva na vidiek sa začínajú pomaly prejavovať. Vzťahy poľnohospodárskych podnikov k miestnym samosprávam sa pohybujú v pragmatickej rovine. Lokalizačné poplatky väčšinou neuhrádzovali priamou finančnou platbou, ale službami, resp. inou naturálnou formou (napr. stavebnými prácami pre obecný úrad, poskytnutím mechanizmov pre zemné práce, atď.).

U podnikov poľnohospodárskej prvovýroby sa začína objavovať tendencia prieniku do lokálnych, regionálnych trhov, predovšetkým u poľnohospodárskych komodít, na ktoré sa podniky špecializujú. Ide väčšinou o polotovary, hotové finálne potravinové výrobky sú zatiaľ menej frekventované. Táto snaha vyplýva predovšetkým z nedostatku hotových finančných prostriedkov a zníženého toku peňazí. Tieto nové aktivity neprinášajú výrazné zvýšenie nových pracovných miest a produktivita práce, resp. celkový ekonomický efekt je na hranici rentability.

Nedostatok prostriedkov na nákup nafty a energetickej náročnosť výroby sa prejavili (najmä v marginálnych a submarginálnych výrobných oblastiach) návratom konského záprahu a využívania ťažnej sily koní. Využívajú sa v rámci vnútornej strediskovej dopravy, pre obrábanie rodinných hospodárstiev, obrábanie pôdy v ťažko prístupných a svahovitých podmienkach, pre prácu v lese, pre turistické účely, atď. Tento trend nie je masový, ale relevantné náznaky týchto tendencií sú evidentné.

Pre všetky analyzované poľnohospodárske podniky bol typický enormne vysoký výskyt rozkrádania. Niektoré poľnohospodárske výrobky (zemiaky, zelenina, kukurica na zrno a pod.) musí podnik obmedzovať už aj preto, že nedokáže zamedziť vysokému stupňu rozkrádania. Krádeže sa kumulujú predovšetkým u rómskeho obyvateľstva a nezamestnaných občanov. Ochrana týchto komodít prostredníctvom súkromných bezpečnostných služieb sa ukazuje ako neúčinná a sankcionovanie týchto sociálne patologických javov (patrí do kompetencie obecných úradov) ako úplne neefektívne. Externé rozkrádanie vidieckym nepoľnohospodárskym obyvateľstvom sa dostáva do extrémnych, spoločensky nebezpečných polôh. Keď pripočítame v niektorých prípadoch i interné rozkrá-

danie vlastnými pracovníkmi a niektoré ďalšie ekonomické a výrobné straty, ide o významný faktor celkovej efektívnosti ekonomiky podniku. Zatiaľ čo u vlastných pracovníkov ide v tomto smere o klesajúci trend, naopak rozkrádanie nepoľnohospodárskym obyvateľstvom má výrazne vzostupnú tendenciu.

PODNIKOVÁ SOCIÁLNA POLITIKA

Plošne uplatňovaná podniková sociálna politika už v poľnohospodárskej prvovýrobe neexistuje. Podniková sociálna politika vo väčšine poľnohospodárskych podnikov sa koncentruje len na zabezpečovanie závodného stravovania, resp. poskytovanie stravy dôchodcom a ostatným občanom. Väčšina poľnohospodárskych podnikov v minulom období rozpustila fond kultúrnych a sociálnych potrieb (FKSP) už pred jeho legislatívnym zrušením. Na druhej strane však ekonomicky prosperujúce podniky vytvárajú sociálny fond, ktorý je fakultatívne dotovaný z vytvoreného zisku, resp. využívajú pre tvorbu zdrojov tohto fondu splátky pôžičiek od pracovníkov. Odhadujeme, že prídelenie do sociálneho fondu v roku 1993 dotovalo cca 5 - 10 % poľnohospodárskych družstiev a prostriedky v sociálnom fonde zatiaľ vykazujú cca 25 - 30 % družstiev. Podobný trend je badateľný i na štátnych majetkoch. Širšia paleta jednotlivých aktivít podnikovej sociálnej politiky zostala len u niektorých ekonomicky prosperujúcich podnikov (napr. pôžičky, príspevky na rekreácie, kúpeľné a liečebné pobyty, sociálne výpomoci a pod.). Tab. I a II ukazujú vývoj a štruktúru podnikovej spoločenskej spotreby (PSS) za PD a štátny majetok (ŠM) od roku 1986 do roku 1992. U PD sa absolútne čerpanie FKSP i výška zostatkov od roku 1990 znižuje. Analogický trend je i u čerpania PSS z nákladov (zníženie oproti roku 1991 o 15,2 %). V relatívnom vyjadrení u FKSP i PSS z nákladov na 1 pracovníka došlo k zvýšeniu čerpania prostriedkov /vzhľadom k podstatnému zníženiu celkového počtu pracovníkov PD).

U PD v celkovej štruktúre príjmov FKSP v roku 1992 najvyššiu položku (40,4 %) tvorili splátky pôžičiek od pracovníkov a jednu tretinu (32,3 %) v celkovej štruktúre čerpania FKSP tvorilo tzv. ostatné čerpanie (interné). Obsah a štruktúra tejto výdavkovej položky sú ťažko definovateľné. Na ŠM je v príjmovej časti FKSP obdobný trend (splátky pôžičiek od pracovníkov tvorili 42,9 % z celkových príjmov FKSP za rok 1992), vo výdavkovej časti čerpania prevládali výdavky na rekreácie, zájazdy (18,8 %) a na závodné stravovanie (18,7 %).

Na ŠM analogicky ako u PD došlo k absolútnemu poklesu čerpania FKSP, zostatkov i PSS z nákladov a relatívnemu nárastu čerpania FKSP i PSS z nákladov na 1 pracovníka. Je zaujímavé, že celková PSS na 1 pracovníka je na ŠM o 49,5 % vyššia ako v PD. „Predprivatizačná klíma“ na ŠM sa prejavuje snahou maximálne vyčerpať prostriedky podnikovej spoločenskej spotreby. V štruktúre čerpania PSS z nákladov naprosto jednoznačne prevládajú prostriedky na závodné stravovanie (u PD tvoria 49,6 % a na ŠM 43,4 % z celkového čerpania) a na bytové hospodárstvo (u PD 20,5 %, na ŠM 30,9 %). Na ŠM v štruktúre čerpania podnikovej spoločenskej spotreby prevládajú prostriedky z nákladov (53,8 %). Ide o logickú

I. Vývoj a štruktúra podnikovej spoločenskej spotreby za poľnohospodárska družstvá (od roku 1986 do roku 1992) – Development and structure of enterprise social consumption in agricultural cooperatives of Slovak Republic (from 1986 to 1992)

Ukazovateľ ¹	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Čerpanie FKSP na 1 pracovníka (Kčs) ²	1 328,9	1 603,0	1 805,8	1 922,7	1 614,4	1 235,4	1 502,0
Čerpanie FKSP celkom (tis. Kčs) ³	370 695	457 728	504 011	547 643	414 305	243 746	233 243
Zostatky FKSP na 1 pracovníka (Kčs) ⁴	1 609,2	1 614,0	1 768,8	1 843,3	1 660,5	1 771,8	1 373,0
Zostatky FKSP celkom (tis. Kčs) ⁵	448 886	460 814	493 665	525 038	426 112	349 585	213 115
PSS z nákladov na 1 pracovníka (Kčs) ⁶	1 084,8	1 143,0	1 262,3	1 506,4	1 031,7	1 101,8	1 188,0
PSS z nákladov celkom (tis. Kčs) ⁷	302 596	326 360	352 327	429 057	264 752	217 391	184 510
Celková PSS na 1 pracovníka (Kčs) ⁸	2 413,7	2 746,0	3 068	3 429,1	2 646,1	2 337,2	2 690,0
Celková PSS (tis. Kčs) ⁹	673 291	784 088	856 338	976 700	679 057	461 137	417 753

PSS - podniková spoločenská spotreba – enterprise social consumption

FKSP - fond kultúrnych a sociálnych potrieb – fund for cultural and social needs

¹item, ²drawings from FKSP per 1 employee (Kcs), ³drawings from FKSP in total (thous. Kcs), ⁴balance of FKSP per 1 employee (Kcs), ⁵balance of FKSP in total (thous. Kcs), ⁶proportion of PSS from costs per 1 employee (Kcs), ⁷proportion of PSS from total costs (thous. Kcs), ⁸total PSS per 1 employee (Kcs), ⁹PSS in total (thous. Kcs)

II. Vývoj a štruktúra podnikovej spoločenskej spotreby na štátnom majetku SR (od roku 1986 do roku 1992) – Development and structure of enterprise social consumption in state farms of Slovak republic (from 1986 to 1992)

Ukazovateľ ¹	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Čerpanie FKSP ² na 1 pracovníka (Kčs) ³	1 876,6	1 097,0	1 299,6	1 374,4	1 440,4	1 586,6	1 856,0
Celkom (tis. Kčs) ⁴	50 563	51 620	57 403	59 270	65 661	59 172	50 149
Zostatky FKSP ⁵ na 1 pracovníka (Kčs) ³	1 051,8	1 110,0	1 232,4	1 542,4	1 441,6	1 804,1	1 944,0
Celkom (tis. Kčs) ⁴	49 401	52 230	54 437	66 516	65 713	67 283	52 547
PSS z nákladov ⁶ na 1 pracovníka (Kčs) ³	1 166,7	1 395,0	1 719,5	1 912,0	1 805,5	1 890,5	2 165,0
Celkom (tis. Kčs) ⁴	54 797	65 634	75 948	82 455	82 301	70 505	58 506
Celková PSS ⁷ na 1 pracovníka (Kčs) ³	2 243,3	2 492,0	3 019,0	3 286,4	3 245,9	3 477,1	4 021,0
Celková PSS ⁷ (tis. Kčs)	105 360	117 254	133 351	141 725	147 962	129 677	108 655

1 - 9 see table I.

kompenzáciu výrazného zníženia tvorby zdrojov na ŠM. Na ŠM prevláda snaha tieto prostriedky čo najviac rozpustiť do spotreby.

Analýza čerpania prostriedkov PSS nám potvrdila hypotézu, že v oblasti sociálnej politiky, financovanej z prostriedkov organizácií, vzniká diferencovaná paleta týchto výdavkov, charakteristická nielen ich úplnou absenciou, ale i širokým spektrom rôznych sociálnych aktivít, ktoré budú značne selektované a individualizované.

VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A PRIEMERNÝCH MIEZD

Priemerný evidenčný počet trvale činných pracovníkov (prepočítaný počet) v poľnohospodárstve spolu za rok 1992 činil 204 222 pracovníkov. Oproti roku 1991 klesol tento počet o 47 960, t.j. o 19,9 %. Z tohto počtu pracovalo 150 973 trvale činných pracovníkov v poľnohospodárskych družstvách. Oproti rovnakému obdobiu minulého roku sa znížil tento počet o 38 544, t.j. o 20,3 %. Priemerná nominálna mzda na 1 trvale činného pracovníka v PD sa zvýšila z 3 141 Kčs v roku 1991 na 3 439 Kčs, t.j. o 9,5 % (netto mzda bez príspevkov na sociálne zabezpečenie).

Najvyššie tempá rastu priemerných miezd v prepočte na 1 trvale činného pracovníka sa jednoznačne prejavili v máloproduktných okresoch:

Naopak najnižšie tempá rastu priemerných miezd v prepočte na 1 trvale činného

Martin	23,9 %
Dolný Kubín	20,2 %
Prievidza	16,8 %
Žilina	16,2 %
Trenčín	15,8 %
Michalovce	15,4 %
Považská Bystrica	15,1 % atď.

pracovníka sa vyskytli v okresoch:

Tento do určitej miery nivelizačný regionálny vývoj priemerných miezd je

Nové Zámky	1,9 %
Komárno	2,5 %
Dunajská Streda	5,0 % a pod.

spôsobený nerovnakým východiskovým mzdovým základom z roku 1991 a odlišným regionálnym vývojom úbytkov pracovníkov v PD.

Najvyššia agrárna zamestnanosť sa kumuluje do produkčných okresov Žitného ostrova a Západoslovenskej nížiny (najvyšší počet pracovníkov v poľnohospodárstve je v okresoch Nitra, Nové Zámky, Trnava, Dunajská Streda, Levice, Komárno, atď.). V týchto okresoch došlo v roku 1992 k najnižším úbytkom pracovníkov (pohybovalo sa v rozmedzí 11 až 19 %). Naopak najvyššie úbytky

pracovníkov sa koncentrovali do máloproduktčných horských, resp. podhorských oblastí okresov Považská Bystrica, Dolný Kubín, Čadca, Bardejov, Banská Bystrica, Svidník, Stará Ľubovňa a okresov s relatívne vysokou agrárnou zamestnanosťou a nízkou ekonomickou infraštruktúrou (Michalovce, Vranov a pod.). Proces znižovania zamestnanosti v poľnohospodárstve sa zrýchľuje v marginálnych a submarginálnych oblastiach a pomalším, pozvoľnejším tempom postupuje v produkčných poľnohospodárskych oblastiach. Toto diferencované tempo znižovania pracovníkov v poľnohospodárstve sa bude postupne vyrovnávať, pretože máloproduktčné oblasti narazia na prirodzené bariéry tohto procesu, zatiaľ čo druhý (produkčný) pól tohto kontinua k týmto prirodzeným hraniciam (ale nerovnako vymedzených) postupuje pomalším tempom, resp. ešte hľadá reálne a potenciálne možnosti zamestnania v tomto odvetví. Ako determinujúci faktor bude do tohto procesu zasahovať rezortná a predovšetkým celospoločenská, vládna politika zamestnanosti vrátane tvorby stimulov rozvojového charakteru. Zásadne by však tieto inštrumenty mali neutralizovať negatívne sociálne dôsledky tohto procesu predovšetkým systémovou tvorbou nástrojov aktívnej politiky zamestnanosti.

Priemerná nominálna mzda na 1 trvale činného pracovníka v poľnohospodárstve spolu sa zvýšila v roku 1992 oproti roku 1991 o 9,9 %, t.j. na 3 586 Kčs. Najvyššia priemerná mzda na 1 trvale činného pracovníka bola v roku 1992 v okrese Dunajská Streda - 4 430 Kčs, najnižšia potom v okrese Stará Ľubovňa 3 099 Kčs. Vývoj priemerných miezd v poľnohospodárstve v roku 1992 priniesol nivelizačný trend vyrovnávania priemerných zárobkov v regionálnom priereze. Najvyšší relatívny nárast nastal v máloproduktčných regiónoch:

1. Dolný Kubín	19,5 %
2. Žilina	16,9 %
3. Liptovský Mikuláš	16,1 %
4. Poprad	15,3 %
5. Veľký Krtíš	14,4 %
6. Martin	14,2 %
7. Michalovce	13,9 %
8. Trenčín	13,4 % atď.

Naopak najnižší nárast, keď abstrahujeme okr. Stará Ľubovňa (+ 1,5 %) a Čadca (+ 3,5 %), nastal v týchto okresoch.

Komárno	+ 3,0 %
Nové Zámky	+ 3,0 %
Košice-vidiek	+ 3,5 %
Levice	+ 5,9 %
Zvolen	+ 6,2 %
Dunajská Streda	+ 6,9 % atď.

Z 36 okresov je 19 pod celorezortným priemerným nárastom (9,9 %) a len 17 okresov je nad týmto priemerom. Z naznačeného vývoja je vidieť rýchlejší nárast priemerných miezd v regiónoch, v ktorých rýchlejšie klesal počet pracovníkov v poľnohospodárstve. Toto tempo rastu je čiastočne spôsobené aj nižším mzdovým základom v týchto nízkoprodukčných regiónoch. Je ale evidentné, že tieto relatívne vyššie úbytky pracovníkov v týchto oblastiach tempo rastu priemerných miezd tiež pozitívne ovplyvnili. Naopak nižšie tempo úbytkov v intenzívnych poľnohospodárskych oblastiach sa prejavilo miernejším nárastom priemerných miezd. Prejavuje sa tu v tomto smere zjavná tendencia k určitej regionálnej vyrovnanosti.

ZÁVER

Analýza ukázala, že relevantný vplyv na celkovú ekonomickú situáciu podniku má podnikový manažment. Tento vrcholový riadiaci aparát poľnohospodárskych podnikov prešiel niekoľkými cyklickými obmenami. Kvalita podnikového manažmentu v poľnohospodárstve je výrazne diferencovaná. Celková kvalita a úroveň tejto manažérskej elity za posledné roky poklesla, došlo k určitej devastácii podnikového manažmentu. Najschopnejšie osobnosti a podnikateľsky najvýraznejšie orientovaní jedinci z prvovýroby odišli do spracovateľských, obchodných, finančných a ďalších činností, ktoré sú priamo napojené na prvovýrobu a tvoria akési „satelitné prostredie“, ktoré relatívne výhodne kapitalizuje činnosti a výsledky prvovýroby. Konštituuje sa tu „alternatívna manažérska elita“ vychovaná prvovýrobou. Značná časť vrcholového vedenia sama, poprípadе prostredníctvom rodinných príslušníkov, bola zapojená do rôzne definovaných podnikateľských činností. Relatívne vysoký stav THP bol podnikovým manažmentom zdôvodňovaný predovšetkým nutnou kontrolou nad podriadenými pracovníkmi. Pracovná morálka a disciplína sa všeobecne zhoršila. Východisko z tejto situácie vidí podnikové vedenie v postupnom tlaku smerom k ekonomickej výkonnej motivácii pracovníkov. V súčasnej ekonomickej situácii je tento proces zdĺhavý a vyžaduje systematickú propagáciu.

V niektorých poľnohospodárskych družstvách dochádzalo k určitým kontradiktickým situáciám medzi vrcholovým vedením a predstavenstvom, väčšinou z dôvodov ne kvalifikovanosti a neprofesionality predstavenstva. Tieto situácie však boli skôr výnimočné, nemôžeme hovoriť, že ide o pravidelný a hromadný výskyt.

Znižovania zamestnanosti sa koncentrovalo predovšetkým do menej bolestivých sociálnych skupín pracovníkov (pridružené výroby, dôchodcovia, pracovníci so zhoršenou pracovnou morálkou a pod.). Ďalšia nutná selekcia pri znižovaní pracovných síl bude už problémovjšia a konfliktnejšia. V regionálnom pohľade sa ukazuje, že najvyššie úbytky pracovníkov sa budú kumulovať najmä v problé-

mových regiónoch, tzn. že intenzita znižovania zamestnanosti pracovníkov v poľnohospodárstve bude priamo úmerná miere nezamestnanosti v regióne.

Zásadné zmeny v reštrukturalizácii výroby sa výrazne neprejavili. Podniková stratégia sa zameriava na čo najmenej rizikové ciele. Nové pracovné príležitosti nezodpovedajú úbytkom zamestnanosti, ide väčšinou o individualizované resp. málopočetné pracovné miesta. Z celkového počtu cca 2 700 rekvalifikovaných pracovníkov (v roku 1992) v rezorte pôdohospodárstva nie je jasné, koľko rekvalifikovaných pracovníkov nastúpilo do týchto nových profesií, na ktoré sa rekvalifikovali. Družstevníci-zamestnanci sú v PD v menšinovom postavení oproti vlastníkom pôdy. Oprávnené osoby, ktorým sa priznali majetkové podieľy, väčšinou nemali výrazný záujem o členský pomer. Je badateľný zvýšený výskyt občianskych súdnych sporov pri znovuzrodeľovaní dedičských podielov pôdy.

Súčasný vidiek je typický zvýšeným záujmom o vydanie pôdy, vhodnej pre rodinné samozásobenie. Toto samozásobiteľské chovanie vidieckeho obyvateľstva získava masový charakter. Súčasne s hromadným výskytom tohto spoločensky pozitívneho fenoménu sa ale objavuje masové vyskytovanie rozkrádania poľnohospodárskych výrobkov, a to najmä nepoľnohospodárskym obyvateľstvom.

Podniková sociálna politika, financovaná z prostriedkov organizácií, sa koncentruje len na najzákladnejšie aktivity. Aktíva (resp. zostatky) v sociálnom fonde vykazujú necelú jednu tretinu družstiev, zvyšok podnikov tento fond rozpustil do individuálnej, resp. kolektívnej spotreby. Na druhej strane ale existuje malý podiel podnikov so širokým spektrom rôznych sociálnych aktivít, ktoré poskytujú pracovníkom dôsledne podľa princípu zásluhovosti.

Priemerný evidenčný počet trvale činných pracovníkov (prepočítaný počet) v poľnohospodárstve za rok 1992 klesol o 19,9 % (v PD o 20,3 %). Priemerná nominálna mzda na 1 trvale činného pracovníka sa zvýšila o 9,5 %. Proces znižovania zamestnanosti akceleruje v máloproduktívnych poľnohospodárskych oblastiach a pozvoľnejším tempom postupuje v produktívnych oblastiach. Tieto vyrovnávacie procesy sú typické pre súčasné obdobie, resp. pre krátkodobé časové horizonty. Procesy homogenizácie resp. diferenciacie zamestnanosti pre strednodobé, perspektívne výhľady sa budú pravdepodobne uberať cestou zvyšovania prahových rozdielov v zamestnanosti. Je pochopiteľné, že do tohto prirodzeného procesu bude intervenčne pôsobiť celý rad nástrojov, ktorý sa bude snažiť tieto dva marginálne póly maximálne zbližovať (predovšetkým systémové nástroje štátnej aktívnej politiky zamestnanosti).

Napriamo analogický trend vyrovnávania regionálnych rozdielov sa prejavil i u vývoja priemerných miezd v poľnohospodárstve. Tento nivelizačný regionálny vývoj je spôsobený jednak nízkou priemernou mzdou, ale i prudkými

úbytkami počtu pracovníkov v týchto regiónoch. Táto tendencia k regionálnej vyrovnanosti súvisí, podľa nášho názoru, viac s netrhovými silami než so silami trhovými tým, že netrhové sily majú takisto tendenciu k automatickému pôsobeniu a vyrovnávaniu.

Literatúra

Počet pracovníkov, mzdy a odmeny v poľnohospodárstve od začiatku roka do konca 4. štvrťroka 1992. SŠÚ, Bratislava, 1993.

Zhodnotenie doterajšieho stavu rekvalifikácie v rezorte pôdohospodárstva SR s návrhom na ďalší postup. Ministerstvo pôdohospodárstva SR, Bratislava, január 1993.

Došlo 24. 5. 1993

BUCHTA S., Economic Research Institute for Agriculture, Bratislava

Rural social stability from the point of view of transformation and privatization in agriculture

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 8-9, pp. 613-626. - 2 tabs., refs. 2, summaries in sl, en

The thesis issues from the analysis of the soft and hard data of the selective sets as well as of the all-covering statistics. The analysis ascertained the significant influence of the quality of enterprise management on the overall economic level of the enterprise. The most businesslike-oriented personalities of the top management level leave the primary production moving to the processing, commercial and financing activities connected with the primary production. A sort of alternative managerial elite educated by the primary production is being developed there. It can be noted, that while decreasing the employment level, the largest decreases of workers cumulate mostly in the problem regions. New job opportunities do not make up for the decrease of employment, since those are prevalently the few-numbered jobs.

No significant changes of the production re-structuralization did not manifest. The enterprise strategy is aimed rather at short-period and non-risk goals. The contemporary Slovak rural area is characterized by the high degree of self-supply tendencies of the population. Only a little less than one third of agricultural cooperatives still maintain the

social fund, the others have dissolved these financial means into consumption. The average recorded number of permanently employed workers in agriculture fell down by 19.9 % in the year 1992. The average nominal wage per 1 permanently employed worker increased by 9.5 %. The greatest losses of workers showed in the less productive agricultural areas, while a lower rate shows in the productive areas. Analogical trend of levelling the regional differences manifested in 1992 also regarding the development of the average wages in agriculture. A tendency towards certain automatical regional levelling in the area of employment and average wages is also shown.

management, employment, new job opportunities, transformation processes, rural population, selfsupply, social policy, average wages, regional policy

Adresa autora:

PhDr. Stanislav B u c h t a , CSc., Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, tel. 07-214020

· WETZSTEIN M. E., Univerzity of Georgia, Athens, USA
STŘELEČEK F., Jihočeská univerzita, České Budějovice

Obchodní programy amerického zemědělství

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 8-9, s. 627-639. - 5 tab., lit. 7, res. čes., angl.

Od roku 1970 se zvyšuje podíl Spojených států na obchodu se zemědělskými produkty. V tomto obchodu je zemědělství Spojených států konkurenčně schopné pro řadu komodit. Hlavním cílem zemědělské obchodní politiky USA je ochránit zemědělský import před vnitřními vládními programy, rozvinout export zemědělských komodit, využít zemědělského obchodu k dosažení cílů zahraniční politiky a koordinovat obchodní aktivity k zajištění zásobování. Zemědělský mezinárodní obchodní program USA lze rozdělit do pěti oblastí, a to:

- omezení obchodních bariér,
- podpora exportu,
- ochrana domácích výrobků,
- embargo,
- obchodní smlouvy.

Omezení obchodních bariér je zabezpečováno všeobecnou dohodou o clech a obchodu (GATT) a generálním systémem preferencí (GSP). Exportní dotace jsou zajišťovány programy: plánem dvojích cen, smíšeným úvěrem, exportními úvěrovými garancemi a komoditními programy podpořenými premiemi. Domácí ochrana zboží spočívá na dovozních tarifech, klouzavých clech, netarifních obchodních bariérách, importních kvótách, dobrovolných exportních omezeních a preferencích pro lodní náklady. Příspěvek dále analyzuje systém obchodních smluv a embargo.

zemědělství USA, GATT, embargo, obchodní smlouvy

Cílem tohoto příspěvku není zdůvodňovat jednotlivé části zemědělského obchodního programu a jeho cíle, ale sestavit stručný přehled mezinárodního obchodu Spojených států, který je zaměřen na zemědělské komodity. Zvláště podrobně je diskutována analýza minulého, současného a navrhovaného země-

dělského programu Spojených států (K n u t s o n et al. 1986, K n u t s o n et al. 1990, publikace USDA - ASCS, USDA - ERS).

Od počátku 70. let se Spojené státy staly aktivním významným účastníkem světového obchodu se zemědělskými produkty. Export vzrostl z méně než 6 mld. USD v roce 1970 na více jak 42 mld. USD v roce 1992 (USDA - ERS 1993). Tento export tvoří ve Spojených státech přibližně čtvrtinu celkové zemědělské produkce. Zvláště u obilí je podíl exportované produkce významně vyšší, např. v roce 1992 byla exportována téměř 1/3 pšenice, rýže, bavlny a sojových bobů a 21 % krmného obilí ze Spojených států (USDA - ERS 1993).

V mezinárodním obchodě je zemědělství Spojených států konkurenčně schopné v řadě komodit, což vyplývá ze souboru faktorů, zahrnující bohaté přírodní zdroje, vzdělané farmáře, velké kapitálové investice a investice do výzkumu jak ve státním, tak i v soukromém sektoru. Vláda Spojených států podporuje tyto konkurenční pozice a prosazuje volný mezinárodní obchod.

Hlavním cílem zemědělské obchodní politiky Spojených států je ochránit volný trh s následujícími záměry:

- ochránit zemědělský import před vnitřními vládními programy,
- dále rozvinout export zemědělských komodit USA,
- využít zemědělského obchodu k dosažení jistých cílů v zahraniční politice Spojených států,
- koordinovat obchodní aktivity pro zajištění zásobování.

Zemědělský mezinárodní obchodní program Spojených států lze rozdělit do pěti oblastí:

- omezení obchodních bariér,
- podpora exportu,
- ochrana domácích výrobků,
- embargo,
- obchodní smlouvy.

Každý z těchto programů je definován tak, aby sledoval specificky politický cíl, takže programy pro omezení obchodních bariér jsou určeny pro ochranu volného obchodu, exportní podpory jsou určeny pro rozvoj exportu zemědělských komodit Spojených států, ochrana domácích produktů má ochránit zemědělský import před domácími zemědělskými programy, embargo je určeno pro dosažení cílů zahraniční politiky a obchodní smlouvy jsou určeny pro zabezpečení zásobování.

OMEZENÍ OBCHODNÍCH BARIÉR

Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT) a generální systém preferencí (GSP) jsou dva hlavní programy, které jsou využívány vládou Spojených států pro podporu volného obchodu.

Tab. I stručně popisuje obsah těchto dvou programů. Všeobecná dohoda o clech a obchodu je multilaterální dohoda, která obsahuje hlavní principy řízení světového obchodu.

I. Programy pro redukci obchodních bariér a jejich popis

Program	Popis
1. Všeobecná dohoda o clech (GATT)	GATT je mezinárodní, multilaterální dohoda mezi více jak 90 státy světa, která má za cíl liberalizovat a rozšiřovat obchod pomocí snížení obchodních bariér
2. Obecný systém preferencí	GSP je program, který umožňuje bezcelní vstup importovaného zboží z určených rozvojových zemí

I. Trade barrier reduction programs and description

Program	Description
General agreement on tariffs and trade (GATT)	GATT is a multilateral United Nations treaty among over 90 nations with the purpose of liberalizing and expanding trade through negotiated reductions in trade barriers
Generalized system of preferences (GSP)	GSP is a program permitting duty-free entry of certain imports from designated developing countries

Mezi pět hlavních principů GATTu patří:

- liberalizace a rozvoj obchodu mezi národy na základě dohody o omezování obchodních bariér (základní cíl GATTu);
- obchod nesmí být diskriminativní;
- domácí průmysl může být ochraňován pomocí tarifů v protikladu k netarifním bariérám (kvótám), odsouhlasené tarify jsou závazné;
- řada sporů je řešena formou konzultací;
- dohody GATTu mohou být vypovězeny na základě dohod mezi členy.

GATT je určen pro ochranu rozvoje vzhledem k obchodním bariérám, přičemž největší problémy jsou ve snižování obchodních bariér se zemědělskými komoditami. V jednotlivých Uruguayských kolech při vyjednávání GATTu Spojené státy iniciativně navrhovaly globální volný obchod zemědělských komodit, ostatní státy, zvláště Evropské společenství, negovaly iniciativní návrhy Spojených států. Následně Spojené státy předložily další program, který byl spojen s redukcí vládní podpory zemědělských programů a s volným obchodem. Vyjednávání GATTu dále pokračují.

Obecně byl GATT více efektivní v redukování obchodních bariér pro průmyslové produkty, než pro zemědělské produkty, protože vnitřní národní programy se přímo a významně týkají zemědělských obchodních bariér.

Druhým hlavním programem, který směřuje k omezení obchodních bariér, je GSP (program generálních preferencí). Předmětem GSP je pomoci ekonomickému rozvoji, podpořit diverzifikaci a rozvoj výroby v určitých rozvojových zemích.

Nejsou však zvýhodněny takové rozvojové země, včetně komunistických (které rozvíjely komoditní preferenční smlouvy ze Spojených států, rozvíjely domácí konkurenci), většina zemí OPEC a země, které nacionalizují vlastnictví Spojených států bez náhrady, nespolupracují při kontrole obchodu s narkotiky nebo pomáhají mezinárodnímu terorismu.

GSP napomáhalo rozvojovým krajinám nakoupit zemědělské komodity ze Spojených států, které byly nejrychleji rostoucím obchodem, neboť nákupy rozvojových zemí tvoří více než 1/3 zemědělského exportu Spojených států.

EXPORTNÍ DOTACE

Obecně jsou tyto programy určeny k tomu, aby se zemědělské produkty Spojených států staly více konkurenční na světovém trhu. Široké možnosti existují pro exportní podpůrné programy, jak jsou uvedeny v tab. I. Exportní dotace mohou být užívány pro export zemědělských komodit, kde Spojenými státy podporované ceny jsou vyšší než světové ceny. Před vznikem GATTu byly rozsáhle využívány dva programy pro podporu farmářských příjmů, s cílem zvýšit výnosy výrobců, stejně tak jako předcházet akumulaci velkých přebytků zásob jednotlivých komodit. V současné době je tento program široce omezován především na obchodní objednávky.

Importní omezení jsou nezbytná pro ochranu reimportu zahraničních obchodů s nízkými (dumpingovými) cenami. Předmětem smíšených úvěrů je vytvořit takové podmínky pro úvěry Spojených států, které by byly konkurenční k podmínkám, existujícím v ostatních exportujících zemích. Tento úvěr je vhodný pouze když je dotace schválena Kongresem, ovšem napjatý rozpočet činí tento úvěr přijatelný jen pro omezený počet zemí a komodit.

Za těchto okolností se jednotlivé komodity stávají konkurenční s ostatními zeměmi. Konkurenčnost exportu je posílena vlivem státu, existuje-li pohotový úvěr pro potenciální kupce. Exportní úvěrová garance umožňuje financování pro země nebo pro zahraniční obchodníky, kteří si nejsou schopni zajistit úvěr a bez něhož by prodej zemědělských produktů nebyl možný.

Tento program byl založen v roce 1979 a stal se integrální částí zemědělské obchodní politiky, takže exportní úvěrová garance je významná při udržování obchodu Spojených států se zeměmi s různými debetními problémy. Tato garance byla úspěšná za spolupůsobení trvale rostoucích vládních dotací, které vzrostly z 671 mil. v roce 1980 na více jak 5 mld. v roce 1990. Program představuje pro Spojené státy značná rizika v případě, že nedojde ke splátce od zahraničních odběratelů.

Státní zákon 480 a exportní program PIK (Program in Kind) jsou dva programy určené na snižování vládních zásob komodit, jakož i pro růst exportu. Zvláště státní zákon 480 se zabývá disponováním s přebytečnými komoditami, rozvojem trhu, opatrováním zásob pro potravinovou pomoc a pomoc přátelským národům v jejich rozvoji.

II. Exportní dotace a jejich popis

Program	Popis
Plán dvojích cen	Program dvojích cen rozlišuje mezi domácím a zahraničním obchodem tím, že platí vyšší ceny pro vnitřní prodej než pro prodej zahraniční. Export je tak nepřímo dotován pomocí vyšší domácí ceny
Smíšený úvěr	Necenová forma dotace exportu, která s přímým vládním exportním úvěrem a úvěrovou garancí v jednom balíku mají redukovat výsledné úrokové sazby
Exportní úvěrové garance	US vláda zajišťuje tyto garance pro banky Spojených států, které opatřují finance zahraničním kupujícím na nákup amerických zemědělských komodit
Státní zákon 480	Umožňuje koncesionální prodeje komodit, které zahrnují základní dotace USA
Komoditní program podpořený premií	Vláda poskytne na každý export placený zbožím bonus pro každý regulerní exportní nákup

II. Export subsidies and description

Program	Description
Two-price plan	A two-price program discriminates between the domestic and the foreign market by charging a higher price for domestic sales than for foreign sales. Exports are thus indirectly subsidized by the higher domestic price
Blended credit	A non-price form of export subsidy which combines direct government export credit and credit guarantees in a single package to reduce the effective interest rate
Export credit guarantees	U.S. government assurances for U.S. banks which provide financing for foreign buyers to purchase U.S. agricultural commodities
Public law 480	Provides for concessional sales of commodities that contain substantial U.S. subsidies
Export PIK, Bonus incentive commodity program (BICEP)	Government provides an in-kind export commodity bonus for each regular export commercial purchase

Tento program je úvěrován s cílem vybudovat pro zemědělské produkty takové důležité obchodní trhy, jako je Japonsko, Jižní Korea, Tchajwan, Brazílie a dříve i Španělsko. Země jsou vybírány za pomoci agrárních diplomatických a politických hodnocení se zřetelem na objem přebytných zásob příslušné komodity.

Oproti státnímu zákonu 480 exportní program PIK poskytuje komoditní bonusy pro každý řádný komerční nákup. Např. jestliže země nakoupí 1 mil. tun pšenice, pak tato země může obdržet dalších 100 000 tun PIK pšenice z vládních přebytků. Export PIK se osvědčil při zajištění egyptského trhu mouky v roce 1983. Další exportující země (např. Francie) byly ovšem komerčně postiženy, přestože nepodnikly otevřeně odvetné kroky proti Spojeným státům. Nedávná aktivita exportérů se soustředila hlavně na trhy s moukou a pšenicí v Africe.

DOMÁCÍ OCHRANA ZBOŽÍ

Význam tarifů a odvetných cel klesá, protože je zvýrazňován zájem GATTu na redukování tarifních obchodních bariér. Avšak základní tarify existují na řadu

specifických komodit a odvetná cla mohou být uvalena podle exportních dotací, které jsou užity dalšími zeměmi.

Antidampingová cla mohou být zvýrazněna, jestliže jsou komodity prodávány ve Spojených státech za menší než přiměřenou cenu. Zviditelnění tarifů a GATTu, které je zaměřeno na omezení tarifních obchodních bariér, podpořilo užití netarifních bariér v obchodě.

Pro ochranu výrobců Spojených států od zahraniční konkurence je používána řada programů, které jsou popsány v tab. III.

Nejobecnější netarifní restriktce Spojených států se vztahují ke zdraví a sanitárním restrikcím zahrnujícím ochranu importu potravin ze zemí, kde se vyskytují nemoci z potravin. Některá omezení mohou být ověřovací, ale ostatní jsou pouze ochrannářská. Importní kvóty jsou přímou ochrannářskou formou netarifních obchodních bariér.

Kvóty pro import hovězího masa byly dány pod správu Kongresu Spojených států. Kvóty USA pro import drůbeže byly předmětem vyjednávání a předmětem smluv uvnitř GATTu, kvóty pro import jsou rovněž zavedeny na cukr a textilní import. Obecně zavedení importních kvót má výrazně vysoce politický charakter.

III. Domácí ochrana výrobků

Program	Popis
Dovozní tarify, klouzavá cla	Daň nebo clo na komodity vstupující do Spojených států. Klouzavé clo je tarif, který kompenzuje dotaci exportu jiných zemí
Netarifní obchodní bariéry	Všechna omezení na export, kromě tarifů. Např. zdraví, sanitární péče, obalová technika a regulace pomocí přívěsných štítků a některá zahraniční devizová omezení
Importní kvóty	Kvóta limituje množství dovážené komodity. Limity jsou všeobecně rozmístěny mezi potenciálně exportující země
Dobrovolná exportní omezení	Smlouvy, ve kterých jsou zahraniční vlády žádány, aby omezily export na dané množství
Preference pro lodní náklad	Požaduje se, aby část nákladu vyrobeného a financovaného Spojenými státy byla dopravována na amerických lodích

III. Domestic industry protection and description

Program	Description
Import tariffs, countervailing duties	A tax or duty on commodities entering the U.S. A countervailing duty is a tariff that offsets an export subsidy of another country
Nontariff trade barrier	All restrictions on imports other than tariffs. For example, health and sanitation, packing, packaging, and labeling regulations, and any foreign exchange restrictions
Import quotas	Quotas limit the quantity of a commodity imported. Limits are generally allocated among potential exporting countries
Voluntary export restraint	An agreement whereby foreign governments are asked to limit exports of specific commodities to a given quantity
Cargo preference	Requires that a portion of cargoes procured, furnished, or financed by the U.S. be transported in U.S. ships

Existence importních kvót Spojených států činí potíže ostatním státům při redukování obchodních bariér, např. Japonci tvrdí, že jejich importní kvóty na hovězí maso nejsou rozdílné od importních kvót Spojených států.

Dobrovolné exportní omezení může být předmětem vyjednávání tak, aby se vyhnulo zákonnému ustanovení formálních importních omezení. Ve Spojených státech jsou dobrovolná exportní omezení užívána místo kvót na potraviny; kdykoliv import potravin převyší 100 % žádané úrovně, vláda Spojených států začne vyjednávat dobrovolná omezení spíše, než aby zavedla formální importní kvóty.

Aby byl získán minimální objem obchodu pro námořní průmysl USA, byl zaveden program zvýhodňující nákladní dopravu, podle kterého nejméně 50 % zásilek podle státního zákona 480 musí být transportováno loďstvem Spojených států.

Přeprava komodit do ciziny pomocí lodní dopravy USA stojí 1,5 až 2,5krát více než u zahraničních plavidel. V roce 1985 stanovil federální soudní dvůr USA, že preference pro náklad se také vztahují na smíšený úvěrový program, ale rostoucí dopravní náklady snižují efektivnost tohoto programu.

EMBARGA

Exportní embarga jsou užívána proto, aby udržela nízké komoditní ceny Spojených států a ochránila nedostatková zboží anebo dosáhla objektivní zahraniční politiky. Provize, které existují, mají kompenzovat rozdíl cen výrobcům komodit, které jsou ovlivněny embargem. Embargo, nebo hrozba embarga, byly v minulosti hlavním faktorem při snižování důvěry v USA jako seriózního dodavatele, což přispělo ke snížení podílu Spojených států na světovém zemědělském obchodu. Program je určen k tomu, aby udržel důvěru ke Spojeným státům jako spolehlivému dodavateli při významných smlouvách a pomáhal zajistit důvěru importujících zemí a zároveň omezit embarga pro exportní firmy nebo výrobce (tab. IV).

IV. Embarga a jejich popis

Program	Popis
Vývozní embargo	Určení limitu množství zboží, které může být vyvezeno. Částečné embargo může připouštět pouze určité množství pro vývoz
„Svatá“ smlouva	Tento program umožňuje vývozcům splnit jejich smluvní závazky pro období 270 dnů po uložení embarga

IV. Embargoes and descriptions

Program	Description
Export embargoes	A set absolute limit on quantities that can be exported. Partial embargoes may allow only a certain quantity to be exported
Sanctity of contracts	This program provides that exporters are allowed to fulfil their contract obligations for a period of 270 days after the imposition of any embargo

OBCHODNÍ SMLOUVY

Obchodní smlouvy pomáhají zajišťovat pro importující země minimální dodávky a exportujícím zemím trh pro jejich výrobky. Všeobecně existují tři programy pro obchodní smlouvy: dlouhodobé bilaterální smlouvy, mezinárodní komoditní smlouvy a bartořový (přepážkový) prodej (tab. V).

V. Obchodní smlouvy a jejich popis

Program	Popis
Dlouhodobé dvoustranné obchodní dohody	Smlouva mezi dvěma státy, která blíže určuje množství zboží k výměně pro určitý časový interval
Mezinárodní komoditní dohoda	Multilaterální obchodní dohoda mezi státy
Bartrový/reciproční obchod	Zahrnuje směnu komodit stejné hodnoty místo bankovních úvěrových transakcí jako plateb za zboží

V. Trade agreements and descriptions

Program	Description
Long-term bilateral trade agreements	A contract between two countries specifying the quantity of a commodity to be traded over a certain time period
International commodity agreements	A multilateral trade agreement among countries
Barter/counter trade	Trade among two or more countries or firms involving the exchange of commodities of equal value instead of currency or credit transactions as a payment for a commodity

Dlouhodobé bilaterální obchodní smlouvy se běžně uzavírají na období od 3 do 5 let nebo jsou to jednoduché roční smlouvy, které jsou každým rokem obnovovány. Smlouvy obecně specifikují minimální a maximální množství, které bude obchodováno bez opatření, které se týká cen. Význam obchodních smluv rychle stoupl během světového nedostatku na začátku 70. let, takže jsou prostředkem pro otevření nových trhů. Je však obtížné si tyto smlouvy vynutit, např. Čína a bývalý Sovětský svaz se podle těchto smluv neřídily.

Mezinárodní komoditní smlouvy byly užívány velice rozsáhle pro pšenici a poprvé uzavřeny v roce 1949, běžně jsou užívány na komodity zahrnující konzervy, cukr a kávu. Obdobně OPEC může být také považována za mezinárodní komoditní smlouvu. Historicky mají smlouvy vliv na stabilizaci cen, avšak smlouvy měly spíše tendenci růst těchto cen zastavit, protože nebyla dostatečná kontrola nad produkcí.

První bartrová dohoda během patnácti let pro výměnu sušeného mléka a bauxidu mezi Spojenými státy a Jamajkou byla uzavřena v roce 1982. V roce 1990 návrh farmářského zákona USA autorizoval bartrový obchod, zatímco vláda vlastnila komodity, které mohly být směněny za zahraniční produkty, zvláště určené pro strategické zásoby. Bartr má největší předpoklady pro potenciální rozvoj v rozvojových krajinách pro minerály a strategické kovy důležité pro USA.

OBLAST VOLNÉHO OBCHODU V SEVERNÍ AMERICE

USA byly aktivní ve zřízení oblasti volného obchodu v oblasti Severní Ameriky, které začalo uzavřením obchodní dohody (CUSTA) mezi Kanadou a Spojenými státy v roce 1989, určené ke snížení obchodních bariér mezi těmito dvěma státy. Nedávno podobná smlouva byla sjednávána s Mexikem, označována jako smlouva volného obchodu v Severní Americe (NAFTA), předložená ke schválení Spojeným státům, Kanadě a Mexiku s platností od roku 1994. Po předpokládaném schválení národními legislativními orgány se stane NAFTA největší světovou oblastí volného obchodu s 360 mil. obyvatel produkujících přibližně 6,2 bil. tun komodit a obchodujících více jak jedním bil. USD (W i l l i a m s a R o s s o n).

Obecná opatření zde zahrnují bezprostřední vyloučení všech importních tarifů na široký rozsah zemědělských produktů. Více jak patnáctiletá systematická redukce všech zbylých tarifů na zemědělském trhu s výjimkou některých komodit bude pokryta speciálními ochrannými opatřeními. Účinek NAFTA tarifů a netaarifních změn na zemědělský export a import Spojených států bude pravděpodobně malý, protože zůstává zlikvidovat relativně málo importních bariér, které mají být postupně eliminovány během pěti, deseti nebo patnácti let.

SOUČASNÉ PROBLÉMY V ZEMĚDĚLSKÉM OBCHODU SPOJENÝCH STÁTŮ

V budoucnosti nedojde ke zmenšení objemu zahraničního obchodu ani jeho významu. Avšak sen o postupu směrem k relativně volnému a otevřenému obchodu mezi jednotlivými suverénními státy zůstane zřejmě snem. Národy budou diferencovaně přistupovat k mezinárodním smlouvám různého rozsahu, tj. bilaterálním, trilaterálním nebo regionálním. Jak regionální, tak mezinárodní obchod zemědělskými výrobky zůstane ve Spojených státech velice významný. Kapacita Spojených států produkovat potraviny a výrobky zemědělského původu bude, stejně jako v minulosti, velice cenná.

Zajímavé bude pozorovat, jak se bude dařit Spojeným státům dosahovat podstatného uvolnění trhu. Předpokládejme, že Spojené státy a Evropské společenství (ES) vzájemně souhlasí s odstraněním všech zemědělských dotací a tomu odpovídajících bariér v obchodu. Ekonomický výzkumný ústav Spojených států (ERS), oddělení pro ekonomické analýzy, předpokládá, že odstranění podpor

(dotací) na potravinářské obilí (pšenici a žito) a krmné obilí (kukuřici a ječmen) by mohlo redukovat příjmy producentů Spojených států přibližně o 19 % a příjmy producentů Evropského hospodářského společenství o 10 % (L e u c k). Světové ceny potravinářského obilí by mohly vzrůst o 10 % a ceny krmného obilí o 7 %.

Tento růst není dostatečný, aby vyrovnal odstranění dotací, a tak by se producenti mohli ocitnout v horší situaci. Zdá se, že především daňoví plátcí a soukromí obchodníci budou těžit z volného obchodu. Realizace volného obchodu v rámci NAFTA bude představovat pro USA řadu podnětů, např. Celní unie (obdobně ES slaďuje jak vnitřní, tak i vnější obchodní podmínky). Avšak oblast volného obchodu reguluje pouze vnitřní členství, což znamená, že Mexiko bude pokračovat ve snaze dosáhnout různých importních omezení a potom bude USA v tomto jednání třetí národní stranou. Program Spojených států GSP může být ohrožen zeměmi, které nedosáhly dovozních preferencí od USA, poslaly své produkty do Mexika, a tak ovlivňují přímo nebo nepřímo obchod USA. Tento problém bude daleko komplikovanější, jestliže USA rozšíří pásmo volného obchodu na centrální a jižní Ameriku.

ZÁVĚRY

Spojené státy jsou předním propagátorem volnějšího obchodu v mezinárodních obchodních vztazích jako je GATT. Avšak tato politika podléhá dopadům, které tato obchodní politika má na domácí zemědělskou politiku Spojených států. Takže se zavádí řada obchodních programů, které mají chránit a zlepšit situaci v agrárním sektoru USA.

Odhad interakcí těchto různých programů jak na zahraniční obchod, tak na domácí zemědělskou politiku, je požadován dříve, než se plně projeví vliv těchto programů. Požadovaná kombinace programů pak závisí na předmětu této politiky, např. alternativní program by mohl být využíván v závislosti na tom, zda by podmínky udržovaly příjmy farmářů nebo by umožnily pro spotřebitele nízkou cenu zemědělských produktů. Cílem farmářské politiky Spojených států jsou dynamické změny během krátkého času v závislosti na běžných ekonomických podmínkách.

Literatura

- LEUCK, D. J.: The Effects of Decoupling Agricultural Subsidies on the United States and the European Economic Community on Budget Expenditures and producer Surplus. Washington, D. C., USDA, ERS 1988.
- KNUTSON, R. D. - PENN, J. B. - BOEHM, W. T.: Agricultural and Food Policy. Second edition. Printice Hall, Englewood Cliffs, New Jerseys 1990.

KNUTSON, R. D. - RICHARDSON, J. W. - KLINEFELTER, D. A. - PAGGI, M. S. - SMITH, E. G.: Policy Tools for U. S. Agriculture. Agricultural and Food Policy Center Publication number B-1548, Texas A and M University, August 1986.

WILLIAMS, G. W. - ROSSON, C. P.: Agriculture and the North American Free Trade Agreement. Choices. Fourth Quarter, 1992, s. 16-19.

Comparison of Commodity and Conservation Provisions for the 1985 and 1990. USDA-ASCS, Farm Bills Titles I-IX, XIV. November 23, 1990.

The Basic Mechanisms of U. S. Farm Policy. USDA-ERS, Briefing Booklet, Miscellaneous Publication Number 1479, January 1990.

Agricultural Outlook. USDA-ERS, AO-194, Washington, D. C., March 1993.

Došlo 3. 5. 1993

WETZSTEIN M. E., University of Georgia, Athens, USA

STŘELEČEK F., South-Bohemian University, České Budějovice

United States of America agricultural trade programs

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 8-9, pp. 627-639. - 5 tabs., refs. 4, summaries in cz, en

U.S. is a champion of free trade in international trade negotiations such as GATT. However, this policy of free trade is tempered with concerns of the impact that such a trade policy has on U.S. domestic agricultural policy. Thus, a number of trade programs designed to protect and enhance the U.S. agricultural sector are employed. An assessment of the interaction of these various programs on both foreign trade and domestic agricultural policy is required before the full impacts of these programs can be determined. The desired mix of programs then depends on the objectives of the policy. For example, alternative programs would be employed depending on whether the objective was to maintain farm incomes or to provide lower cost agricultural commodities for consumers. The objectives for farm policy in the U.S. are dynamic and change somewhat through time depending upon current economic conditions.

agricultural of U.S.A., GATT, embargoes, treaty of commerce

Adresy autorů:

Prof. Michael E. Wetzstein, University of Georgia, Department of Agricultural and Applied Economics, Athens, Georgia 30602, USA

Doc. ing. František Střeleček, CSc., Jihočeská univerzita, katedra zemědělské ekonomiky a statistiky, Studentská 13, 370 05 České Budějovice, tel. 038 703253

VÝHODNÝ LEASING
STROJŮ A ZAŘÍZENÍ
NEJEN PRO ZAČÍNÁJÍCÍ
PODNIKATELE

ADEKO a. s. Vám nabízí

- ☐ kapitálovou účast v jiných podnikatelských subjektech
- ☐ společné podnikání
- ☐ poradenskou, konzultační a zprostředkovatelskou činnost v oboru ekologie
- ☐ investorskou a investiční činnost
- ☐ řešení odbytových potíží výrobcům a obchodním organizacím formou leasingového financování

ADEKO a. s.
Slezská 7
120 56 Praha 2
tel.: 258 342 fax.: 207 229

VÝVOJ ZAHRA NIČNĚ-OBCHODNÍCH VZTAHŮ MEZI BAVORSKEM A BÝVALOU ČSFR

VOLOŠIN J., Univerzita Karlova, Praha

Vývoj zahraničně-obchodních vztahů mezi Bavorskem a bývalou ČSFR

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 8-9, s. 641-656. -13 tab., lit. 5, res. čs., angl.

Článek předkládá analýzu současného vývoje našeho zahraničního obchodu s Bavorskem a jeho postavení v rámci našich celkových zahraničně-obchodních vztahů. Vyzdvihuje Bavorsko jako jednu z nejdynamičtějších spolkových zemí SRN, charakterizuje jeho zahraničně-obchodní aktivitu nejen ve vztahu k naší republice, ale i k ostatním zemím. Srovnává vývoj zahraničního obchodu ČSFR se SRN na základě našich a německých statistik, charakterizuje současné podmínky vzájemných styků vytvářející příznivé předpoklady pro jejich rozvoj a daleko přesahující běžnou výměnu zboží.

zahraniční obchod, vývoz, dovoz, saldo, liberalizace zahraničního obchodu, teritoriální a komoditní struktura dovozu a vývozu, podpora a ochrana investic, vzájemný obchod Bavorsko - ČSFR, technologická a investiční spolupráce

Přeměna, kterou bývalá ČSFR v uplynulých zhruba dvou letech prodělala mimo jiné ve sférách ovlivňujících vnější začlenění ekonomiky, je rozhodně nemalá. Na poli zahraničně-obchodní činnosti se od počátku ekonomické reformy projevovaly s velkou intenzitou liberalizační postupy: ve srovnání s přibližně padesáti specializovanými společnostmi oprávněnými provádět v podmínkách uplatňování monopolu zahraničního obchodu zahraničně-obchodní operace, se počet zahraničně-obchodních podnikatelů v průběhu uplynulých dvou letů velmi výrazně rozšiřoval, aby ke konci roku 1992 dosáhl úrovně cca 3 500-4 000 subjektů a dokumentoval tak uvolnění hospodářsko-politického režimu pro tuto oblast v podstatě na úroveň liberálních systémů tržních ekonomik. Veškeré zahraničně-obchodní aktivity dnes jsou tedy v zásadě regulovány pouze výší devizového kursu, celními sazbami, systémem vnitřní konvertibility koruny, uplatněním licenčního systému při dovozu a vývozu vybraných položek a v neposlední řadě systémem daní.

Teritoriální struktura zahraničně-obchodních vztahů (ve srovnání s předreformní situací) v letech 1991 a 1992 prolongovala trend reorientace ze zemí bývalé RVHP

na země s vyspělou tržní ekonomikou, zejména na členské země ES. V rámci celé ČSFR byl vývoj změn teritoriálních směrů vývozu a dovozu výrazný a připomíná obdobně razantní, ovšem administrativně a tlakem nucenou teritoriální reorientaci čs. zahraničního obchodu realizovanou na přelomu 40. a 50. let.

Současný trend změn a utváření teritoriální skladby zahraničně-obchodních vztahů je bezesporu jedním z nejvýznamnějších důsledků liberalizačních opatření v této oblasti a projevem adaptačních schopností subjektů podnikajících v určitém segmentu národní ekonomiky (tab. I).

I. Podíl teritoriálních oblastí na čs. vývozu a dovozu v letech 1989-1992 (v %) – Share of territorial areas in the Czechoslovak export and import in the years 1989 - 1992 (per cent)

	1989	1990	1991	1992
Vývoz do ¹				
1. bývalých SZ ²	61	49	39	26
z toho: bývalé RVHP ³	55	33	33	22
2. států s vyspělou tržní ekonomikou ⁴	31	42	52	64
z toho do ES ⁵	18	27	41	49
3. rozvojových zemí ⁶	8	9	9	10
Dovoz ze ⁷				
1. bývalých SZ ²	62	51	41	32
z toho: bývalé RVHP ³	56	44	40	30
2. států s vyspělou tržní ekonomikou ⁴	31	43	51	63
z toho do ES ⁵	18	24	35	42
3. rozvojových zemí ⁶	7	6	8	5

¹export to, ²former socialist countries, ³former CMEA, ⁴developed market economies, ⁵in that to EC, ⁶developing countries, ⁷import from

Pramen – source:

Facts of Czechoslovak Foreign Trade, Praha 1991,

Měsíční statistický přehled o vývozu a dovozu ČSFR, ČR, SR od počátku roku 1992 do 31. 12. 1992, MPO ČR, Praha 1993 – Quarterly statistical export - import review of CSFR, CR, SR from the beginning of 1992 to 31.12.1992

BAVORSKO - NÁŠ VÝZNAMNÝ OBCHODNÍ PARTNER

Pohlédneme-li na země dominující v teritoriální struktuře zahraničně-obchodních vztahů bývalé ČSFR, pak zcela nejvyšší pozici zaujímá sousední Německo, které se v období posledních dvou let stalo nejdůležitějším obchodním partnerem bývalé ČSFR. Jeden z rozhodujících podílů na této skutečnosti má

spolková země Bavorsko, která díky dynamickému hospodářství a teritoriální blízkosti (společná hranice s bývalou ČSFR) absorbovala značnou část německého zahraničního obchodu s ČSFR.

Podíl SRN na celkovém obratu čs. zahraničního obchodu činil v roce 1991 plných 23 % oproti 20 % v roce 1990. Přitom podíl na vývozu dosáhl v roce 1991 25 %, 17 % v roce 1990 a podíl na dovozu setrval přibližně na hodnotě 22 %. Bavorsko se podílelo v roce 1991 na obratu zahraničního obchodu SRN s ČSFR 30 % (28 % v roce 1990), přičemž podíl na vývozu činil ve stejném roce 20 % (16 % v roce 1990) a podíl na dovozu poklesl ze 43 % v roce 1990 na 39 % v roce 1991.

Bavorsko je v současnosti jednou z nejdynamičtějších spolkových zemí SRN. O této skutečnosti svědčí mimo jiné i třetí největší podíl na celkovém vývozu SRN (15,6 % v roce 1990) a druhý největší podíl na celkovém dovozu (14,9 % v roce 1990) (tab. II). Pozici druhého největšího dovozce mezi spolkovými zeměmi si Bavorsko vydobylo zejména prostřednictvím rozsáhlých dovozů určených k reexportu.

Hodnotíme-li např. bavorský agrární dovoz, je třeba mít na zřeteli, že značná část tohoto dovozu je spotřebovávána mimo Bavorsko. Z důležité dovozní země např. Itálie se dovážejí potraviny jako ovoce, zelenina a jižní plody přes bavorské celnice a směřují do Mnichova, nejdůležitějšího evropského překladiště pro potraviny tohoto druhu. Převážná část výrobků tam překládaných směřuje do jiných spolkových zemí, ale je klasifikována jako bavorský dovoz. Reexportní aktivity Bavorska způsobují v německých statistikách jisté potíže při hodnocení obchodní bilance bavorského zahraničního obchodu, neboť se zde užívá dvou poněkud odlišných klasifikací dovozu, uváděných jako „Specialhandel“, jež zahrnuje pouze dovozy určené k bezprostřední spotřebě a „Generalhandel“ zahrnující kromě dovozů k bezprostřední spotřebě také dovozy určené k reexportu. Bavorský dovoz je ve statistikách uveden jako „Generalhandel“, tedy „skutečný“ dovoz je zde velmi nesnadno podchytitelný. Naproti tomu vývoz se uvádí vždy jako „Specialhandel“, který zahrnuje vývoz zboží vyrobeného nebo zpracovaného v zemi vývozce.

Ze všech zemí ovlivňujících bavorský zahraniční obchod zaujímaly v roce 1990 přední místa vzhledem k podílu na vývozu: Itálie (13,8 %), Francie (10,5 %), USA (9,5 %), Velká Británie (8,5 %) a Rakousko (8,0 %).

Nejvyšší podíl na dovozu v roce 1990 dosáhly: Itálie (13,8 %), Rakousko (11,6 %), USA (7,9 %), Francie (7,6 %), Japonsko (5,4 %) a Velká Británie (5,3 %); tab. III a IV.

Země ES se na bavorském vývozu podílejí celkem 50,9 % a na dovozu 41,4 %, přičemž pozitivní trend lze vysledovat i v zahraničním obchodě Bavorska s některými zeměmi ESVO, zejména s Rakouskem a Švýcarskem.

Zahraniční obchod Bavorska s bývalými socialistickými zeměmi lze zhruba charakterizovat množstvím vyvezeného zboží o celkové hodnotě 3,6 mld. DEM

II. Podíl spolkových zemí na zahraničním obchodě SRN v letech 1988-1990 (v %) – Share of individual federal states in the foreign trade of Federal Republic Germany in the years 1988-1990 (per cent)

I. Dovoz ¹ (Generalhandel)	1988	1989	1990
1. Severní Porýní-Vestfálsko	29,1	29,3	29,3
2. Bavorsko	14,4	14,5	14,9
3. Bádensko-Württembersko	13,6	13,5	13,6
4. Hessensko	11,4	11,3	11,4
5. Hamburk	8,4	8,3	8,2
6. Dolní Sasko	6,7	7,1	6,7
7. Porýní-Falcko	4,2	4,0	4,4
8. Brémy	3,5	3,4	3,3
9. Šlesvicko-Holštýnsko	2,4	2,4	2,4
10. Západní Berlín	1,7	1,6	1,5
11. Sársko	1,5	1,5	1,5
II. Vývoz ² (Specialhandel)	1988	1989	1990
1. Severní Porýní-Vestfálsko	26,0	25,3	24,7
2. Bádensko-Württembersko	17,7	17,5	17,4
3. Bavorsko	15,6	15,6	15,6
4. Dolní Sasko	8,2	8,3	8,6
5. Hessensko	7,0	7,1	6,9
6. Porýní-Falcko	5,8	5,6	5,6
7. Šlesvicko-Holštýnsko	2,0	2,0	1,9
8. Hamburk	1,9	1,9	1,9
9. Sársko	1,8	1,8	1,7
10. Brémy	1,7	1,7	1,9
11. Západní Berlín	1,6	1,7	1,7

¹import, ²export

Pramen – source:

Statistische Berichte G III 1 a G III 3, č. 1-12, 1990, 1991

Bayerisches Landesamt fuer Statistik und Datenverarbeitung 1990 a 1991

Fachserie 7, Reiche 1 - leden 1990 až prosinec 1991

III. Podíl teritoriálních oblastí na bavorském vývozu a dovozu v roce 1990 (v %) – Share of territorial areas in the Bavarian export and import in 1990 (per cent)

Vývoz do ¹	%
1. států s vyspělou tržní ekonomikou ⁴	87.3
z toho do ES	50.9
2. bývalých SZ ²	3.6
3. rozvojových zemí ⁶	9.1
Dovoz ze ⁷	
1. států s vyspělou tržní ekonomikou ⁴	78.0
z toho ES	41.4
2. bývalých SZ ²	8.8
3. rozvojových zemí ⁶	13.5

1-7 viz tab. I - for 1-7 see Tab. I

Pramen: viz. tab. II - source: see Tab. II

(rok 1990), což tvořilo 3,6 % celkového vývozu Bavorska. V témže období bylo z těchto zemí dovezeno zboží v hodnotě 7,2 mld. DEM, což odpovídalo podílu 8,8 % na celkovém dovozu Bavorska. Mezi nejdůležitější země této skupiny se hned po bývalém SSSR, Maďarsku a Polsku řadí ČSFR, která v roce 1990 vyvezla zboží v hodnotě téměř 1,3 mld. DEM (1,5 % bavorského dovozu).

Z rozvětvené struktury zahraničně-obchodních vztahů Bavorska lze usoudit, že Bavorsko je země s ekonomikou mimořádně otevřenou a že je tedy téměř zcela závislé na vnějších obchodních a hospodářských stycích.

Vývoz zahraničního obchodu mezi Bavorskem a ČSFR v letech 1990 a 1991 indikuje zajímavé změny. Objem bavorského vývozu vykazoval od ledna 1990 růstové tendence a v prosinci roku 1991 dosáhl hodnoty 139 mil. DEM, což bylo zhruba pětikrát tolik než v lednu předchozího roku, přičemž porovnáme-li každý jednotlivý měsíc roku 1990 a 1991, pak průměrný růstový faktor vývozu dosahuje hodnoty 1,7 (tab. V). Přestože se bavorský podíl na německém vývozu do ČSFR poměřoval po sjednocení v říjnu 1990 k SRN včetně nových spolkových zemí, tři měsíce po sjednocení dosáhlo Bavorsko stejné úrovně podílu na celkovém vývozu SRN do ČSFR jako před sjednocením. V prosinci 1991 činil tento podíl téměř jednu čtvrtinu.

Obdobný vývoj lze vysledovat i u dovozu z ČSFR. Průměrný růstový faktor dovozu vykazoval hodnotu 1,6 (tab. IV), přičemž objem dovezeného zboží se od ledna 1990 do prosince 1991 více než zdvojnásobil a dosáhl tak za celý rok 1991 hodnoty 1 992 mil. DEM.

Hodnotíme-li vývoj německého dovozu z ČSFR, pak je třeba si uvědomit závažný fakt: od 3. 10. 1990, kdy bylo oficiálně deklarováno sjednocení Německa, se veškerá statistická data týkají SRN včetně nových spolkových zemí, což

IV. Hlavní obchodní partneři Bavorska – Main trading partners of Bavaria in 1990 (mil DEM)

Vývoz ¹	Bavorsko		SRN	
	1990	změna ³ 1990:1989 v %	1990	změna 1990:1989 v %
Celkem	100 379	3,7	661 000	3,0
z toho:				
Itálie	13 079	-2,3	59 979	0,3
Francie	10 568	0,1	83 771	0,6
USA	9 557	-1,3	46 849	0,5
Velká Británie	8 491	-9,5	54 711	7,8
Rakousko	7 991	4,9	36 836	4,4
Nizozemí	5 997	-1,0	54 276	0,2
Švýcarsko	5 671	-1,5	38 439	0,8
Belgie a Lucembursko	4 945	3,4	47 760	3,9
Japonsko	3 916	17,2	17 415	14,1
Španělsko	3 860	6,6	22 789	4,7
Švédsko	2 404	-11,6	16 649	9,3
Řecko	1 446	-0,3	6 347	1,4
Dovoz ²	Bavorsko		SRN	
	1990	změna ³ 1990:1989 v %	1990	změna 1990:1989 v %
Celkem	84 467	12,1	556 000	13,8
z toho:				
Itálie	11 533	13,2	51 830	14,7
Rakousko	9 708	13,2	23 934	14,0
USA	6 577	-11,0	36 975	3,4
Francie	6 374	16,2	65 095	7,8
Japonsko	4 480	6,5	32 881	2,3
Velká Británie	4 427	4,5	37 041	6,8
nizozemí	3 851	4,0	55 942	7,6
Švýcarsko	3 429	8,8	23 291	9,7
Belgie a Lucembursko	3 216	15,0	39 760	13,7
Sovětský Svaz	3 153	33,2	9 122	6,6
Jugoslávie	2 032	16,2	7 304	15,0
Lybie	1 812	13,9	3 542	12,7

¹export, ²import, ³change

Pramen: viz. tab. II.- source: see Tab. II

V. Vývoj zahraničního obchodu mezi Bavorskem a ČSFR v letech 1990 a 1991 (v mil. DEM) – Development of foreign trade between Bavaria and CSFR in the years 1990 and 1991 (mil. DEM)

Měsíc ¹	Vývoz ¹⁶		Růstový faktor ¹⁷	Dovoz ¹⁸		Růstový faktor ¹⁷
	1990	1991		1990	1991	
Leden ²	27	68	2,5	84	115	1,4
Únor ³	44	51	1,2	67	111	1,3
Březen ⁴	49	60	1,2	101	126	1,2
Duben ⁵	37	69	1,9	104	160	1,5
Květen ⁶	39	69	1,8	95	156	1,7
Červen ⁷	49	85	1,7	109	182	1,7
Červenec ⁸	55	95	1,7	115	212	1,8
Srpen ⁹	51	67	1,3	93	160	1,7
Září ¹⁰	42	75	1,8	85	172	2,0
Říjen ¹¹	58	90	1,6	114	218	1,9
Listopad ¹²	55	104	1,9	143	192	1,3
Prosinec ¹³	76	139	1,8	122	187	1,5
Celkem ¹⁴	581	972	1,7	1252	1992	1,6
Průměr ¹⁵	48	81	1,7	104	166	1,6

¹month, ²January, ³February, ⁴March, ⁵April, ⁶May, ⁷June, ⁸July, ⁹August, ¹⁰September, ¹¹October, ¹²November, ¹³December, ¹⁴in total, ¹⁵average, ¹⁶export, ¹⁷growth factor, ¹⁸import

Pramen: viz tab. II – source: see Tab. II

VI. Celkový zahraniční obchod ČSFR v roce 1991 – Total foreign trade of CSFR in 1991

	index 1990=100 ¹⁾	Mil. USD ²⁾
Vývoz ¹	94	12 283
Dovoz ²	78	10 928
Obrat ³	86	23 211

¹⁾Podle indexů opírajících se o srovnání hodnot roku 1990 rektifikovaných na kursovou úroveň roku 1991, tzn. korigujících vliv devalvace koruny a běžných hodnot roku 1991 – According to indices based on the comparison of the 1990 values rectified to the 1991 exchange rate level, i.e. correcting the influence of devalving the Czechoslovak crown and the current values in 1991

²⁾Dolarové hodnoty roku 1990 jsou pro potřeby srovnání se zahraničním obchodem Bavorska přepočteny na DEM – The U. S. dollar values of 1990 are re-calculated to DEM for the uses of comparison to the foreign trade of Bavaria

¹export, ²import, ³turnover

Pramen – source: ČSFR v mezinárodní ekonomice - čtvrtletní přehled, březen 1992, VÚVEV Praha - CSFR in the international economics-quarterly review

FSÚ/SBCS - Federal Bureau of Statistics, Czechoslovak National Bank

Vývoj kursu DEM/USD 1985-1991; International Financial Statistics, MMF, International Herald Tribune - Development of the exchange rate between DEM and USD

VII. Vývoz do ČSFR z Bavorska a SRN v letech 1990 a 1991 (v mil. DEM) – Exports to CSFR from Bavaria and Federal Republic Germany in the years 1990 and 1991 (mil. DEM)

Měsíc ¹	I. Bavorsko		II. SRN		Podíl ¹⁵ I./II., %	
	1990	1991	1990	1991	1990	1991
Leden ²	27	68	199	376	14	16
Únor ³	44	51	195	323	23	16
Březen ⁴	49	60	238	364	21	16
Duben ⁵	37	69	221	361	17	19
Květen ⁶	39	69	224	389	17	18
Červen ⁷	49	85	238	377	21	23
Červenec ⁸	55	95	250	438	22	22
Srpen ⁹	51	67	256	374	20	18
Září ¹⁰	42	75	232	404	18	19
Říjen ¹¹	58	90	521	477	11	19
Listopad ¹²	55	104	490	510	11	20
Prosinec ¹³	76	139	631	575	12	24
Celkem ¹⁴	581	972	3 695	4 968	16	20

1-14 viz. tab. V - for 1-14 see Tab. V. ¹⁵ share

Pramen: viz. tab. II - source: see Tab. II

VIII. Dovozy z ČSFR do Bavorska a SRN v letech 1990 a 1991 (v mil. DEM) – Imports from CSFR to Bavaria and Federal Republic Germany in the years 1990 and 1991 (mil. DEM)

Měsíc ¹	I. Bavorsko		II. SRN		Podíl ¹⁵ I./II., %	
	1990	1991	1990	1991	1990	1991
Leden ²	84	115	186	307	45	37
Únor ³	87	111	191	318	46	35
Březen ⁴	101	126	236	364	43	35
Duben ⁵	104	160	234	371	44	43
Květen ⁶	95	158	204	370	47	43
Červen ⁷	109	182	233	406	47	45
Červenec ⁸	115	212	231	501	50	42
Srpen ⁹	93	160	209	398	44	40
Září ¹⁰	85	172	199	460	43	37
Říjen ¹¹	114	218	333	539	34	40
Listopad ¹²	143	192	324	543	44	35
Prosinec ¹³	122	187	320	521	38	36
Celkem ¹⁴	1 252	1 992	2 900	5 098	43	39

1-15 viz. tab. VII - for 1-15 see Tab. VII

Pramen: viz. tab. II - source: see Tab. II.

IX. Srovnání vývozu do ČSFR na obyvatele mezi Bavorskem, ostatními spolkovými zeměmi a SRN v letech 1990 a 1991 (měsíční hodnota vývozu v mil. DEM/počet obyvatel) – Comparison of the per capita export to CSFR among Bavaria, other federal states and Federal Republic Germany in the years 1990 and 1991 (mil. DEM)

Měsíc ¹	Bavorsko	Ostatní spolkové země ¹⁴	SRN
Leden ² 1990	2,5	3,3	3,2
Únor ³	4,0	2,9	3,1
Březen ⁴	4,5	3,6	3,8
Duben ⁵	3,4	3,5	3,5
Květen ⁶	3,5	3,6	3,6
Červen ⁷	4,5	3,6	3,8
Červenec ⁸	5,0	3,8	4,0
Srpen ⁹	4,6	3,9	4,1
Září ¹⁰	3,8	3,7	3,7
Říjen ¹¹	5,3	6,8	6,6
Listopad ¹²	5,0	6,4	6,2
Prosinec ¹³	6,9	8,2	8,0
Leden 1991	6,2	4,5	4,8
Únor	4,6	4,0	4,1
Březen	5,5	4,5	4,6
Duben	6,3	4,3	4,6
Květen	6,3	4,7	4,9
Červen	7,7	4,3	4,8
Červenec	8,6	5,0	5,5
Srpen	6,1	4,5	4,7
Září	6,8	4,8	5,1
Říjen	8,2	5,7	6,0
Listopad	9,5	6,0	6,5
Prosinec	12,6	6,4	7,3

* od října 1990 včetně bývalé NDR – from October 1990 including former German Democratic Republic

Počet obyvatel: Bavorsko 11 mil., SRN před sjednocením 63 mil., SRN po sjednocení 79 mil. – Population: Bavaria 11 mil., Federal Republic Germany before reunion 63 mil., after reunion 79 mil.

1-13 viz tab. VII – for 1-13 see Tab. VIII, ¹⁴other federal lands

Pramen : viz tab. II – source: see Tab. II

X. Srovnání dovozu do ČSFR na obyvatele mezi Bavorskem, ostatními spolkovými zeměmi a SRN v letech 1990 a 1991 (měsíční hodnota vývozu v mil. DEM/počet obyvatel) – Comparison of the per capita import to CSFR among Bavaria, other federal states and Federal Republic Germany in the years 1990 and 1991 (monthly value of export in mil. DEM/population)

Měsíc ¹	Bavorsko	Ostatní spolkové země ¹⁴	SRN
Leden ² 1990	7,6	2,0	3,0
Únor ³	7,9	2,0	3,0
Březen ⁴	9,2	2,6	3,7
Duben ⁵	9,5	2,5	3,7
Květen ⁶	8,6	2,1	3,2
Červen ⁷	9,9	2,4	3,7
Červenec ⁸	10,5	2,2	3,7
Srpen ⁹	8,5	2,2	3,3
Září ¹⁰	7,7	2,2	3,2
Říjen ¹¹	10,4	3,2	4,2
Listopad ¹²	13,0	2,7	4,1
Prosinec ¹³	11,1	2,9	4,1
Leden 1991	10,5	2,8	3,9
Únor	10,1	3,0	4,0
Březen	11,5	3,5	4,6
Duben	14,5	3,1	4,7
Květen	14,4	3,1	4,7
Červen	16,5	3,3	5,1
Červenec	19,3	4,3	6,3
Srpen	14,5	3,5	5,0
Září	15,6	4,2	5,3
Říjen	20,0	4,7	6,8
Listopad	17,5	5,2	6,9
Prosinec	17,0	4,9	6,6

vysvětluje abnormální skok v hodnotách dovozu ze 199 mil. DEM v září na 333 mil. DEM v říjnu 1990. Bavorsku se přitom opět podařilo, podobně jako u vývozu, udržet stejný podíl na německém dovozu z ČSFR, který činil zhruba 40 %.

Zajímavé výsledky vykazuje i srovnání dynamiky a otevřenosti bavorské a čs. ekonomiky. Poměříme-li např. počet obyvatel obou zemí k jejich celkovému obratu zahraničního obchodu, pak při 11 mil. obyvatel Bavorska, což

představuje asi sedm desetin z celkového počtu obyvatel bývalé ČSFR, dosáhl celkový obrát Bavorska v roce 1990 zhruba 184 mld. DEM, což je 4,5krát více než celkový obrát čs. zahraničního obchodu dosažený v témže roce (tab. IV a VI).

V hodnocení bilance čs. zahraničního obchodu s Bavorskem v letech 1990 a 1991 lze konstatovat vysoce aktivní trend, ovšem otázkou je, zda jsou příslušné statistické údaje relevantní vzhledem k bavorskému reexportu do jiných spolkových zemí SRN. V roce 1990 vykazovala čs. obchodní bilance aktivní saldo s Bavorskem v hodnotě 671 mil. DEM (v DEM vzhledem k vlivu devalvace čs. koruny). V roce 1991 se aktivní saldo ještě zvýšilo na 1 mld. DEM. Vývoj čs. obchodní bilance se SRN vykazuje poněkud odlišné výsledky. V roce 1990 se čs. obchodní bilance octla v pasívu, a to téměř v hodnotě 800 mil. DEM. Následující rok zaznamenal skok do aktivního salda, které dosáhlo 130 mil. DEM (tab. VII a VIII).

Celkový zahraniční obchod ČSFR s Bavorskem a SRN za roky 1990 a 1991 v jednotlivých měsících je zachycen v tab. VII a VIII. Srovnání vývozu a dovozu na jednoho obyvatele mezi Bavorskem, ostatními spolkovými zeměmi a SRN vzhledem k ČSFR znázorňuje tab. IX a X.

ZBOŽOVÁ STRUKTURA NAŠEHO OBCHODU S BAVORSKEM

Ve zbožové struktuře zahraničního obchodu mezi Bavorskem a ČSFR v letech 1990 a 1991 lze obecně konstatovat, že bavorský dovoz zaznamenal ve většině komoditních skupin přibližně stejný vývoj, nicméně největší vzrůst vykázal dovoz finálních výrobků, jež byl ve srovnání s rokem 1990 více než zdvojnásoben a vytvořil tak 48,8% podíl na celkovém dovozu z ČSFR. Průmyslová výroba se celkově na dovozu podílela v roce 1991 92,3 % (tab. XI).

Největší vzrůst mezi finálními výrobky a současně největší úspěch čs. exportního úsilí proniknout na náročné západní trhy zaznamenaly výrobky textilního a oděvního průmyslu, jako např. různé zboží z hedvábí, z umělých vláken a vlny, které, ač nepatrně zastoupeno v roce 1990, dosáhlo pozoruhodného objemu 34 mil. DEM v roce 1991. Taktéž objem dovezených výrobků sklářského a kožedělného průmyslu se oproti roku 1990 zdvojnásobil či dokonce ztrojnásobil.

Ve skupině potravinářských výrobků a pochutin lze jednoznačně za nejdůležitější považovat dovoz chmele, jež v roce 1991 dosáhl objemu 30 mil. DEM a dále pak dovoz medu o hodnotě 12 mil. DEM v témže roce. V dovozu surovin obsadilo první místo hnědé uhlí se 109 mil. DEM a dále kamenné uhlí se 44 mil. DEM. Důležité polotovary byly zastoupeny cementem (80 mil. DEM), palivy, mazacími oleji a plynem (53 mil. DEM) a zpracovaným dřevem (47 mil. DEM). Mezi průmyslovými výrobky zaznamenaly největší vzrůst plastické hmoty (82 mil. DEM), papír a lepenky (47 mil. DEM). Další nejdůležitější finální

XI. Bavorský dovoz* z ČSFR v letech 1990 a 1991 (v mil. DEM) – Bavarian import from CSFR in the years 1990 and 1991 (mil. DEM)

	1990	%	1991	%	Růstový faktor ¹²
Živá zvířata ¹ , potraviny ² a pochutiny ³	128	10,2	152	7,7	1,2
Živá zvířata	5	0,4	7	0,4	1,5
Potraviny živočišného původu ⁴	59	4,8	50	2,5	0,8
Potraviny rostlinného původu ⁵	30	2,4	54	2,7	1,8
Pochutiny	33	2,6	41	2,1	1,2
Průmyslová výroba ⁶	1 125	69,8	1 840	92,3	1,6
Suroviny ⁷	166	13,3	215	10,8	1,3
Polotovary ⁸	260	20,8	328	16,5	1,3
Průmyslové zboží ⁹					
Finální výrobky ¹⁰	442	35,3	973	48,8	2,2
Celkem ¹¹	1 252	100,0	1 992	100,0	1,6

*Generalhandel

¹live animals, ²foods, ³beverages, ⁴foods of animal origin, ⁵foods of plant origin, ⁶industrial production, ⁷raw materials, ⁸semi-finished products, ⁹industrial commodities, ¹⁰end products, ¹¹total, ¹²growth factor

Pramen: viz tab. II – source: see Tab. II

XII. Bavorský vývoz* do ČSFR v letech 1990 a 1991 (v mil. DEM) – Bavarian export to CSFR in the years 1990 and 1991 (mil. DEM)

	1990	%	1991	%	Růstový faktor ¹²
Živá zvířata ¹ , potraviny ² a pochutiny ³	27	4,5	32	3,2	1,2
Živá zvířata	1	0,2	3	0,3	4,1
Potraviny živočišného původu ⁴	1	0,2	3	0,3	2,6
Potraviny rostlinného původu ⁵	24	4,1	24	2,5	0,9
Pochutiny	0	0,0	1	0,1	9,8
Průmyslová výroba ⁶	554	95,5	940	96,8	1,7
Suroviny ⁷	3	0,5	30	3,2	11,8
Polotovary ⁸	52	9,0	35	3,7	0,7
Průmyslové zboží ⁹					
Finální výrobky ¹⁰	431	74,2	774	79,6	1,8
Celkem ¹¹	581	100,0	972	100,0	1,7

*Specialhandel

1-12 viz. tab. XI. - for 1-12 see tab. IX

Pramen: viz tab. II - source: see Tab. II

výrobky byly reprezentovány motorovými vozidly (126 mil. DEM) a elektrotechnickými výrobky (94 mil. DEM).

Bavorský vývoz do ČSFR v roce 1991 (tab. XII) dosáhl konečného objemu 972 mil. DEM, z toho 96,6% podíl na tomto objemu vytvořila průmyslová výroba, přičemž největší zastoupení zde měly finální výrobky (79,6 %). Naproti tomu potravinářské výrobky a pochutiny zaznamenaly nepatrný podíl na celkovém vývozu do ČSFR (3,2 %).

Největší vzrůst byl dosažen ve vývozu surovin, jež se ze 3 mil. DEM v roce 1990 zvýšil na 30 mil. DEM v roce 1991.

Na druhé straně největší pokles byl zaznamenán ve vývozu polotovarů, o čemž svědčí propad vývozu z 52 mil. DEM v roce 1990 na 35 mil. DEM v roce 1991. Největší redukce postihla paliva, mazací oleje a plyn, a to z 24 mil. na 2 mil. DEM, jež byly nahrazeny umělým hedvábím a syntetickými vlákny v hodnotě 6 mil. DEM.

Ačkoliv výrobky textilního a oděvního průmyslu dominují jako průmyslové zboží, mají ve finální výrobě poměrně malé zastoupení. Mezi nejdůležitější finální výrobky se řadí: elektrotechnické výrobky (216 mil. DEM), motorová vozidla (83 mil. DEM), kancelářské stroje (38 mil. DEM), strojní zařízení (34 mil. DEM) aj.

ZÁVĚR

Zásadní změna platebních, kursových a cenových podmínek, v nichž se odehrává čs. vývoz a dovoz na přelomu roku 1990 a 1991, činí přesné vyjádření a spolehlivou interpretaci trendů obratu velmi těžkým úkolem. Nejproblematictější výšečí obchodu i z tohoto hlediska je obchod s bývalými socialistickými zeměmi, jmenovitě pak se zeměmi bývalé RVHP. Obchod se zeměmi tržní ekonomiky není postižen změnou hodnotových měřítek, avšak ani ten není snadno interpretovatelný především proto, že mezi údaji čs. statistik a zrcadlovými údaji partnerských zemí (zemí OECD, neboť pouze zde lze zatím provést číselně přesnější srovnání) jsou značné rozdíly. Ty nejsou vysvětlitelné pouze metodickými odlišnostmi, ale naznačují existenci určité „šedé zóny obchodu“, který není nelegální a je ze strany zemí OECD podchycen, ale není podchycen (nebo je podchycen v nižších hodnotách) ze strany ČSFR.

Přechod na celní statistiku ve výkaznictví zahraničního obchodu ČSFR od 1. 1. 1991 přinesl s sebou řadu problémů, které komplikují proces statistického zachycení pohybů a služeb ve sféře vnějších ekonomických vztahů. Administrativně technické zpracování deklarací vyžaduje určitý čas a navíc stále ještě se v deklaracích vyskytují chyby, které je třeba s vývozci a dovozci odstranit. Z těchto důvodů jsou pro operativní účely údaje o vývoji zahraničního obchodu konstruovány jednak ze zpracovaných celních deklarací, jednak z odhadu objemu dovozu a vývozu dosud nezpracovaných celních případů. Měsíční údaje jsou

v dalších obdobích zpřesňovány; dodatečně zpracované celní případy jsou poté zařazovány do příslušných měsíců, kdy zboží přešlo hranici (u vývozu) nebo bylo propuštěno do volného pohybu v tuzemsku (v dovozu).

Provedeme-li srovnání vývoje zahraničního obchodu ČSFR se SRN na základě československých a německých statistik v přelomovém roce 1991, dojdeme k zajímavému zjištění, že např. údaje v čs. statistikách za 3. čtvrtletí roku 1991 vykazují vzhledem k zrcadlovým statistikám SRN nejvyšší odchylky, jež činí až 29 % (tab. XIII). Tento fakt lze přičíst především vrcholícímu individuálnímu dovozu spotřebního zboží ze západní Evropy, převážně ze SRN (v nemalé míře z Bavorska), jež nebyl podchycen statistikou a jež jen u ojetých automobilů (převážně ze SRN) se odhaduje na částku 100 mil. USD (85 tisíc automobilů).

XIII. Srovnání čs. dovozu ze SRN v roce 1991 dle statistik ČSFR a SRN (v mil. DEM) – Comparison of Czechoslovak import from Federal Republic Germany as given by Czechoslovak statistics and German statistics

Čs. dovoz	1991*	1991	Odchylky v %
1. čtvrtletí	822	1 063	23
2. čtvrtletí	874	1 127	22
3. čtvrtletí	860	1 216	29
4. čtvrtletí	1 338	1 562	14

*Údaje v čs. korunách jsou přepočteny na DEM podle průměrných čtvrtletních kursů KčS/DEM – Data given in Czechoslovak crowns are re-counted to DEM according to the average quarterly exchange rates between Cs. crown and DEM

Pramen – source: ČSFR v mezinárodní ekonomice - čtvrtletní přehled, srpen 1992, VÚVEV Praha – CSFR in the international economics - quarterly review, August 1992

Statistické přehledy 11/1992, FSÚ – Statistical Review

SBČS; měny tvořící strukturu měnového koše čs. koruny, devizy střed - leden až prosinec 1991 - Czechoslovak National Bank; currencies relevant for the exchange rate of Cs. crown, middle values, January to December 1991

Od října 1990, kdy byla uzavřena dohoda o podpoře a ochraně investic mezi ČSFR a SRN, která vytváří smluvní předpoklady pro intenzifikaci průmyslové, technologické a investiční spolupráce, přesáhly vzájemné styky daleko běžnou výměnu zboží. O tom svědčí i dominantní pozice Německa mezi zahraničními investory v ČSFR a nyní v České republice, přičemž největším dosud realizovaným investičním záměrem se stala spolupráce Volswagen-Škoda Mladá Boleslav.

V Německu působí v současné době více než čtyřicet čs. afilací se sídly v různých částech země. Patří k nim Prager Handelsbank, Čedok, ČSA, ČSD a ČSOB ve Frankfurtu n.M., CESMAD v Kolíně n. R. a v Hamburku aj.

Literatura

- Bayerisches Landensamt für Statistik und Datenverarbeitung, 1990, 1991. Aktuální statistické informace; zahraniční obchod za leden až prosinec 1992, CSÚ, SSÚ, 10. 2. 1993. ČSFR v mezinárodní ekonomice, čtvrtletní přehled, březen 1992, VÚVEV Praha. Celní statistiky za rok 1991 a 1992, Generální ředitelství cel ČR.
Ekonom, 1993, č. 13.
Eurostat 1991-1992.
International Financial Statistics, MMF, International Herald Tribune.
Fachserie 7, Reihe 1 - leden 1990 až prosinec 1991.
Facts of Czechoslovak Foreign Trade, Praha 1991.
Měsíční statistický přehled o vývozu a dovozu ČSFR, ČR a SR od počátku roku 1992 do 31. 12. 1992, MPO ČR, Praha 1993.
Monthly Statistical Review of Foreign Trade 1991-1992.
Statistische Berichte G III, od 1. 1. 1990 do 31. 12. 1991.
Statistické přehledy 1992, č. 11, FSÚ.
Wirtschaftswoche, 1990, č. 41, 1991, č. 6.
Zahraniční obchod ČSFR 1992.

Došlo 26. 5. 1993

VOLOŠIN J., Charles Universita, Praha

Development of the foreign trade relationships between Bavaria and former CSFR

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 8-9, pp. 641-656. - 13.tabs., refs. 15, summaries in cs, en

The Bachelor Work presented as „Comparison of the foreign trade between Bavaria and former CSFR” provides the detailed analysis of the contemporary foreign trade development between Bavaria and CSFR and its position in the frame of the Czechoslovak trade relations in general. It emphasizes Bavaria as one of the most dynamic countries within the territory of the whole Germany and gives sufficient characteristics of its foreign trade activities not only related to CSFR.

When focusing on evaluation concerning the foreign trade development between Bavaria and CSFR respectively between Germany and CSFR in general, it has to be said that all statistical data used originate from the Czechoslovak and German official statistics therefore the solid source of informations is available.

When comparing those official statistics we may find different numbers that could make our conclusions of the mutual trade development more precise.

Looking at the statistical tables two facts should be emphasized:

First, they include, except data describing the foreign trade development as the total turnover, export, import, also some useful informations about the foreign trade commodity structure.

Second, captured variations concerning Czechoslovak and German official data are qualified as the Czechoslovak problem because of insufficient statistical evidence.

At the conclusion, the Bachelor Work describes the contemporary conditions of the trade development between Germany and Czechoslovakia which form a favourable basis for further development and are highly exceeding the current exchange of goods.

foreign trade, export, import, balance, foreign trade liberalization, territorial and commodity structure of import and export, support and protection of investments, mutual trade between Bavaria and CSFR, technology and investment cooperation

Adresa autora:

Josef Vološin, Karlova univerzita, fakulta sociálních věd, Smetanovo nábř. 6,
110 00 Praha 1

MODELÝ A ICH TESTOVANIE. DOPYT A PONUKA PO POTRAVINÁRSKÝCH VÝROBKOKH

HAVRILA A., Ústav experimentálnej veterinárnej medicíny, Košice

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 8-9, s. 657-666. - 2 tab., lit. 11, rez. sl., angl.

Modely a ich testovanie. Dopyt a ponuka po potravinárskych výrobkoch

Cielom príspevku je hlbší pohľad na testy rezíduí, ktoré môžu poukázať na vhodnosť alebo nevhodnosť modelov pre testovanie dopytu alebo ponuky poľnohospodárskych produktov. Na modeloch dopytu po víne v Austrálii, kde sme použili údaje o spotrebe vína, piva, ich cenách a príjmy obyvateľov v rokoch 1956 až 1987, je možné vidieť, že statistický model je veľmi citlivý na formu funkcie, keď napríklad vlastná cenová elasticita dopytu vína sa pohybuje od -0,74 do -1,33. Rozdiely v cenovej elasticite piva sú ešte výraznejšie -1,01 až 1,95. Takéto výsledky nenapovedajú o tom, že model pracuje stabilne. Durbin-Watson test poukazuje na to, že v statickom modeli existuje vysoká autokorelácia rezíduí, a teda aj vypočítaný index determinácie, či F-štatistika je z toho dôvodu príliš optimistická. Predpovedacia schopnosť takéhoto modelu pre dopyt vína v Austrálii je potom nízka. Toto je zrejme ako pri modeli OLSQ, tak aj pri modeli MLM. Takže pri zostavovaní ekonomických modelov je nutné veľmi opatrne aplikovať výsledky, ktoré majú malú predpovedaciu schopnosť. Preto je potrebné testovať túto schopnosť modelov pred ich aplikáciou v praxi.

model, víno, pivo, dopyt, ponuka, vlastná cenová elasticita dopytu, krížová cenová elasticita dopytu, príjmová elasticita dopytu, rezíduá, index korelácie, index determinácie, F-štatistika, Durbin-Watson test

George a King (1971) venovali špecifickú pozornosť základným elementom teórie, vrátane podmienok homogenity a elasticity kvality. Pri čítaní článkov, kde sa testovala ponuka a dopyt, sa akosi táto podmienka pri ich modelovaní stráca. Na jednej strane sa často hovorí, že skúmanie trhu je nevyhnutným zdrojom informácií pri rozhodovaní všetkých subjektov tržného systému, na druhej strane sa podotýka, že zmeny cien a vlastných nákladov v roku 1991 znížili kúpnu silu obyvateľstva, a tým sa zmenili vzťahy medzi ponukou a dopytom. Ak by sme zobrali do úvahy iba tento argument, vtedy by bolo možné poukázať práve na

pôsobenie trhu. Je však nutné správne použiť teoretický model. Pretože aj efektívnosť robotníkov v každom štáte USA môže mať inú príčinu (R a o a M i l l e r 1971). V jednom štáte to môže byť vzdelanie a v inom koncentrácia nejakej národnosti (rasy).

NEOKLASICKÁ TEÓRIA DOPYTU A PONUKY

Tradičná neoklasická teória hovorí, že chovanie spotrebiteľa na trhu závisí od maximalizácie jeho užitočnosti „ U “, ktorá je priamo odvodená od tovarov a služieb X_i nakúpených na trhu, t. j.

$$U = u(X_1, X_2, \dots, X_n) \quad (1)$$

Ovšem táto užitočnosť U je podmienkou obmedzení v cenách P_i a príjmu obyvateľov (income) Y , t. j.

$$y = \sum_{i=1}^n (X_i P_i) \quad (2)$$

kde $i = 1 \dots n$ tovarov a služieb.

Tu ale efekt zmien v skutočných príjmoch (kúpna sila) a v súvisiacich cenách na dopyt tovaru X_i sa môže sumarizovať ako funkcia dopytu

$$X_i = d_i \left(\frac{Y}{P}, \frac{P_i}{P}, \frac{P_j}{P}, T \right) \quad (3)$$

kde P - cenový index,
 Y - príjem (income),
 T - obľuba (taste),
 P_i - cena skúmaného tovaru,
 P_j - cena príbuzných tovarov (complements and substitutes).

Na základe tejto definície dopytu je možné konštatovať, že podľa tradičnej neoklasickej teórie dopytované množstvo určitého druhu tovaru závisí od jeho vlastnej ceny, od ceny príbuzných tovarov, od príjmov obyvateľstva (spotrebiteľov) a od obľúbenosti tovaru. To znamená, že užitočnosť spotrebiteľa sa dá odvodiť priamo z tovarov a služieb kúpených na trhu.

Ovšem chovanie konzumenta podľa neoklasickej teórie závisí od základných vlastností funkcie užitočnosti spotrebiteľa. Pritom sa predpokladá, že táto funkcia je kontinuálna, najmenej dvakrát diferencovateľná, striktné konkávna a monotónicky narastajúca.

Z toho je možné odvodiť maximálnu užitočnosť spotrebiteľa, ktorý pri existujúcom príjme Y sa rozhodne pre množstvo tovarov a služieb $X_1, X_2, \dots, X_n$ z množstva n komodít:

$$\max U(X_1, X_2, \dots, X_n) + \lambda (Y - (X_1 P_1, X_2 P_2, \dots, X_n P_n)) \quad (4)$$

Derivácia tejto Lagrangeovej funkcie automaticky uspokojuje obmedzenia vyjadrené rovnicou (2), takže možno napísať

$$\frac{\delta U / \delta X_1}{\delta U / \delta X_2} = \frac{P_1}{P_2} \quad (5)$$

Čo je základná propozícia neoklasickej teórie, že k maximálnej užitočnosti spotrebiteľa sa musí použiť jeho rozpočet tak, aby sa pomer medzných (marginal) užitočností rovnal pomeru ich cien.

Takže možno povedať, že pri zostrojovaní modelu pre dopyt okrem vlastnej ceny je potrebné brať do úvahy aj ceny súvisiacich (príbuzných) tovarov, príjem obyvateľov preferencie a chute, regulácie, dane a iné. U ponuky je podobne potrebné zahrnúť do modelu, okrem cien tovarov, aj ceny vstupov, ceny podobných tovarov, zmeny v technológii, dane, subvencie.

KORELÁCIA REZÍDUÍ

Modely uvedené napríklad v článku B r a b e n e c a Š a ř e c o v á (1992) nie sú koncipované tak široko. Z toho dôvodu by sa výsledky v ich výpočte mali aplikovať opatrne napriek vysokým hodnotám indexu determinácie.

Dôvod na to je ten, že index determinácie, podobne ako index korelácie, sa nedá nutne aplikovať tak, že rovnica regresie je vhodná na popis situácie daným modelom. Pretože, ak je model nevhodne špecifikovaný (zlá funkcia), alebo v ňom chýba relevantná premenná (K o u t s o y i a n n i s 1982), môže dôjsť k autokorelácii, alebo k heteroskedasticite rezíduí. V takom prípade sú index determinácie aj F-štatistika „nedôveryhodné“, závisí to od toho, či je autokorelácia kladná alebo záporná. Prečo k tomu dochádza?

Index determinácie je definovaný ako

$$\bar{R}^2 = 1 - \frac{RSS/(N-K-1)}{TSS/(N-1)} \quad (6)$$

z toho

$$1 - \frac{RSS}{TSS} = R^2 \quad (7)$$

kde R^2 - index korelácie

$\bar{R}^2$ - index determinácie, ktorý závisí nielen od rezíduí, ale aj od stupňov voľnosti $(N-1)$ a $[N-(K+1)]$,

RSS - suma štvorcov rezíduí e_i^2 ,

TSS - celková suma štvorcov y_i^2 ; závisle premennej,

Pretože

$$\sum e_i^2 = \sum y_i^2 - \sum \hat{y}_i^2 \quad (8)$$

kde

$$\sum \hat{y}_i^2$$

je suma štvorcov vysvetliteľná regresnou rovnicou (ESS).

To znamená, že

$$\sum y_i^2 = \beta_0 + \beta_1 X_i \quad (9)$$

Tu je možné dokázať, že očakávaná hodnota $E(\beta)$ závisí od premennej, ktorá je relevantná v modeli, pretože

$$E(\beta_1) = \beta_1 + \beta_2 \frac{\sum X_1 X_2}{\sum X_1^2} \quad (10)$$

Teda ak vo vypočítanom modeli vynecháme relevantnú premennú X_2 , tým nemeňme len očakávanú hodnotu $E(\beta)$, ale ako vyplýva z rovníc (8) a (9), aj sumu štvorcov rezíduí e_i^2 . To znamená, že aj index korelácie R^2 a index determinácie $\bar{R}^2$ má vyššiu alebo nižšiu vypočítanú hodnotu než by mal teoreticky mať, podľa toho či opomenutá premenná pôsobí v modeli pozitívne alebo negatívne.

Dôležité však je, či je možné zistiť takýto problém v modeli. Model je možné otestovať na existenciu autokorelácie rezíduí, alebo heteroskedasticity. V článku sa zaoberáme hlavne testovaním existencie autokorelácie rezíduí, ktorá sa testuje testom Durbin-Watson (DW). Prečo vzniká autokorelácia rezíduí (serial correlation of residual)?

Pri vynechaní relevantnej premennej, alebo použití nevhodnej funkcie v modeli dochádza k autokoreláci rezíduí. Dochádza k tomu z toho dôvodu, že medzi hodnotami každej premennej existuje závislosť, napríklad medzi cenou jabĺk v januári a februári, alebo príjem obyvateľov závisí od mzdovej politiky štátu v rokoch 1991 aj 1992. Ovšem, ak v modeli vynecháme takúto relevantnú premennú, tieto korelované hodnoty sa preniesú do rezíduí podľa rovníc (8), (9) a (10). Takže test DW v skutočnosti pri testovaní autokorelácie testuje aj správnosť špecifikácie modelu. V modeloch uvedených v článku Brabenec a Šařecová (1992) môže ísť práve o takýto problém autokorelácie, alebo heteroskedasticity rezíduí, a tým aj k vysokým hodnotám indexu determinácie.

Aký veľký môže byť problém pri nesprávnom použití vypočítaných výsledkov, sa pokúsime ukázať na modeli o dopyte po víne v Austrálii (Havrila 1989).

ANALÝZA VZŤAHOV DOPYTU PO VÍNE K JEHO CENE, CENE PIVA A PRÍJMOV OBYVATELSTVA

Pre štúdium boli použité dáta z rokov 1956 - 1987, keď spotreba vína na obyvateľa sa zvýšila z 5 litrov na 21 litrov. Pre zhodnotenie parametrov modelu boli na základe neoklasickej teórie ekonomiky, ako je uvedené v úvode článku, prijaté základné cieľové podmienky vyjadrené v termínoch nulových hypotéz:

1. Príjem konzumentov nie je signifikantný determinant dopytu po víne v Austrálii;
2. Cena vína nie je signifikantný determinant dopytu po víne;
3. Cena piva nie je signifikantný determinant dopytu po vine.

Aké chovanie (vplyv) týchto premenných je možné očakávať v modeli?

1. Vplyv príjmu spotrebiteľov by mal byť pozitívny, t.j. so zvyšovaním príjmu konzumenti spotrebujú viac vína;
2. Vplyv ceny vína by mal byť negatívny - s vyššou cenou, nižšia spotreba;
3. Vplyv ceny piva ako produktu, ktorým je víno ako alkoholický nápoj substituovateľný, by mal byť pozitívny - so zvýšením ceny piva spotreba vína rastie.

Na základe uvedeného je možné vyjadriť model ako:

$$Q_t = a + b_1 Y_t + b_2 VC_t + b_3 PC_t + e_t \quad (11)$$

kde Q - ročná spotreba vína v Austrálii na obyvateľa,
 Y - ročný priemerný disponibilný príjem v dolároch na obyvateľa,
 VC - cena vína (reálne cena prepočítaná na výšku inflácie),
 PC - cena piva (reálna cena),
 e - rezídua,
 t - sledovaný rok,
 a, b - koeficienty regresie.

Pre výpočet sa použila metóda najmenších štvorcov (OLSQ). Použili sa tri funkcie na výpočet modelu: lineárna, lineárnologaritmická a log-logaritmická (tab. I).

Podľa vysokých vypočítaných hodnôt indexu determinácie (0,975 - 0,977), ako aj vypočítaných hodnôt F-štatistiky, je možné povedať, že modelom sa dá predpovedať dopyt po víne v Austrálii s veľkou pravdepodobnosťou. Je však treba podotknúť, že model nepracuje rovnako pri použití rôznych funkcií, napríklad vypočítaná cenová elasticita dopytu po víne sa pohybuje od -0,74 do -1,33. Toto nenapovedá tomu, že model pracuje stabilne. Ešte dôležitejší je poznatok pri

I. Výpočet regresnou metódou najmenších štvorcov (OLSQ): statický model spotreby vína
 – The estimate of OLSQ regression: static model in wine consumption

Proměnné - variable	Funkce - functional form					
	lineárna		lineárno-logaritmická		log-log	
	Q_t		Q_t		$\ln Q_t$	
C	-17,6	(-3,86)	-179,4	(-9,46)	-16,8	(-9,36)
Y_t	0,004	(22,44)	18,97	(23,71)	1,87	(24,78)
VC_t	-0,10	(-8,80)	-14,10	(-11,4)	-0,74	(-6,34)
PC_t	-0,20	(-4,06)	20,64	(4,52)	1,43	(3,31)
R^2	0,978		0,980		0,980	
$\bar{R}^2$	0,975		0,977		0,977	
f	386,3		420,0		417,1	
DW	0,69		0,80		0,68	
E_{ii}	-1,01		-1,33		-0,74	
E_{ij}	-1,83		1,95		1,43	
E_{iy}	1,83		1,79		1,87	

Údaje v zátvorkách sú t-štatistika – the figures in parenthesis are t-statistics

Q_t - ročná spotreba vína na obyvateľa – the annual consumption of wine per capita

Y - príjem – income

VC - cena vína – price of wine

PC - cena piva – price of beer

E_{ii} - vlastná cenová elasticita dopytu – the own price elasticity of demand

E_{ij} - krížová cenová elasticita dopytu – the cross price elasticity of demand

E_{iy} - príjmová elasticita dopytu – the income elasticity of demand

DW - Durbin-Watson štatistika – Durbin-Watson statistics

R^2 - index korelácie – correlation index

$\bar{R}^2$ - index determinácie - determination index

F - F štatistika – F statistics

cenovej elasticite piva (cross elasticity) k dopytu po víne. Tu je zrejmé, že pri použití lineárnej funkcie je pivo doplnkom vína pri jeho spotrebe, čo je logicky ťažko prijateľné. Podľa teoretických aj praktických predpokladov pivo je nahraditeľné iným alkoholickým nápojom.

Po tretie, je málo pravdepodobné, aby príjmová elasticita (income elasticity) dopytu po víne bola taká vysoká (1,79 - 1,83), keď v iných krajinách (Nemecko) pri podobnej spotrebe je príjmová elasticita iba polovičná.

Vypočítané koeficienty elasticít samotné poukazujú na to, že špecifikácia modelu nie je veľmi dobrá. Hodnoty elasticít pritom poukazujú na to, že efekt premenných je nad očakávanie dobrý. Z toho by mohlo vyplývať, že v modeli existuje autokorelácia reziduí.

Podľa vypočítaných hodnôt DW (0,68 - 0,80) je to zrejmé, keď najnižšia kritická teoretická hodnota je $DW = 1,21$ pre tento model.

U regresnej metódy najmenších štvorcov (OLSQ) jedným zo základných predpokladov efektívnosti regresie je nezávislosť rezíduí, t. j. $E(e_i, e_j) = 0$, ako hovorí D o r a n a G u i s e (1984). Pri odstránení tejto chyby možno postupovať dvoma spôsobmi (K o u t s o y i a n n i s 1973):

- prešpecifikovať model (použiť iné, alebo pridať ďalšie nezávislé premenné),
- použiť inú regresnú metódu, napríklad metódu maximálnej pravdepodobnosti (MLM), ktorú odporúčajú použiť pri existencii autokorelácie rezíduí v modeli s malým súborom dát M a e s h i r o (1976) aj C h i p m a n (1979).

Teoretický predpoklad riešenia autokorelácie u rezíduí metódou MLM je, že pre korelované rezíduá e_t treba nájsť také rezíduá v_t keď platí

$$v_t = e_t - \rho e_{t-1} \quad (12)$$

kde ρ je auto-regresívny parameter hodnôt $-1 < \rho < 1$ a v_t je generované v prvom stupni Markového procesu. Podobnou transformáciou všetkých premenných pracuje regresná metóda MLM.

V tab. II sú výsledky regresie metódou MLM. Je zrejmé, že v pôvodnom modeli bola veľká autokorelácia rezíduí ($\rho = 0,966 - 0,976$) u všetkých funkcií. DW test II. Výpočet statistického modelu regresnou metódou MLM – The estimates of MLM regression in static model

Proměnné - variable	Funkcie - functional form					
	lineárna		lineárno-logaritmické		log-log.	
	Q_t		Q_t		$\ln Q_t$	
ρ	0,976		0,975		0,966	
C	-3,53	(-0,81)	-97,8	(-3,94)	-8,88	(-3,99)
Y_t	0,003	(5,26)	12,55	(4,99)	1,27	(5,70)
VC_t	-0,06	(-2,84)	-8,06	(-3,16)	-0,51	(-2,20)
PC_t	0,088	(2,23)	8,67	(2,51)	0,58	(1,84)
R^2	0,24		0,18		0,59	
$\bar{R}^2$	0,15		0,09		0,55	
F	2,54		1,82		11,78	
DW	1,08		1,22		1,22	
E_{ii}	-0,62		-0,80		-0,51	
E_{ij}	0,72		0,82		0,58	
E_{iy}	1,27		1,18		1,27	

Údaje v zátvorkách sú t-štatistika – the figures in parenthesis are t-statistics

ρ - autoregresívny parameter – autoregressive parameter, ostatní vysvětlivky viz tab. I - other explanation see Tab. I

u lineárnej funkcie poukazuje na to, že autokorelácia rezíduí stále existuje, pretože vypočítané DW je pod kritickou teoretickou úrovňou pre daný model (súbor dát). U lineárno-logaritmickú a log-log aritmetickej funkcie je tesne na hranici $DW = 1,21$. Teda na základe toho je možné povedať, že model skonštruovaný uvedeným spôsobom (o daných parametroch) nie je vhodný na výpočet dopytu po víne v Austrálii. Toto potvrdzujú aj vypočítané parametre indexu determinácie (0,09 - 0,15) a F-štatistiky u lineárnej a lineárno-logaritmickú funkcie.

Na druhej strane vypočítané hodnoty elasticít, a teda aj vypočítané parametre premenných, potvrdili predchádzajúce poznatky v modeli 1, ako aj pri analýze rovnice (10), že ak model je zle špecifikovaný, hodnota vypočítaných parametrov je málo hodnoverná. Vypočítané hodnoty elasticít sa zmenili takto: - u ceny vína z -0,74 až -1,33 na -0,62 až -0,80 v modeli 2; - u ceny piva z -1,83 až +1,95 na 0,72 až 0,82 v modeli 2; - u príjmov obyvateľov z 1,79 až 1,83 na 1,18 až 1,27.

ZÁVER

Z uvedeného je zrejmé, že model (1) aj pri použití regresnej metódy MLM nie je vhodný na výpočet dopytu po víne v Austrálii. Teda pre testovanie dopytu je potrebné zostaviť iný model, ktorý hodnovernejšie ukáže vplyvy na dopyt po víne.

Na základe toho je možné konštatovať, že ekonóm pri zostavovaní modelu, ako aj pri jeho aplikácii, musí byť veľmi opatrný a preverovať si (otestovať) vierohodnosť vypočítaných parametrov, ak nechce aplikovať málo významné uzávery v praxi.

Literatúra

BRABENEC, V. - ŠAŘECOVÁ, P.: Odvození nabídky a poptávky pro vybrané potraviny při cenových úrovních roku 1991. Zeměd. Čas. 1992, č. 6.

CHIPMAN, J. S.: Efficiency of Least Squares Estimation of Linear Trend when Residuals are Autocorrelated. *Economet.* 47, 1979, pp. 115-128.

DORAN, H. E. - GUISE, J. W. B.: Single Equation Methods in Econometrics: Applied Regression Analysis, University of New England, Armadale 1984.

DURBIN, J. - WATSON, G. S.: Testing for Serial Correlation in Least Squares Regression I, *Biometrika* 37, 1950, No. 4, pp. 404-428.

DURBIN, J. - WATSON, G. S.: Testing for Serial Correlation in Least Squares Regression II, *Biomet.* 38, 1951, No. 4, pp. 159-178.

GEORGE, P. S. - KING, G. A.: Consumer Demand for Food Commodities in the United States with Projection for 1980: Gianini Foundation Monograph No. 26. Agricultural Publication Univ. of California, Berkeley 1971.

HAVRILA, A. J.: The Demand for Australian Wine [A Selective Study.] Thesis Submitted for the Degree of Master of Agricultural Science, La Trobe University, Melbourne 1989.

- KOUTSOYIANNIS, A.: Theory of Econometrics. London, Macmillan 1973.
 KOUTSOYIANNIS, A.: Non-Price Decisions: The Firm in a Modern Context. London, Macmillan 1982.
 MAESHIRO, A.: Autoregressive Transformation, Trended Independent Variables and Auto-correlated Disturbance Terms. Rev. of Econ. and Statist., 58, 1976, pp 497-500.
 RAO, P. - MILLER, R. Le Roy: Applied Econometrics. Belmont California Wadsworth Publishing Company 1971.

Došlo dne 15. 10. 1992

HAVRILA A., Research Institute of Veterinary Medicine, Košice

Demand and supply of food commodities tests of models

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 8-9, pp. 657-666. - 2 tabs., refs. 11, summaries in sl, en

The traditional theory of consumer behaviour issues from the view that consumers seek to maximize utility outcoming directly from the services of goods purchased in the market place subject to the constrains of relative prices and income. The nature of consumer behavior is said to depend upon the general properties of the consumer's utility function. It is assumed that this function is continuous, at least twice differentiable, strictly concave and monotonically increasing. The consumer with a given income Y is supposed to make a choice of quantities of goods $X_1, X_2, \dots, X_n$ from the commodity space with n elements to maximize his utility U . The necessary condition for the free extremum (utility) is to find the derivative the Lagrangian function with respect to $X_1, X_2, \dots, X_n$. Then it is possible to write the familiar proposition in classical consumer theory, that in order to maximize utility, the consumer must allocate his budget so as to equalize the ratio of marginal utilities to the ratio of the prices of the commodities.

$$\frac{\delta U / dX_1}{\delta U / dX_2} = \frac{P_1}{P_2}$$

That means that a researcher should in a construction of a model consider not only the price of the commodity but also prices of related commodities, incomes and other effects as tastes or information. In some previous studies (B r a b e n e c and Š a ř e c o v á 1992) the conception of models is not so wide. In that case one could be very careful with estimates of the parameters of the models; accept the model as reasonable without tests.

In this article we are concerned with tests and analysis of residues; tests of heteroscedacity and serial correlation of residues. The results of the analysis provide estimates of DW-tests, and show that if a model is not appropriately defined, the estimates of regression coefficients and F-statistics could be overly significant (optimistic) if there exists serial correlation of residues in the model. The static model of demand for wine in Australia is very sensitive to a functional form and the DW-test provides an example of existence of serial correlation of residues. Then one may argue that in spite of estimates of regression coefficient and the estimates of F-statistics the prediction of the model is very poor because of serial correlation of residues.

model, vine, beer, demand, supply, the own price elasticity, the cross price elasticity, the income elasticity, residues, correlation index, determination index, F-statistics, Durbin-Watson test

Adresa autora:

Ing. Andrej H a v r i l a , M. Agr. Sc., Ústav experimentálnej veterinárnej medicíny, Hlinkova 1/A, 040 01 Košice, tel. 095 20074

KVAPILÍK J., Výzkumný ústav pro chov skotu, Rapotín

Vývoj a prognózování nákupních cen mléka

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 8-9, s. 667-678. - 5 grafů, 3 tab., lit. 14, res. čes., angl.

Výše nákupních (producentůvých) cen mléka je ovlivněna celou řadou faktorů, jako např. odbytem mléka a mléčných výrobků, nabídkou mléka od chovatelů krav, ekonomickými výsledky zpracovatelských a obchodních organizací aj. Větší pozornost by při jejich stanovení měla být věnována úrovni nákladů chovu krav. Za hlavní faktory úspěšnosti prognózy je možno považovat dostatečný počet spolehlivých statistických dat z předchozího známého období, objektivní analýzu a zohlednění faktorů, které mohou výsledky prognózování ovlivnit, stabilitu podmínek ve výchozím a prognózovaném období a volbu vhodného prognózovacího postupu. K odhadu vývoje nákupních cen mléka v průběhu roku lze využít signifikantních vztahů mezi pořadím měsíce a cenou (v České republice $r = 0,628$, $P < 0,05$, ve SRN $r = 0,590$ až $0,964$, $P < 0,05$ až $P < 0,01$), popř. mezi produkcí a cenou ($r = -0,568$ až $-0,865$, $P < 0,05$ až $P < 0,01$). V současné situaci našeho zemědělství, to je při nedostatku spolehlivých výchozích údajů a při značné nestabilitě výrobních a ekonomických podmínek, je prognózování nákupních cen mléka obtížné a méně přesné. Přesnost prognóz se bude využívat s postupnou stabilizací chovu skotu a se zvětšováním počtu spolehlivých statistických ukazatelů.

mléko, nákupní ceny, vývoj, vlivy závislosti, prognózování

Nákupní (producentůvých) ceny mléka spolu s výší nákladů rozhodují o ekonomických výsledcích chovu krav a výrazně ovlivňují spotřebitelské ceny mléka a mléčných výrobků. Tržby za mléko tvoří relativně pravidelný zdroj příjmů většiny zemědělských podniků a farem a v celkovém objemu ročních příjmů jsou často převažující položkou. Znalost pravděpodobného vývoje nákupních cen a produkce (nákupu) mléka v průběhu kalendářního roku umožňuje chovatelům do jisté míry ovlivňovat chov krav a produkci mléka se zřetelem na maximalizaci zisku, je využitelná k usměrňování činnosti Fondu tržní regulace a zpracovatelských mlékárenských kapacit, k odhadu vývoje spotřebitelských cen mléka a mléčných výrobků apod.

V čistém trhu volné soutěže by nákupní ceny mléka měly být výsledkem působení poptávky a nabídky. Grznár (1992) však uvádí, že čistý trh volné soutěže je vědeckou abstrakcí, stejně jako trhy se zemědělskými produkty. Na trhu, do kterého nikdo nezasahuje regulačními opatřeními, vzniká tržní cena v bodě, kde se vyrovnává nabídka a poptávka. Reálné trhy se zemědělskými produkty však podle uvedených zásad nefungují. Za jednu z hlavních příčin tohoto stavu považuje monopolní postavení zpracovatelských organizací.

Bečvářová (1991) uvádí, že se v našem zemědělství projevují typické signály krize z nadvýroby. Jedná se především o pokles, resp. stagnaci cen placených zemědělským výrobcům při podstatném poklesu poptávky. Liberalizace cen naráží na poptávkovou bariéru za podmínek, kdy „decentralizované“ monopoly na vstupech i výstupech plně využily uvolnění cen k 1.1.1991 a své ceny přizpůsobily zvýšení cen materiálových i energetických vstupů. Možnost vyřešení problémů zemědělství bez regulačních zásahů státu považuje za nereálnou.

Kvapilík (1992) upozorňuje, že zatímco se tržní podmínky ve většině vyspělých zemí světa vyvíjely postupně přirozenou cestou několik desetiletí, je na našem zemědělství požadováno „přeskočení“ dlouhodobého vývoje tržních mechanismů a okamžité tržní chování. Přitom nezbytné společenské, vlastnické a ekonomické podmínky pro fungující trh nejsou plně vytvořeny. Odlišnosti zemědělství od ostatních odvětví národního hospodářství nedovolují zemědělcům pružně reagovat na změny poptávky a nabídky.

O složitosti fungování tržního systému v zemědělství ve vztahu k dotační politice a ke státním a nadstátním zásahům do agrární politiky svědčí diametrálně odlišné názory předních odborníků. Např. Tanagerman (1990) se domnívá, že evropští a američtí zemědělci by „vydělali“ na odbourání dotací. Podle jeho názoru vytváří volný obchod se zemědělskými produkty dostatečný prostor pro působení tržních mechanismů. Naproti tomu Kittel (1990) upozorňuje, že volný obchod nemůže stávající problémy zemědělství vyřešit. Státy Evropského společenství nemohou nikdy zemědělství „vydat“ volné hře tržních podmínek. Agrární trhy jsou extrémně vnímavé na krátkodobé kolísání cen a produkce.

Analýzou vztahů mezi cenami a poptávkou zemědělských produktů se zabývají Brabenec a Šařecová (1992). Dosažení rovnovážného stavu mezi poptávkou a nabídkou po mléce a mléčných výrobcích (202 litry mléka) odpovídá cena 6,19 Kčs za litr mléka. Podrobnou analýzu vztahu nákupních cen mléka, produkce a ekonomických výsledků chovu krav v několika státech USA uvádí Carley (1988). Poukazuje na zájem amerických farmářů o prognózy vývoje cen produktů skotu ve vztahu ke zlepšování ekonomických výsledků hospodaření. Tyto služby zajišťuje a poskytuje celá řada organizací a firem prostřednictvím aktuálních publikací, systémů poradenství aj. O metodách a postupech prognózování cen zemědělských produktů pojednávají Chrístopher et al. (1990).

Z uváděných matematickostatistických modelů je zřejmé, že podmínkou jejich úspěšného využívání je dostatečná a přesná informační základna.

Cílem příspěvku je poukázat na možnost využití některých zjištěných vztahů a závislostí k prognózování vývoje nákupních (producentůvých) cen mléka a na hlavní faktory, které vývoj nákupních cen mléka ovlivňují.

METODY PROGNOZOVÁNÍ

K odhadu vývoje nákupních cen mléka jsou vhodné metody a postupy zohledňující cyklický (roční) vývoj ukazatelů a působení klimatických a dalších faktorů v průběhu kalendářního roku. Mezi tyto metody řadí F a r n u m a S t a n t o n (1989) např. prognostické modely, metodu prostých průměrů (intuitivní postup), metodu prostých průměrů s trendy, metodu lineárních trendů, metodu jednoduchých exponenciálních trendů, metodu klouzavých průměrů, metodu nejmenších čtverců aj. Složitější metody prognózování představují postupy vycházející z členění časových řad ukazatelů na období. Patří sem např. metoda exponenciálního vyrovnání se sezónním, aditivním nebo vícenásobným modelem, aditivní a vícenásobný Holt-Wintersův model a další. Pro rozhodnutí, zda se jedná o ročním obdobím ovlivňované časové řady ukazatelů, se používají různé testovací modely (Krusal-Wallisův test, test „Rule of Thumb“, metoda nejmenších čtverců aj).

S i n g h a l a A q u i l a n o (1989) dělí metody předpovědi na čtyři základní typy, a to na kvalitativní, analýzu časových řad, analýzu kauzálních poměrů a simulační modely. Kvalitativní postupy představují vlastně kvalifikované odhady vycházející ze zkušeností a znalostí. Prognóza vycházející z analýzy časových řad předpokládá přibližně shodný vývoj posuzovaných ukazatelů ve výchozím a v prognózovaném období. Předpověď zohledňující kauzální vztahy mezi ukazateli uvažuje s jejich vlivem a působením v prognózovaném období. Simulační modely představují komplexnější prognostické metody a postupy. Analýza známých výchozích údajů (časových řad) zahrnuje výpočet průměru v časových periodách, hodnocení trendů, sezónních vlivů, cyklických prvků, variability a autokorelací. Po zpracování těchto jednotlivých prvků analýzy existuje rovněž celá řada metod a postupů.

S c h m i d t (1979) však uvádí, že každý dobrý prognostický model je vždy kompromisem mezi objektivními a subjektivními ukazateli na jedné straně a ekonomickými a statistickými údaji na straně druhé. Tuto skutečnost je třeba respektovat při prognózování zejména v podmínkách našeho současného zemědělství, tzn. při nedostatku spolehlivých statistických údajů a při probíhajících změnách společenských, výrobních, ekonomických a tržních podmínek.

HLAVNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ NÁKUPNÍ CENY MLÉKA

Z výrobních a ekonomických výsledků chovu krav v České republice v roce 1991 vyplývá, že nákupní ceny mléka neumožnily převážně většině chovatelů dosáhnout

rentabilní produkce mléka (K v a p i l í k et al. 1993). Znamená to, že nákupní ceny mléka neplnily jednu ze svých základní funkcí. Analýza této situace může poukázat na faktory, které vývoj nákupních cen mléka v uplynulých třech letech ovlivňovaly a které by měly být respektovány při jejich stanovení v dalším období.

Průměrná nákupní cena mléka v České republice je tvořena průměrem nákupních cen stanovených jednotlivými mlékárnami, v posledním období již po dohodě s dodavateli mléka. Rozdíly v měsíčních nákupních cenách ve 29 oblastech České republiky v roce 1991 a 1992 (tab. I) poukazují na skutečnost, že při stanovení jejich výše jsou zohledňovány rozdílné faktory. Patří mezi ně zejména:

- a) možnosti odbytu mléka a mléčných výrobků;
- b) úroveň nákupních cen mléka sousedních odběratelů;
- c) výše nabídky mléka od chovatelů krav;
- d) kvalita dodávaného mléka;
- e) nadpodniková opatření (poskytování příplatků, činnost Fondu tržní regulace);
- f) ekonomické výsledky nákupních a zpracovatelských organizací.

ad a) V případě vyvážené nabídky a poptávky po mléce a mléčných výrobcích, popř. při převisu poptávky nad nabídkou, nakupují výkupní organizace mléko za vyšší nákupní ceny. K zajištění zisku při zpracování mléka i při vyšších nákupních cenách mléka přispívá plně využití výrobních a pracovních kapacit, rychlý obrát vyrobeného zboží bez nutnosti jeho dlouhodobého skladování aj., což má vliv na minimalizaci výrobních nákladů.

ad b) Výrazné rozdíly v nákupních cenách mléka mezi sousedními mlékárnami by mohly mít za následek změnu v počtu dodavatelů mléka a změnu v ekonomických výsledcích vlastní hospodářské činnosti mlékáren. Proto cílem jednotlivých mlékáren je udržení nákupních cen mléka v přijatelných relacích k dalším nákupním organizacím.

ad c) Zvyšování produkce a nabídky mléka působí nákupním organizacím značné problémy a obtíže v případě, že není zabezpečen plynulý odbyt mléka a mléčných výrobků. Snížení nákupních cen mléka má donutit chovatele krav ke snížení produkce. Naopak zvýšení nákupních cen mléka při nabídce neuspokojující poptávku má stimulovat zvýšení produkce mléka.

ad d) V případě, že produkce a odbyt mléčných výrobků přímo závisí na vysoké kvalitě dodávaného mléka (např. mléko výběrové jakosti pro kojeneckou a dětskou výživu), je zajištění dostatečného množství objemu produkce tohoto mléka stimulovalo vyšší nákupní cenou.

ad e) Při stanovení nákupních cen mléka mlékárnami je brán zřetel i na různá nadpodniková opatření související s poskytováním příplatků ze státních prostředků, s organizací a finančními otázkami exportu mléčných výrobků, s činností Fondu tržní regulace aj.

ad f) Zcela pochopitelným zájmem mlékáren je stanovení nákupních cen mléka a mléčných výrobků ve výši zajišťující dosahování příznivého ekonomického výsledku vlastní činnosti.

I. Variabilita nákupních cen mléka ve 29 oblastech ČR (Kčs za litr) – Variability of purchasing prices of milk in 29 areas of Czech Republic (Kcs per 1 liter)

Rok ²	Třída ³	Ukazatel ¹				
		Průměr ⁴	s	s%	Minimum ⁵	Maximum ⁶
1992	I.	5,68	0,10	1,8	5,43	5,96
	II.	4,15	0,69	16,6	2,98	5,36

s - standardizovaná odchylka – standardized deviation

¹feature, ²year, ³class, ⁴average, ⁵minimum, ⁶maximum

Z rozdílu průměrné nákupní ceny mléka (5,20 Kčs na litr) a výši vlastních nákladů na 1 litr mléka (5,93 Kčs) zjištěného za rok 1991 K v a p i l í k e m a N e t o p i l e m (1992) ve 47 zemědělských podnicích s chovem krav je zřejmé, že při stanovení nákupních cen mléka nebyl brán zřetel na ekonomickou situaci zemědělců. Poněvadž produkci mléka a tím i jeho nabídku nelze v krátké době bez značných ekonomických ztrát výrazně snížit, byli zemědělci nuceni prodávat mléko za krajně nevýhodné ceny. Stanovení nákupních cen mléka bez zřetele na výrobní náklady chovatelů krav má kromě výrazných ekonomických ztrát za následek i nerovnoprávné postavení zemědělců ve vztahu k hospodářským a obchodním partnerům.

Proto za hlavní úkol v oblasti stanovení nákupních cen mléka by z hlediska chovatelů krav mělo být považováno zohlednění objektivních nákladů chovu krav a spravedlivé rozdělení zisku mezi všechny partnery podílející se na výrobě mléka a mléčných výrobků (producenti, zpracovatelský průmysl, obchod). Tohoto stavu lze dosáhnout vzájemným propojením výrobních a zpracovatelských organizací a prosazováním oprávněných zájmů a požadavků zemědělců nadpodnikovými orgány a organizacemi (Ministerstvo zemědělství, agrární unie, chovatelská sdružení a svazy aj.).

NÁKUPNÍ CENY MLÉKA V PRŮBĚHU ROKU

Stejně jako produkce mléka (K v a p i l í k 1993) vykazují určité pravidelné kolísání v průběhu kalendářního roku i nákupní ceny mléka. Ukazatele variability „měsíčních“ nákupních cen v České republice a ve Spolkové republice Německo uvádí tab. II. Je z ní zřejmé, že variabilita nákupních cen mléka v České republice se v roce 1992 ve srovnání s předchozím rokem výrazně snížila (s = 0,32, resp. 0,12 Kč) stejně jako rozdíl mezi maximální a minimální měsíční cenou (1,10, resp. 0,33 Kč za litr), a to při relativně značném zvýšení průměrné nákupní ceny mléka

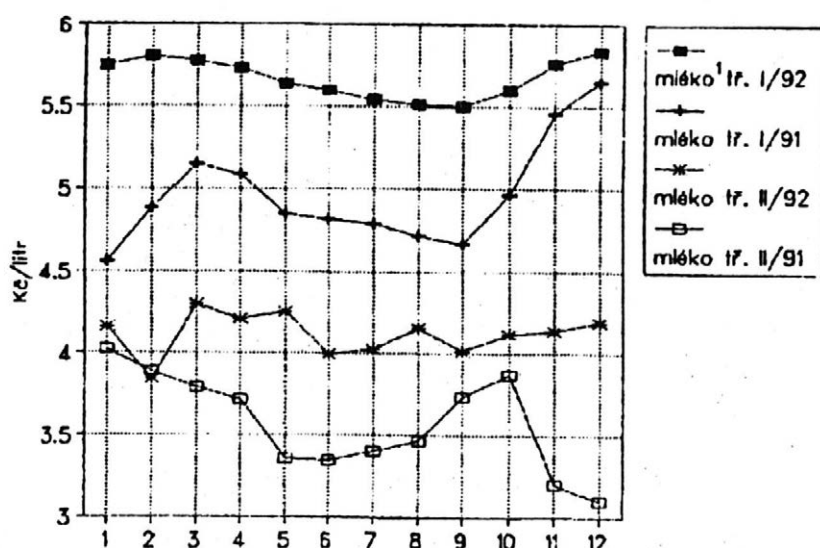
II. Variabilita měsíčních nákupních cen mléka (Kčs resp. feniků za 1 litr) – Variability of monthly purchasing prices of milk (Kcs resp. pfenig per 1 liter)

Ukazatel ¹	Česká republika ²⁾		SRN			
	91	92	88	89	90	91
Průměr ²	4,97	5,68	63,4	67,2	61,7	59,6
s	0,32	0,12	3,49	2,17	1,43	2,62
s v %	6,4	2,1	5,5	3,2	2,3	3,8
Maximum	5,65	5,83	68,8	70,7	63,9	63,2
- měsíc ³	11.	12.	11.	10.	1.	11.
Minimum	4,55	5,50	60,0	65,0	60,0	56,7
- měsíc ⁴	1.	9.	5.	5.	5.	6.
Rozdíl ⁵ , %	19,5	5,7	13,8	8,1	6,1	10,3

²⁾ Třída jakosti I – Quality class I.

²²⁾ Mezi maximální a minimální měsíční nákupní cenou – Between the maximum and minimum monthly purchasing price

¹feature, ²average, ³month of maximum, ⁴month of minimum, ⁵difference

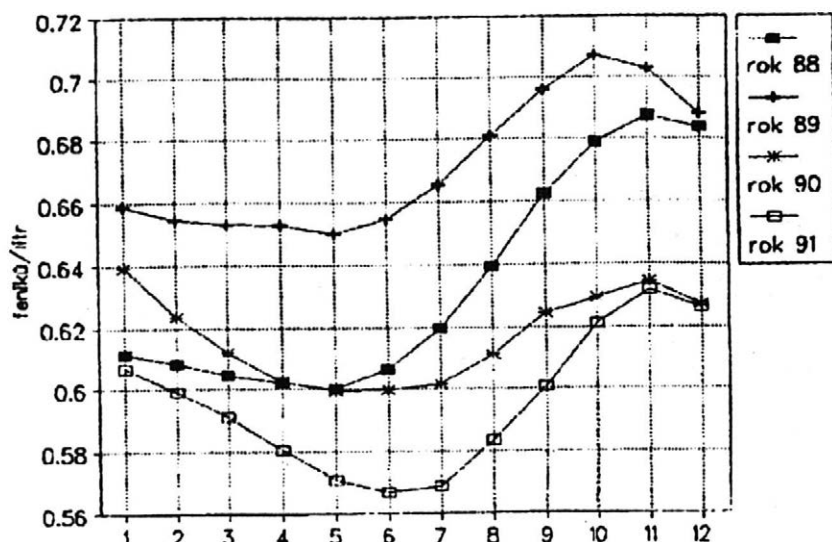

1. Nákupní ceny mléka v České republice – Purchasing prices of milk in Czech Republic

osa x: měsíc – x axis: month

osa y: Kčs/l – y axis: Kcs per 1 liter

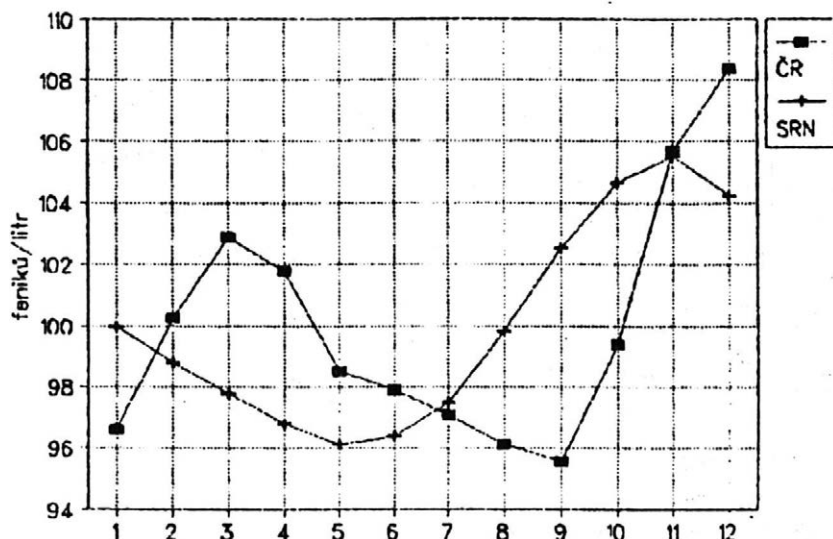
¹milk, ²class

2. Nákupní ceny mléka ve Spolkové republice Německo – Purchasing prices of milk in Federal Republic Germany

osa x: měsíc – x axis: month

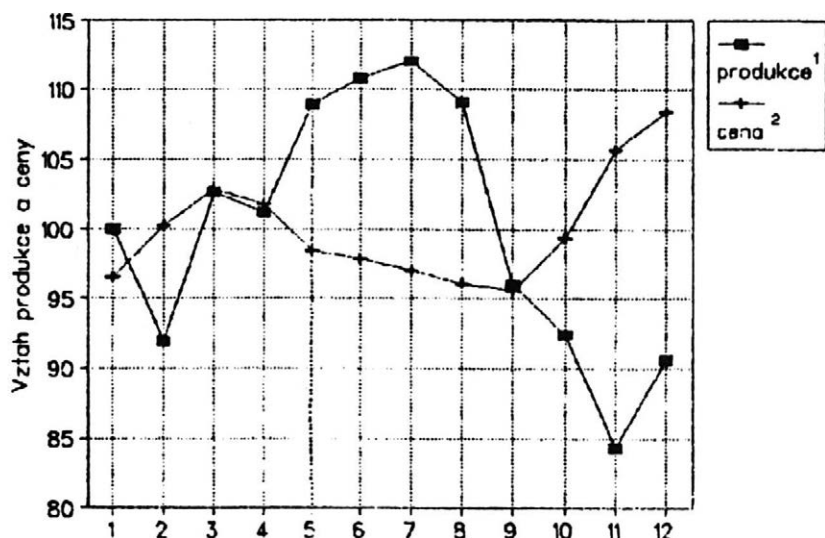
osa y: fenigů/litr – y axis: phenig per 1 liter

3. Nákupní ceny mléka v ČR r. 1991 - 1992 a ve SRN r. 1988 - 1991 (průměr = 100) – Purchasing prices of milk in Czech Republic in 1991 - 1992 compared to those in Federal Republic Germany in 1988 - 1991 (average = 100)

osa x: měsíc – x axis: month

osa y: fenigů/litr – y axis: phenig per 1 liter

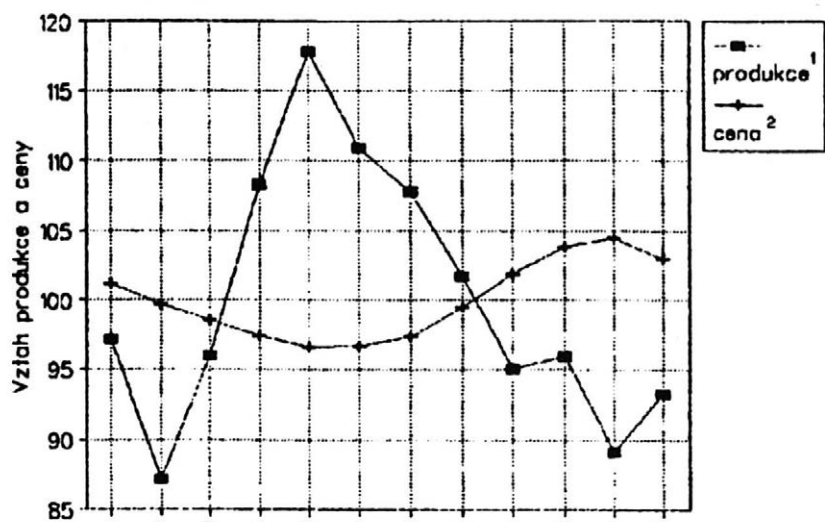

4. Vztah produkce a ceny mléka v ČR (průměr 2 let = 100) – Relations between milk production and price in Czech Republic (2-years average = 100)

osa x: měsíc – x axis: month

osa y: vztah produkce a ceny – y axis: relation between production and price

¹production, ²price

5. Vztah produkce a ceny mléka ve SRN (průměr 3 let = 100) – Relations between milk production and price in Federal Republic Germany (3-years average = 100)

osa x: měsíc – x axis: month

osa y: vztah produkce a ceny – y axis: relation between production and price

¹production, ²price

(o 0,71 Kč a 14,3 %). Ukazatele variability nákupních cen mléka v ČR, zejména pak za rok 1992, jsou srovnatelné s ukazateli zjištěnými ve Spolkové republice Německo. Na „opakovatelnost“ vývoje měsíčních nákupních cen mléka poukazuje průběh křivek v grafech 1 až 3 i velikost korelačních koeficientů mezi měsíčními cenami mléka v jednotlivých hodnocených letech. Vztah mezi vývojem měsíčních nákupních cen v ČR mezi roky 1991 a 1992 vyjadřuje korelační koeficient $r = 0,628$ ($P < 0,05$), ve SRN mezi roky 1988 až 1991 pak korelační koeficienty $r = 0,590$ ($P < 0,05$) až $0,964$ ($P < 0,01$). Znamená to, že se v tržních podmínkách hospodaření nákupní ceny mléka nevyvíjejí náhodně. Ve SRN, kde dlouhodobě působí tržní podmínky a uplatňuje se kontingentizace nákupu mléka, se nákupní ceny snižují od ledna do května až června. Na tuto periodu navazuje vzestup cen do října až listopadu s následným poklesem v posledním jedno- až dvouměsíčním období roku. Poněkud odlišný průběh vykazují nákupní ceny mléka v České republice za uplynulé dva roky. Na dvouměsíční periodu (leden až únor), vyznačující se zvyšováním cen, navazovalo relativně dlouhé období (březen až září) se snižujícími se cenami. Poslední tříměsíční období roku charakterizovalo relativně výrazné zvýšení nákupních cen mléka. Nižší „opakovatelnost“ průběhu „měsíčních“ nákupních cen mléka, nižší „plynulost“ křivek a větší rozdíly mezi oběma hodnocenými roky v České republice jsou zřejmě způsobeny dosud nevyvinutými a ne zcela fungujícími tržními podmínkami, popř. i odlišným postupem při stanovení nákupních cen mléka. Lze však očekávat, že s dalším postupným vývojem tržních vztahů se bude měnit i vývoj nákupních cen mléka v průběhu roku.

Mezi množstvím mléka nakoupeného v jednotlivých měsících roku a měsíčními nákupními cenami mléka (graf 4 a 5) existuje v České republice negativní korelační koeficient na hranici průkaznosti ($r = -0,568$, $P > 0,05$, resp. $-0,582$, $P < 0,05$), ve SRN jsou korelační závislosti signifikantní ($r = -0,750$ až $-0,865$, $P < 0,01$). Obdobné vztahy existují i ve všech zemích SRN a u dalších hodnocených souborů. Proto jich bude možno po určité stabilizaci poptávky a nabídky a cen mléka využít ke zpřesnění odhadu vývoje nákupních cen mléka v jednotlivých měsících roku i v České republice.

K odhadu výše a vývoje nákupních cen mléka v České republice pro rok 1993 bylo využito modelu zohledňujícího trendy a sezónní vlivy dosavadního vývoje těchto ukazatelů (Singhal a Aquilano, 1989). Vzhledem k nedostatečnému množství použitelných výchozích údajů a značným rozdílům mezi oběma hodnocenými roky (1991 a 1992) jsou výsledky výpočtu průměrné roční nákupní ceny mléka i vývoje nákupních cen mléka v jednotlivých měsících roku nepřesné a pro spolehlivou prognózu těchto ukazatelů téměř nevyužitelné. Spolehlivější výsledky byly touto metodou získány při odhadu vývoje relativních měsíčních nákupních cen mléka (roční průměr = 100, tab. III).

Z tab. III je zřejmé kolísání měsíčních nákupních cen mléka v letech 1991 a 1992 a očekávaný vývoj tohoto ukazatele při použití prognostické metody a odhadu.

III. Relativní nákupní ceny mléka (roční průměr = 100) – Relative purchasing prices of milk (year average = 100)

	Měsíc ¹											
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1991	92	98	104	102	98	97	96	95	94	100	110	114
1992	101	102	102	101	99	99	98	97	97	99	102	103
A ^{*)}	95	98	102	102	99	98	99	96	98	101	106	108
B ^{**)}	103	102	101	100	98	97	96	96	97	100	104	106

^{*)} Výpočet metodou zohledňující trend vývoje a sezónní vlivy – Calculation by the method using the development trend and seasonal influences

^{**)} Odhad pro rok 1993 – Estimate for 1993

Skutečný vývoj ukazatelů pouze za dva roky však nelze považovat za spolehlivý základ prognózy při využití jakékoliv metody.

ZÁVĚR

Znalost vývoje výrobních a ekonomických ukazatelů chovu krav je využitelná k nadpodnikovému i podnikovému usměrňování a řízení tohoto významného odvětví zemědělství. Z uvedených výsledků a orientačních propočtů vyplývá, že o výsledku (přesnosti) prognózy vývoje ukazatelů v zemědělství obvykle nerozhoduje složitost a pracnost zvolené prognostické metody. Za hlavní faktory úspěšnosti prognózování je třeba považovat dostatečný počet spolehlivých statistických dat a údajů z předchozího známého období, objektivní analýzu a zohlednění faktorů, které mohou výsledky prognózování ovlivnit, a stabilitu podmínek ve výchozím a prognózovaném období. V současné situaci našeho zemědělství, tj. při nedostatku spolehlivých výchozích údajů a při značné nestabilitě výrobních a ekonomických podmínek, je prognostická činnost obtížná a méně přesná. Přesnost prognóz ekonomických a výrobních ukazatelů chovu krav se bude zvyšovat s rozšiřováním počtu spolehlivých statistických údajů a s postupnou stabilizací podmínek chovu skotu. Vzhledem k významu přesných prognóz vývoje ukazatelů zemědělství by měla být přijata opatření ke sledování a evidenci základních ukazatelů a statistických dat.

Literatura

BEČVÁŘOVÁ, V.: Nad ekonomickými otázkami zemědělství. Ekon. Polnohosp., 12, 1991, s. 529-531.

BRABENEC, V. - ŠAŘECOVÁ, P.: Odvození nabídky pro vybrané potraviny při cenových úrovních roku 1991. Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 6, s. 467-477.

CARLEY, D.H.: Financial Viability and Other Faktors Affecting Bid Prices of Participants in the Dairy Termination Program. Res. Rep., 1988, č. 9, s. 550.

GRZNÁR, M.: Agropotravinárske trhy a ceny. Agroekon., 1992, č. 7, s. 295.

FARNUM, R. - STANTON, W.: Quantitative Forecasting Methods. PWS-KENT Publishing Company Boston, 1989.

CHRISTOPHER, S. et al.: A Price Forecasting Competition: Introduction. Amer. J. agric. Econ., 1990, č. 3, s. 786-787.

KITTEL, W.: Freihandel - Markt allein reicht nicht aus. DLG - Mitt. Agrar. Inform., 1990, č. 20, s. 37.

KVAPILÍK, J.: Regulace produkce mléka v tržních podmínkách hospodaření. Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 5, s. 385-394.

KVAPILÍK, J. - NETOPIL, J.: Ekonomické výsledky chovu skotu za rok 1991. [Průběžná dílčí zpráva], Rapotín. VÚCHS 1992.

KVAPILÍK, J. et al.: Ekonomické výsledky chovu krav v roce 1991. Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 1, s. 71-80.

KVAPILÍK, J.: Prognózování produkce a nákupu mléka. Živoč. Vyr., 38, 1993, s. 655-668.

SCHMIDT, E.: Modelle zur Prognose der Milcherzeugung. Arbeitsbericht Braunschweig-Völkenrode (FAL), September 1979.

SINGHAL, K. - AQUILANO, N.J.: Production and Operations Management. A Life Cycle Approach. Homewood, Boston 1989.

TANGEMANN, S.: Freihandel - Raum für Marktkräfte. DLG - Mitt. Agrar. Inform., 1990, č. 20, s. 36.

Informační servis, Český statistický úřad, Praha 1989-1992.

Došlo 29. 3. 1993

KVAPILÍK, J., Research Institute for Cattle Rearing, Rapotín

The development and forecasting of purchasing milk prices

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 8-9, pp. 667-678. - 5 graphs, 3 tabs., refs. 14, summaries in cz, en

The purchasing (producers) milk prices have a decisive impact, together with the cost of production, on the economic results of cow-rearing and they also influence the consumer prices of milk and milk products to a high degree. The knowledge of their probable development enables the producers to manage the cow-rearing and milk production towards the profit maximalization to a certain degree and it can also be used by the Fund of Market Regulation and for influencing the consumer prices of milk and milk products etc.

The average price of milk is formed by the average purchasing prices given by individual dairies in Czech Republic, during the last period also in agreement with the milk suppliers. The level of the purchasing prices of milk is influenced by many factors, among which we can include the sales possibilities of milk and milk products, the purchasing prices level of individual customers, the amount of supply regarding the milk farmers,

the quality of supplied milk, the measures of the above-enterprise level, economic results of the sales and processing organizations and others. A great attention should be paid to the cow-rearing costs when setting the purchasing prices of milk.

When setting the „annual“ purchasing prices of milk, it is necessary to base them on the reality of the past production period, on the objective analysis and taking into account all the factors which can influence the price of the period forecast. The relation between the price and the actual month of the year, i. e. the so-called „monthly“ milk production, might be used when estimating the development of milk purchasing prices during the year. The relation of the monthly purchasing prices in Czech Republic between the years 1991 and 1992 can be expressed by the coefficient of correlation $r = 0.628$ ($P < 0.01$), what regards the Federal Republic Germany, the coefficient ranges from $r = 0.590$ ($P < 0.05$) up to $r = 0.964$ ($P < 0.01$) in the years 1988 - 1991. In Czech Republic, there exist negative relations on the margin of significance ($r = 0.568$ to $r = 0.582$) regarding the relation between the amount of milk purchased in individual months of the year and the monthly milk prices, these same relations being significant in Federal Republic Germany ($r = 0.750$ to $r = 0.865$, $P < 0.01$). The relations mentioned can be used for forecasting the level of purchasing milk prices, their use is limited in Czech Republic, however, owing to the unsufficient amount of reliable data and changing economic conditions. A little reliable forecast results of purchasing milk prices for the year 1993 were obtained also by using the model using the trends and seasonal fluctuation of the up-to-now development of these factors (Singhal and Aquilano, 1989). Some more precise results were reached through this method when estimating the development of the relative monthly purchasing prices of milk (year average = 100).

The forecast accuracy of the economic and production features of cow-rearing will increase with widening of the range of reliable statistic data and with the gradual stabilization of the cattle-rearing conditions. With regard to the importance of accurate forecasts of the agriculture development factors, the measures ensuring the following and evidence of the basic data indices and statistic data should be accepted.

milk, purchasing prices, development, relations, forecasts

Adresa autora:

Ing. Jindřich Kvačilík, CSc., Výzkumný ústav pro chov skotu, Rapotín, 788 13 Vikýřovice,
tel 0649 4101

MACA E., Brno

Finanční analýza a strategické řízení podniku

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 8-9, s. 679-694. - 4 obr., lit. 11, res. čes., angl.

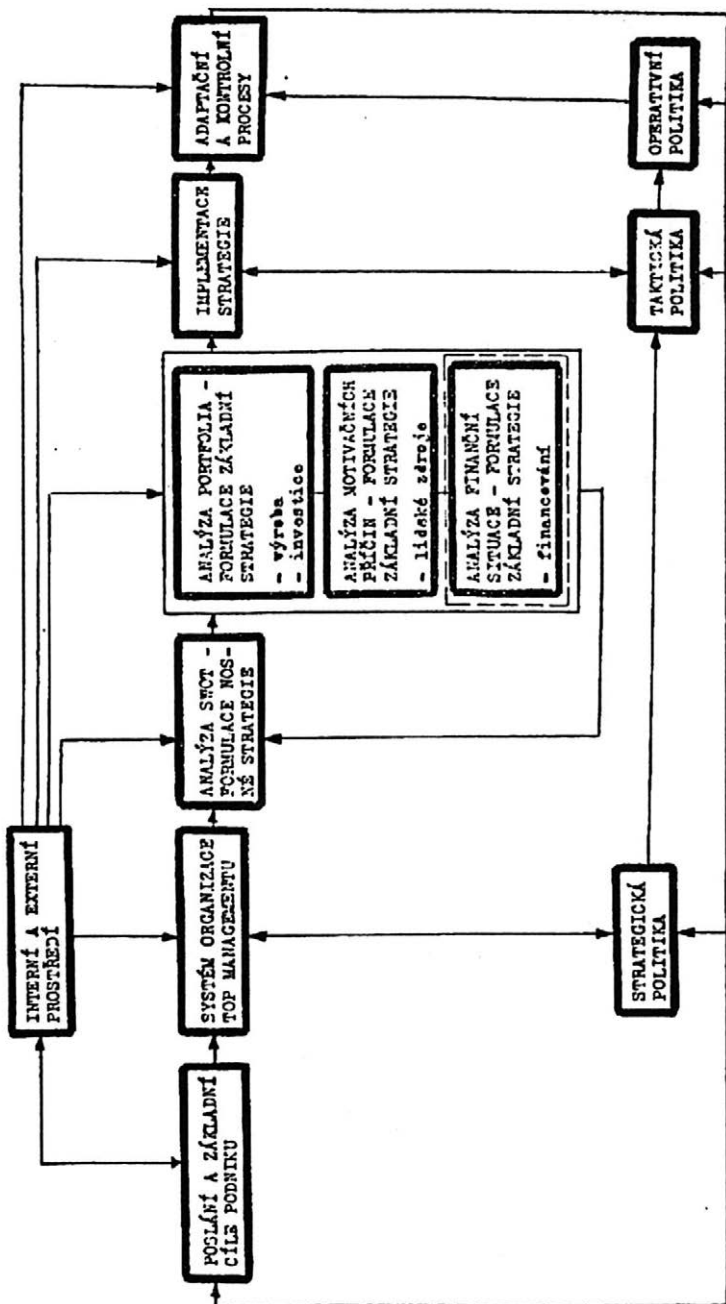
Práce je zaměřena na návrh metodického postupu analýzy finanční situace a vymezení základních typů finanční strategie podniku v agrokompexu včetně metodického postupu jeho volby. Zvolená soustava ukazatelů finanční situace (poměrové ukazatele likvidity, obratu kapitálu, podnikatelské aktivity, ziskovosti a relativní ukazatele růstu) vychází z podmínek účetnictví platného od 1. 1. 1993 a akceptuje obdobné analytické soustavy ukazatelů používané ve vyspělých tržních ekonomikách. Metodický postup volby strategie založený na analýze časových řad jednotlivých ukazatelů finanční situace pak umožňuje zvýšení koncepčnosti strategického řízení v současných nestabilních ekonomických podmínkách. Součástí práce je i aplikace na podmínky vybraného zemědělského podniku.

strategické řízení, analýza finanční, metodický postup, zemědělský podnik, varianty strategie, příklad aplikace

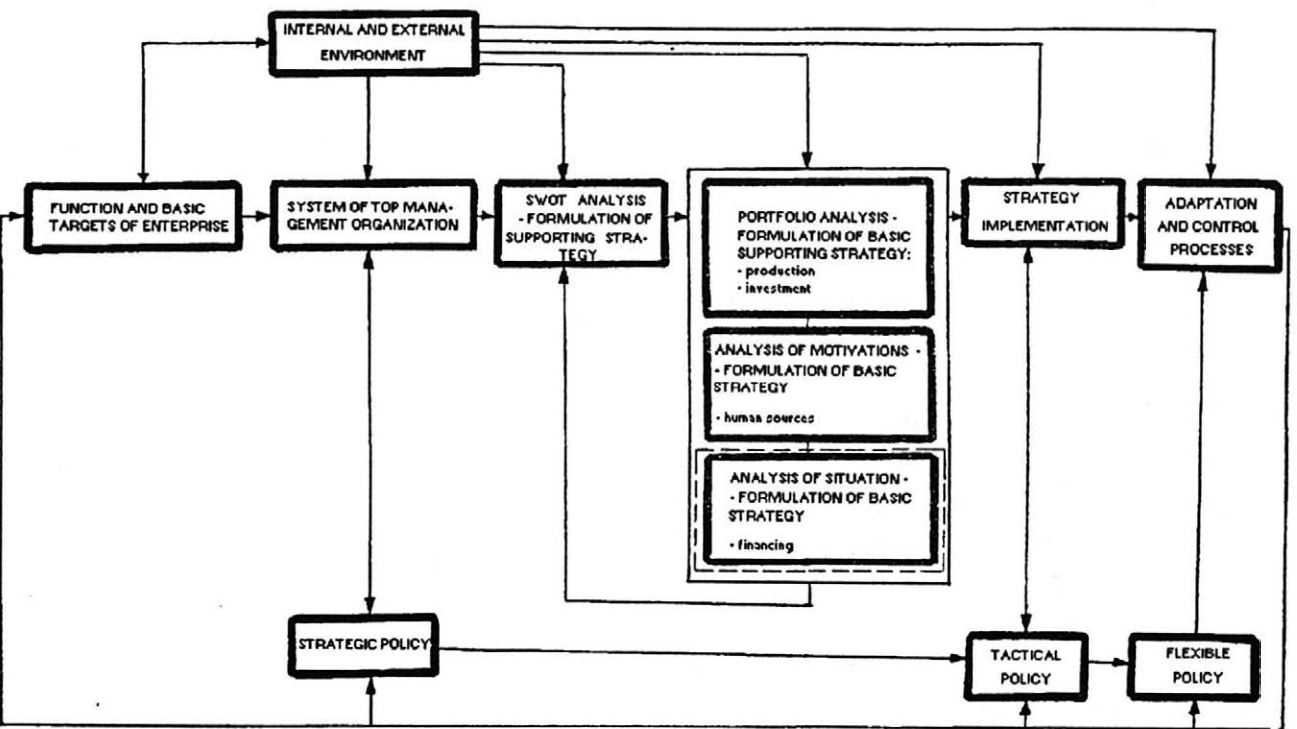
Přechod jednotlivých podnikatelských subjektů v agrokompexu na systém tržního hospodářství bude zákonitě vyžadovat výrazné změny v oblasti jejich strategického řízení, v jehož rámci se i v současné době projevuje nízká míra koncepčnosti jako přímý důsledek jejich centrálního a autoritativního řízení v uplynulém období.

Předkládaná studie, která je součástí série prací autora zabývajících se problematikou strategického řízení podniků v agrokompexu, je pak zaměřena na řešení následujících dílčích problémových okruhů:

- vymezení základních ukazatelů finanční situace podniku v podmínkách tržního hospodářství,
- návrh metodického postupu analýzy finanční situace podniku a vymezení základních typů finanční strategie podniku (o postavení řízení financí v rámci systému strategického řízení podniku poskytuje názornou představu obr. 1),
- praktickou aplikaci navrženého metodického postupu na podmínky vybraného zemědělského podniku.

1. Postavení strategického řízení financí (---) v systému strategického řízení podniku

1. The position of strategic management (- - -) in the system of strategic management of enterprise

LITERÁRNÍ PŘEHLED

Otázkám finanční analýzy podniku a typologie finanční strategie podniku nebyla v minulosti věnována v našich podmínkách výraznější pozornost. Z tohoto důvodu vychází základnu pro realizaci výše naznačených cílů zkoumání tvoří především práce zahraničních autorů. Daný přístup je umocněn i změnami v systému účetnictví jednotlivých podnikatelských subjektů platnými od 1. 1. 1993 a z nich vyplývajícími změnami ve struktuře jednotlivých analytických ukazatelů nezbytných pro realizaci dané problematiky. Základními literárními prameny zaměřenými na vymezení základních ukazatelů finanční situace podniku jsou pak práce, které publikovali Mehta (1974), Bean (1975), Tennent (1976), Weston a Brigham (1978), Van Horne (1980), Weston a Copeland (1986) a v podmínkách čs. agrokomplexu Střeleček (1992). V rámci finanční analýzy podniku se pak zpravidla vymezují následující skupiny ukazatelů:

- poměrové ukazatele likvidity podniku (liquidity ratios),
- poměrové ukazatele zadluženosti (leverage ratios),
- poměrové ukazatele podnikatelské aktivity (activity ratios),
- poměrové ukazatele ziskovosti (profitability ratios),
- relativní ukazatele růstu (growth ratios).

Specifikace jednotlivých ukazatelů, vycházejí především z rozvahy podniku, je na obr. 1, 2, 3).

V rámci volby finanční strategie podniku, která vychází z realizované finanční analýzy, pak vycházíme především z prací publikovaných Pearcem a Robinsonem (1988) a Higginsem a Vinczem (1989), v jejichž rámci rozlišujeme následující typy finanční strategie:

- strategii financování založenou na získání externího kapitálu prostřednictvím organizačních změn,
- strategii financování podniku založenou na získání externího kapitálu bez organizačních změn,
- strategii financování podniku založenou na samofinancování (financování z interních zdrojů).

V rámci analytické činnosti je pak při volbě vhodné strategie nezbytné využít i adekvátního matematicko - statistického aparátu; vycházíme z metodických postupů publikovaných Cyhelským, Kaňkovou a Novákem (1986) a Cyhelským a Matějkou (1980).

2. Základní schéma balance podniku v podmínkách tržní ekonomiky – Basic scheme of balance of enterprise under the conditions of market economy

Aktiva - majetek ¹			asiva - kapitál ²			
Celková aktiva (majetek) ¹⁰	Investiční majetek ³	Zařizovací (odpisovaný) majetek ⁴	Pracovní kapitál ¹¹	Základní kapitál ¹²	Vlastní kapitál ¹⁷	Celkový použitý kapitál ¹⁹
		Finanční majetek ⁵		Ostatní vlastní kapitál ¹³		
				Zisk - ztráta ¹⁴		
	Oběžný majetek ⁶	Zásoby ⁷		Dlouhodobé dluhy ¹⁵	Celkové dluhy ¹⁸	
		Pohledávky za odběrateli ⁸		Krátkodobé dluhy ¹⁶		
		Ostatní oběžný majetek ⁹				

¹assets - property, ²liabilities - capital, ³investment property, ⁴fixed assets (depreciated property), ⁵financial property - finance, ⁶current assets, ⁷stocks, ⁸accounts receivable, ⁹other current assets, ¹⁰total assets, ¹¹liabilities - capital, ¹²equity fund, ¹³other own capital, ¹⁴profit - loss, ¹⁵long-term debts, ¹⁶short-term debts, ¹⁷own capital, ¹⁸total debts, ¹⁹total invested capital

Aktiva - majetek ¹			Pasiva - kapitál ¹⁵			
Investiční majetek ²	Zařizovací (odpisovaný) majetek ³	ÚS 01 Nehmotný investiční majetek ÚS 0,2,0,3 Hmotný investiční majetek ÚS 04 Pořízení nehmotných a hmotných investic ÚS 05,07,08,09 Ostatní účty ⁵	Pracovní kapitál ¹⁴	ÚS 41 Základní jmění a kapitálové fondy ¹⁶ Základní kapitál ¹⁷	Vlastní kapitál ²⁷	
	Finanční majetek ⁴	ÚS 06 Finanční investice ÚS 09 Ostatní účty ⁶		ÚS 42 Fondy ze zisku a převedené hospodářské výsledky ¹⁸		
				ÚS 43 Hospodářský výsledek ¹⁹ Zisk - ztráta ²⁰		
Oběžný majetek ⁷	Zásoby ⁸	ÚS 11,12,13,19 Zásoby ⁹		ÚS 45 Rezervy ÚS 49 Individuální podnikatel ²¹		
				ÚS 46 Bankovní úvěry ÚS 47 Dlouhodobé závazky ²²	Dlouhodobé dluhy ²⁶	Celkové dluhy ²⁸
	ÚS 21 Peníze ÚS 22 Účty v bankách ÚS 25 Krátkodobý finanční majetek ÚS 26,29 Ostatní finanční účty ¹⁰			ÚS 23 Běžné bankovní úvěry ÚS 24 Jiné krátkodobé finanční výpomoci ÚS 29 Ostatní finanční účty ²³	Krátkodobé dluhy ²⁵	
	Pohledávky za odběrateli ¹¹	ÚS 31 Pohledávky ¹²		ÚS 32 Závazky ÚS 33 Zúčtování se zaměstnanci a institucemi ÚS 34 Zúčtování daní a dotací ÚS 36 Závazky ke společníkům a sdružení ÚS 37,38,39 Ostatní zúčtovací vztahy ²⁴		
	ÚS 33 Zúčtování se zaměstnanci a institucemi ÚS 34 Zúčtování daní a dotací ÚS 35 Pohledávky ke společníkům a sdružení ÚS 37,38,39 Ostatní zúčtovací vztahy ¹³					

3. Vymezení základních ukazatelů finanční situace podniku ve vazbě na systém účetnictví platný od 1. 1. 1993 – Specification of basic indicators of financial situation of enterprise in association with the system of accounting valid from 1 January 1993

ÚS - účtová skupina – accounting group

- 1 - Assets - property
- 2 - Investment assets
- 3 - Fixed assets (depreciated property)
- 4 - Financial assets - finance
- 5 - Intangible investment assets
 - Tangible investment assets
 - Purchase of tangible and intangible investment
 - Other accounts
- 6 - Financial investment - finance
 - Other accounts
 - Current assets
- 8 - Inventory
- 9 - Inventory
- 10 - Money
 - Accounts in banks
 - Short-term financial assets
 - Other financial accounts
- 11 - Accounts receivable
- 12 - Claims (debts)
- 13 - Settlement with employees and institutions
 - Settlement of taxes and subsidies
 - Claims towards partners and associations
 - Other settlement relations
- 14 - Working capital
- 15 - Liabilities - capital
- 16 - Capital assets
- 17 - Fixed capital
- 18 - Funds from profit and transferred economic statement
- 19 - Economic statement
- 20 - Profit - loss
- 21 - Reserves
 - Individual entrepreneur
- 22 - Bank credits
 - Long-term liabilities
- 23 - Current bank credits
 - Other short-term financial aid
 - Other financial accounts
- 24 - Liabilities
 - Settlement with employees and institutions
 - Settlement of taxes and subsidies
 - Liabilities to partners and associations
 - Other settlement relations
- 25 - Current liabilities
- 26 - Long-term debts
- 27 - Own capital
- 28 - Total debts

4. Vymezení základních ukazatelů finanční situace podniku ve vazbě na systém účetnictví platný do 31. 12. 1992 – Specification of basic indicators of financial situation of enterprise in association with the system of accounting valid until 31 December 1992

ÚS - účtová skupina – accounting group

Aktiva (majetek) - účet ¹			Pasiva (kapitál) - účet ¹²					
Investiční majetek ²	Zařizovací (odpisovaný) majetek ³	010, 030, 050, 247, 260, 070, 080, 090	Pracovní kapitál ¹¹	Základní jmění ¹³	921 099	Základní kapitál ¹⁴	Vlastní kapitál ¹⁸	
	Finanční majetek ⁴	232, 262, 281, z285, 203, 227		Ostatní fondy a časové rozlišení ¹⁵	912, ÚS 93, 913, 914, 916, 923, ÚS 94 271, 277, 278			
		281, z285		Hospodářský výsledek ¹⁶	969 ÚS 95	Zisk - ztráta ¹⁷		
Oběžný majetek ⁵	Zásoby ⁶	Účtová třída 1 ¹⁰		lounhodobé úvěry ¹⁹	211, 223, 228, 258		Dlouhodobé dluhy ²⁴	Celkové dluhy ²⁶
	Peníze, ceniny, vklady a účasti ⁷	201, 202, 203, 205, 209, 210, 217		Ostatní dlouhodobé závazky ²⁰	z255, 261, 282, z285, 288			
		220, 221, 224, 225, 226, 227, 229		Stálá pasiva ²¹	250, 256, z850, 810, 235, 236, 237		Krátkodobé dluhy ²⁵	
	Ostatní pohledávky a podobná zúčtování ⁸	244, 245, 248, 249, 294, 812, 852		Ostatní zdroje krytí ²³	251, 238, z850 257, 290, 291, 292, 259, z239, 856, 858, 859, 816, 819, 254, z255, 252			
	Ostatní zúčtování ⁹	270, 968, 961-966						

¹assets (property) - account, ²investment assets, ³fixed assets (depreciated property), ⁴financial assets - finance, ⁵current assets, ⁶inventory, ⁷money, duty stamps, deposits and participations, ⁸other accounts receivable and similar settlements, ⁹other settlements, ¹⁰accounting class 1, ¹¹working capital, ¹²liabilities (capital) - account, ¹³capital assets, ¹⁴fixed capital, ¹⁵other funds and time distinguishment, ¹⁶economic statement, ¹⁷profit - loss, ¹⁸own capital, ¹⁹long-term credits, ²⁰other long-term liabilities, ²¹current liabilities, ²²permanent liabilities, ²³other sources of payment, ²⁴long-term debts, ²⁵current liabilities, ²⁶total debt

NÁVRH METODICKÉHO POSTUPU

Návrh metodického postupu analýzy finanční situace zemědělského podniku a vymezení základních typů jeho finanční strategie vychází z realizace následujících sekvenčních etap:

- kvantifikace jednotlivých ukazatelů finanční situace,
- vyhodnocení finanční situace v návaznosti na nosnou strategii podniku a zvolené strategie dílčích činností (výroba, investice, řízení lidských zdrojů),
- volba a formulace základní strategie.

V rámci kvantifikace jednotlivých ukazatelů finanční situace vycházíme z následující soustavy ukazatelů:

1. Poměrových ukazatelů likvidity a v jejich rámci:

- Solventnost - běžná likvidita (current ratio) - (S) vyjadřující poměr oběžného majetku (OM) a krátkodobých dluhů - závazků (KD) se splatností do 1 roku. Jestliže $S < 1$, jedná se o insolventnost podniku, jestliže $S > 3$, je nezbytné reorganizovat finanční prostředky (podnik má více prostředků než potřebuje a ukládá je do nevyužitých oběžných prostředků).

$$S = \frac{OM}{KD}$$

- Pohotová likvidita (quick ratio) - (L), vyjadřující poměr pohotových prostředků ke krátkodobým dluhům podniku (KD), kdy za optimální je považován poměr 0,8 až 1,2.

$$L = \frac{OM - ZA}{KD}$$

kde: ZA - celkové zásoby podniku.

2. Poměrových ukazatelů zadluženosti a v jejich rámci:

- Celková zadluženost (debt to total assets ratio) - (CZ) jako poměr celkových dluhů podniku a jeho aktiv (A), kdy za nízkou je zpravidla považována zadluženost pod 10 %, průměrnou 10 - 30 %, vysokou 30 - 50 % a kritickou zadluženost nad 50 %.

$$CZ = \frac{CD}{A} \cdot 100 (\%)$$

- Dlouhodobá zadluženost (long term debt to total assets ratio) - (DZ) jako poměr dlouhodobých dluhů se splatností nad 1 rok (DD) a celkových aktiv podniku (A).

$$DZ = \frac{DD}{A} \cdot 100 (\%)$$

- Dlouhodobá zadluženost základního kapitálu (long term debt to equity fund ratio) - (DZK) jako poměr dlouhodobých dluhů (DD) a základního kapitálu podniku (ZK).

$$DZK = \frac{DD}{ZK} \cdot 100 (\%)$$

- Zatížení zisku úroky (times interest earned ratio) - (UZ) jako poměr celkových úroků podniku (U) a hrubého zisku, tj. čistého zisku po zdanění a úroků (HZ).

$$UZ = \frac{U}{HZ} \cdot 100 (\%)$$

3. Poměrových ukazatelů podnikatelské aktivity a v jejich rámci:

- Obrat zásob (inventory turnovers) - (OZ) jako poměr tržeb (T) a průměrných zásob hotových výrobků včetně rozpracované výroby (ZAH), popř. celkových zásob podniku (ZA).

$$OZ = \frac{T}{ZAH}$$

- Průměrná doba splacení pohledávek (average collection period) - (DSP) jako poměr průměrného stavu pohledávek na odběrateli (PO) a průměrných denních tržeb (DT).

$$DSP = \frac{PO}{DT} \text{ (dní)}$$

- Obrat zařizovacího majetku (fixed assets turnover) - (OZM) jako poměr tržeb (T) a zařizovacího-odpisovaného majetku (ZM).

$$OZM = \frac{T}{ZM}$$

- Obrat celkových aktiv (OA) - (total assets turnover) jako poměr tržeb a celkových aktiv - majetku podniku (A).

$$OA = \frac{T}{A}$$

4. Poměrových ukazatelů ziskovosti a v jejich rámci:

- Míra čistého zisku (profit margin of sales) - (MZ) jako poměr zisku po zdanění (Z) a výnosů (V) podniku.

$$MZ = \frac{Z}{V} \cdot 100 (\%)$$

- Výnosnost celkových aktiv (return of total assets) - (NA) jako poměr zisku po zdanění (Z) a celkových aktiv podniku (A).

$$NA = \frac{Z}{A} \cdot 100 (\%)$$

- Výnosnost vlastního kapitálu (return of total equity) - (NK) jako poměr zisku po zdanění a splátkách dlouhodobých úvěrů a dluhů (ZS) a vlastního kapitálu (K).

$$NK = \frac{ZS}{K} \cdot 100 (\%)$$

- Výnosnost pracovního kapitálu (return of net worth) - (NPK) jako poměr zisku po zdanění a splátkách dlouhodobých dluhů (ZS) a pracovního kapitálu (PK).

$$NPK = \frac{ZS}{PK} \cdot 100 (\%)$$

- Výnosnost základního kapitálu (return of equity fund) - (VZK) jako poměr zisku po zdanění a splátkách dlouhodobých dluhů (ZS) a základního kapitálu (ZK).

$$VZK = \frac{ZS}{ZK} \cdot 100 (\%)$$

5. Ukazatelů růstu a v jejich rámci:

- celkové tržby (T),
- čistý zisk (Z),
- pracovní kapitál (PK),
- vlastní kapitál (K).

Kvantifikaci vývojových tendencí jednotlivých ukazatelů finanční situace jako další etapy analytické činnosti navrhujeme realizovat prostřednictvím modelů lineárního (vhodné pro krátkodobé časové řady), kvadratického, racionálně lomeného a exponenciálního typu (vhodné pro střednědobé a dlouhodobé časové řady). Vývojové tendence je současně nezbytné kvantifikovat prostřednictvím průměrných ročních relativních změn - přírůstků, resp. úbytků (R v %), které u jednotlivých funkcí mají tvar:

- Lineární funkce

$$R = \frac{a_{yt}}{a_{yt} + b_{yt} \cdot t} \cdot 100$$

- Kvadratická funkce

$$R = \frac{b_{yt} + 2 c_{yt} \cdot t}{a_{yt} + b_{yt} \cdot t + c_{yt} \cdot t^2} \cdot 100$$

– Racionálně lomená funkce

$$R = \frac{b_{yt}}{b_{yt} \cdot t + a_{yt} \cdot t^2} \cdot 100$$

– Exponenciální funkce

$$R = \frac{b_{yt} + t}{a_{yt} + b_{yt} \cdot t^2} \cdot 100$$

Na jejich základě se v návaznosti na strategické záměry vymezené prostřednictvím analýzy SWOT (volba nosné strategie podniku stanovená na základě analýzy jeho silných a slabých stránek) a analýzy portfolia (volba základní strategie v oblasti výroby a investic) stanoví základní strategie dlouhodobého financování podniku, v jejímž rámci rozlišujeme následující typy strategie:

1. Strategii financování založenou na získání externího kapitálu prostřednictvím organizačních změn a v jejích rámci především formy:
 - seskupování kapitálu prostřednictvím částečného vkladu (fúze),
 - seskupování kapitálu prostřednictvím sloučení podniku (akvizice).
2. Strategii financování založenou na získání externího kapitálu bez organizačních změn a v jejích rámci především formy:
 - získání dlouhodobých půjček a úvěrů,
 - získání hypotékárních půjček a úvěrů,
 - získání nájemních půjček (leasing),
 - získání kapitálu prostřednictvím emise cenných papírů.
3. Strategii financování podniku založenou na samofinancování (financování z interních zdrojů) a v jejím rámci především formy:
 - zvýšení upisovaného základního jmění vlastníky podniku,
 - financování z účelových fondů, zisku a odpisů.
4. Strategii investování vlastního kapitálu prostřednictvím organizačních změn a v jejích rámci především formy:
 - seskupování kapitálu prostřednictvím částečného vkladu (fúze),
 - seskupování kapitálu prostřednictvím sloučení podniku (akvizice).

Volba strategie pak vychází z realizované analýzy vývojových tendencí jednotlivých ukazatelů finanční situace podniku jako předchozí etapy rozhodovací činnosti. Vlastní výběr strategie navrhuje realizovat prostřednictvím následujícího kritéria:

$$S_j = \text{MAX} \sum_{i=1}^n Z_{ij}$$

kde: S_j - zvolený j -tý typ strategie ($j = 1, 2, \dots, m$)

Z_{ij} - závažnost i -tého ukazatele ($i = 1, 2, \dots, n$) j -tého typu strategie ($j = 1, 2, \dots, m$),
v jejímž rámci navrhujeme následující klasifikaci

stupeň závažnosti	bodové ohodnocení	ukazatel
vysoký	3	S, L, CZ, OZ, OZM, OA, MZ, NA, NK
význačný	2	DZ, DZK, UZ, DSP, NPK, VZK, T, Z, PK, K

APLIKACE NAVRŽENÉHO METODICKÉHO POSTUPU

Aplikace navrženého metodického postupu byla realizována v rámci podnikatelského záměru vybraného zemědělského podniku (ZD Soběchleby, okr. Přerov) pro období let 1993 až 1995. Výchozí podklady nezbytné pro realizaci analytického postupu a vývojové tendence jednotlivých finančních ukazatelů jsou za období let 1987 až 1991. Na jejich podkladě byly v návaznosti na zvolený metodický postup výběru nejvýhodnější strategie financování kvantifikovány následující hodnoty rozhodovacího kritéria S_j ($j = 1, 2, \dots, m$):

S1 - ukazatele S, L, UZ, MZ, NA, NK, NPK, VZK, Z	- bodové ohodnocení ... 23
S2 - ukazatele CZ, DZ, DZK, DSP, OA, PK	- bodové ohodnocení ... 14
S3 - ukazatele OZ, OZM, T, K	- bodové ohodnocení ... 11
S4	- bodové ohodnocení ... 0

které orientují řídicí sféru hodnoceného podniku na kombinaci následujících typů finanční strategie:

S_1 - strategie financování založená na získání externího kapitálu prostřednictvím organizačních změn,

S_2 - strategie financování založená na získání externího kapitálu bez organizačních změn.

Finanční strategii je pak nezbytné realizovat prostřednictvím následujících opatření (bližší specifikace je součástí vlastního podnikatelského záměru výše

uváděného subjektu a z důvodu ochrany jeho hospodářských zájmů není blíže konkretizována):

- a) Změna systému organizace a řízení podniku, založená na strategii jeho vertikální integrace a diverzifikace prostřednictvím kapitálového propojení se sférou zpracování, obchodu a se zemědělskou výrobou nesouvisejícími činnostmi (lázeňství), formou kapitálových fúzí.
- b) Zajištění dalšího přílivu kapitálu z interních i externích zdrojů prostřednictvím následujících dílčích kroků:
 - stanovení ekonomicky únosného vstupního a základního členského vkladu,
 - možnosti realizace dalších vkladů do podniku pro fyzické i právnické osoby,
 - převod nižšího procenta členského vkladu do nedělitelného fondu u vkladů převyšujících základní vklad,
 - zajištění přílivu dalšího kapitálu prostřednictvím hlasovacího práva daného poměrem členského a základního členského vkladu (faktor zvýšení zájmu o kapitálovou účast především u právnických osob),
 - zavedení osobních kont členů - fyzických osob, jako faktoru substituce externích úvěrů vnitřními pohledávkami s nižší úrokovou mírou (realizace prostřednictvím progresivního zúročení z hlediska času a výše vkladu).
- c) Prostřednictvím organizačních změn zajistit zvýšení bonity podniku na trhu (zvýšení likvidity, obratu kapitálu a jeho ziskovosti, podnikatelské aktivity aj.) jako základního faktoru nezbytného pro poskytnutí externích úvěrů a půjček na investiční činnost (pro období let 1993 až 1995 je současně nezbytné využít případné zisky výhradně na investice technologického charakteru).

ZÁVĚR

Navržený a na konkrétním příkladě aplikovaný metodický postup finanční analýzy a volby strategie financování v podmínkách tržní ekonomiky je nezbytné považovat za příspěvek ke zvýšení úrovně strategického řízení podniků v současném agrokomplexu, které je charakteristické především nízkou mírou koncepčnosti. Vlastní rozhodovací proces ve sféře volby finanční strategie je pak vždy nezbytné realizovat jako součást nosné podnikatelské strategie, a to prostřednictvím analýzy SWOT a dílčích strategií (obr. 1) v oblasti výroby a investic (realizace prostřednictvím analýzy portfolia) a řízení lidských zdrojů (realizace prostřednictvím analýzy motivačních příčin). Metodický postup lze realizovat na podnikové i vnitropodnikové úrovni řízení (v rámci samostatně bilancujících organizačních jednotek).

Literatura

- BEAN, D. G.: Financial strategy in the Acquisition Decision. Farnborough, Gower 1975.
- CYHELSKÝ, M. - KAŇOKOVÁ, J. - NOVÁK, I.: Teorie statistiky. 2. upravené vydání. SNTL / Alfa, Praha 1986.
- CYHELSKÝ, M. - MATĚJKA, M.: Obecné problémy formulace a aplikace kvantitativních analytických modelů v ekonomii. Národohospodářské analýzy v podmínkách automatizace. Praha, VÚSEI 1980.
- HIGGINS, J. M. - VINCZE, J. W.: Strategic Management. Text and Cases. New York, Dryden Press 1989.
- MEHTA, D. R.: Working Capital Management. Englewood Cliffs. New Jersey, Prentice Hall 1974.
- PEARCE, J. A. - ROBINSON, R. B.: Strategic Management. Strategy Formulation and Implementation. Homewood, Illinois, R. D. Irwin 1988.
- STŘELEČEK, F.: Finanční analýza zemědělského podniku. Zeměd. Ekon., 38, 1992, č. 1 - 2, s. 91-104.
- TENNENT, M.: Practical Liquidity Management. Farnborough, Gower 1976.
- VAN HORNE, J.: Financial Management and Policy. Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall 1980.
- WESTON, J. F. - BRIGHAM, E. F.: Managerial Finance. Hinsdale, Illinois, Dryden Press 1978.
- WESTON, J. F. - COPELAND, T. E.: Managerial Finance. CBS College Publishing 1986.

Došlo 21. 1. 1993

MACA E., University of Agriculture, Brno

Financial analysis and strategic management of enterprise

Zeměd. Ekon., 39, 1993 No. 8-9, pp. 679-694. - 4 figs., refs. 11, summaries in cz, en

The presented study is focused on the draft of methodological procedure in analysis of financial situation and specification of basic types of financial strategy of an enterprise, including the specification of methodology of their selection. The following basic groups of indicators were specified within the basic financial analysis based on the accounting system valid from 1 January 1993 and analytical systems of financial indicators used in developed market economies:

- liquidity ratios,
- leverage ratios,
- activity ratios,
- profitability ratios,
- relative growth ratios.

The specification of different indicators for materialization of analytical activity is given in summary in the methodological part of the study or by the diagram in Figs. 2, 3 and 4.

The methodology of selection of the financial strategy as a starting stage of analytical activity is based on the analysis of time sequences of particular partial indicators within the frame of which the use of functions of linear, quadratic, of rationally pointed and exponential type is proposed. The following strategies are specified on their bases:

- strategy of financing based on obtaining the external capital thought organizational changes,
- strategy of financing based on obtaining the external capital without organizational changes,
- strategy of self-financing,
- strategy of investment of actual capital through organizational changes.

The selection of optimal strategy in association with the quantified developmental trends of particular indicators is in that case based on the classification comprised in Tab. I when the criterion for selection of the strategy consists in obtaining the maximum of point grading regarding indicators of certain strategy type. The part of the study is also an application of the proposed methodology to the conditions of selected agricultural enterprise.

strategic management, financial analysis, methodology, agricultural enterprise, variants of strategy, example of application

Adresa autora:

Ing. Erik Mačá, Čápkova 33, 602 00 Brno

OPTIMALIZÁCIA PORÁŽKOVEJ HMOTNOSTI BÝKOV ZOŠLACHTENÉHO SLOVENSKEHO STRAKATÉHO PLEMENA Z HĽADISKA SPOTREBY ŠKROBOVÝCH JEDNOTIEK

DAŇO V. – NOSÁL V., Výskumný ústav živočíšnej výroby, Nitra

Optimalizácia porážkovej hmotnosti býkov zošľachteného slovenského strakatého plemena z hľadiska spotreby škrobových jednotiek

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 8-9, s. 695-704. -10 obr., 4 tab., lit. 11, rez. slov., angl.

Cieľom práce bolo na základe naturálnych výsledkov z experimentálneho výkrmu býkov - krížencov slovenského strakatého (SS) s 25% - 37,5% podielom holštajnského plemena (H-RED) odhadnúť koeficienty produkčných funkcií pre štyri rôzne intenzity rastu s cieľom ekonomickej optimalizácie porážkovej hmotnosti. Po odchove boli zvieratá rozdelené a kŕmené diferencovane v štyroch skupinách pri rôznej úrovni výživy. Počas výkrmu mali priemerný denný prírastok 897 g, 1 017 g, 1 126 g, 1 231 g. Výpočtom základných charakteristík produkčných funkcií sme zistili pri prvej skupine najvyššiu ekonomicky optimálnu spotrebu faktora škrobových jednotiek (ŠJ), resp. najvyššiu optimálnu porážkovú hmotnosť 3 358,48 ŠJ, resp. 777,35 kg. Z hľadiska ekonomiky mala najvýhodnejšie charakteristiky štvrtá skupina, ktorá mala najnižšie maximum a optimálna porážková hmotnosť bola stanovená tesne pod skutočnú živú hmotnosť dosiahnutú v pokuse (612,40 kg). V práci sa zaoberáme aj kategóriou zisku. Pri tejto kategórii si však treba uvedomiť, že maximum zisku bolo stanovené na základe odhadnutých produkčných funkcií a vychádzalo z optimálnej spotreby faktora (ŠJ), ktorý v štruktúre nákladov tvoril 39,68-47,50 % z celkových nákladov vo výkrme teda, že pri maxime zisku ide o polo otvorený interval $(-\infty, +9\,473,76, \text{ resp. } +7\,528,13, \text{ resp. } +8\,424,24, \text{ resp. } 6\,749,05)$.

výkrm býkov, produkčná funkcia, optimálna spotreba krmív, optimálna porážková hmotnosť, maximum zisku

Hovädzie mäso je popri mlieku druhou dôležitou výrobnou komoditou v chove dobytka, a tým aj v celej poľnohospodárskej výrobe. So stúpajúcou nadmorskou výškou táto dôležitosť len stúpa, čím sa zvyšuje podiel produktov z chovu dobytka nielen na celkových tržbách, ale aj na nákladoch poľnohospodárskej výroby. Aj napriek pretrvávajúcim problémom v chove dobytka na Slovensku je potrebné

analyzovať biologické a ekonomické výsledky jednotlivých úžitkových typov zvierat v rôznych prírodných, výrobných a ekonomických podmienkach.

LITERÁRNY PREHĽAD

Intenzitu rastu býkov-krížencov holštajnského plemena (H-RED) F_{10} generácie, F_{110} generácie a F_{101} generácie s býkmi slovenského strakatého plemena (SS) sledoval Chreněk (1988). Počas výkrmu zistil najvyššiu intenzitu rastu pri genotypu F_{101} (1 196 g) a najnižšiu pri genotypu F_{110} (1 108 g). Nosáľ, Kica (1980) zistili v porovnávacom výkrme býkov slovenského strakatého (SS) plemena intenzitu rastu 1 227 g na kus a deň a u krížencov F_{10} generácie SS x H-RED 1 161 g približne rovnakej jatočnej výťažnosti (56,36 %, resp. 56,08 %). Statická analýza a statický model aj napriek rôznym výhradám umožňujú cez poznanie zjednodušených a často schématických procesov poznanie zložitých javov. V tomto zmysle statická analýza odкрýva javy, ktoré sú východiskom pre dynamickú analýzu (Ambróš 1971).

Vzťah faktor-produkt, resp. náklad-produkt bol v chove dobytká viac rozpracovaný pri výrobe mlieka (Hajncová 1981, Starovič 1989, Zihlmann 1983, atď). Autori sa zaoberali buď riešením optimalizácie faktora (hlavne spotreby krmív), alebo optimalizáciou mliekovej úžitkovosti vo vzťahu k vlastným nákladom na jednotku produkcie.

Optimálnou porážkovou hmotnosťou býkov rôznych plemien a úžitkových typov, ktorá má veľký vplyv na dosiahnuté ekonomické výsledky vo výrobe mäsa, sa zaoberali Raue (1980), Antal, Daňo a Palanská (1980), Antal et al. (1988). Pokusy boli založené na princípe výkrmu skupiny býkov, z ktorých pri určitých živých hmotnostiach bola časť býkov odporázaná za účelom zistenia kvality a dopadu na realizačné ceny. Výslednými kalkuláciami nákladov pre jednotlivé skupiny bola určená optimálna porážková hmotnosť vo vzťahu k vlastným nákladom na 1 kg živej hmotnosti.

Na základe výsledkov pokusného výkrmu býkov zošľachteného slovenského strakatého plemena a ich úžitkových krížencov s plemenom limousine Daňo, Nosáľ (1992) odhadli produkčné funkcie pre dve genotypové skupiny dobytká v poloprevádzkových podmienkach. Z výsledkov vyplynulo, že zošľachtené slovenské strakaté plemeno malo vyššiu optimálnu spotrebu krmív 2 678,38 škrobových jednotiek (ŠJ) a optimálnu jatočnú hmotnosť 646,80 kg v porovnaní s ich úžitkovými krížencami s plemenom limousine, ktoré mali optimálnu spotrebu 2 653,77 ŠJ a optimálnu jatočnú hmotnosť 624,09 kg.

MATERIÁL A METODIKA

Cieľom práce bolo zhodnotiť optimálne využitie býkov krížencov slovenského strakatého (SS) s 25% - 37,5% podielom holštajnského plemena (H-RED). Do

pokusu na účelovom hospodárstve VÚŽV Nitra bolo zaradených 46 býčkov vo veku 35 dní, ktoré boli do veku 140 dní a cca 150 kg živej hmotnosti odchované jednotnou krmnou dávkou. Po odchove boli zvieratá rozdelené a kŕmené diferencovane v štyroch skupinách pri rôznej úrovni výživy.

Pri ekonomickom vyhodnotení sme porovnali úroveň vlastných nákladov s úplnou cenovou úpravou (ďalej ÚCÚ) na 1 kg prírustku pri rôznej intenzite výkrmu býkov. Pri kalkuláciách sme vychádzali z dosiahnutých nákladov na účelovom hospodárstve v roku 1991, okrem nákladov na krmivá. Náklady na krmivá sme stanovili podľa jednotlivých krmných dávok, v ktorých boli krmivá ocenené v skutočných cenách, resp. dosiahnutých nákladoch. V ďalšej časti ekonomického vyhodnotenia sme na základe naturálnych výsledkov z experimentálneho výkrmu odhadli koeficienty produkčných funkcií pre štyri rôzne intenzity rastu s cieľom ekonomickej optimalizácie porážkovej hmotnosti.

Pri výbere vhodnej funkcie sme sa rozhodli pre kvadratickú funkciu v tvare :

$$y = a + bx + cx^2$$

kde: y - živá hmotnosť v kg

x - spotreba škrobových jednotiek,

ktorá umožňuje stanovenie maximálnej a optimálnej-hraničnej spotreby faktora (krmív), resp. produktu (mäsa). Pomocou funkcionálnej analýzy určíme optimálnu živú hmotnosť pri vhodnej spotrebe živín.

Maximum určíme, ak :

$$y = \frac{dY}{dX} = b + 2cx$$

$$X_{max} = b + 2cx = 0$$

Dosadením X_{max} do pôvodnej rovnice stanovíme Y_{max} . Optimálne hodnoty, ktoré sú aj maximom zisku určíme, ak prvú deriváciu pôvodnej funkcie postavíme cenový pomer faktor/produkt.

$$\frac{dY}{dX} = \frac{PX}{PY}$$

kde: PX - náklady na 1 škrobovú jednotku,

PY - realizačná cena 1 kg mäsa

$$PY \cdot (b + 2cx) - PX = 0$$

Vyjadrením X z uvedenej rovnice vypočítame optimálnu spotrebu škrobových jednotiek a dosadením do pôvodnej rovnice vypočítame optimálnu porážkovú hmotnosť pre jednotlivé genotypy býkov. Z hľadiska hodnotových výsledkov výroby je potrebné posudzovať efektívnosť použitia faktora s ohľadom na cenové

relácie faktor - produkt. Výhodnosť výroby sa posudzuje podľa dosiahnutého zisku. Maximálny objem zisku bude v bode, keď $Z = 0$ (Z - prírastok zisku). Maximálny zisk potom môžeme vyjadriť vzťahom:

$$(PY \cdot \delta Y) - (PX \cdot \delta X) = 0$$

$$Z_{max} = (PY \cdot Y_{opt}) - (PX \cdot X_{opt})$$

Určitou výhodou uvedenej metodiky je skutočnosť, že produkčné funkcie odvodené na základe biologických parametrov sú aplikovateľné v rôznych ekonomických podmienkach, aj napriek tomu, že ide o jeden z faktorov pôsobiach na ekonomiku výroby hovädzieho mäsa. Toto riešenie pokladáme za jeden z možných prístupov k riešeniu tak zložitej problematiky, ako je optimalizácia porážkovej hmotnosti z ekonomického a kvalitatívneho hľadiska.

VÝSLEDKY

Vlastné náklady s ÚCÚ na 1 kŕmny deň (KD), ktoré uvádzame v tab. I, boli najvyššie pri štvrtej skupine pokusných býkov, ale vzhľadom na najvyššiu intenzitu rastu v tejto skupine boli vlastné náklady s ÚCÚ na 1 kg prírastku najnižšie (32,15 Kčs). Obdobie výkrmu bolo od 140 dní a pohybovalo sa čo do veku v rozpätí 371 - 433 dní v závislosti od priemerných denných prírastkov živej hmotnosti (ž.h.). Vzhľadom na rozdielne kŕmne dávky, cena, resp. hodnota jednej

I. Vlastné náklady (VN) s úplnou cenovou úpravou (ÚCÚ) na 1 kŕmny deň (KD) – Actual costs with full price arrangement per feeding day

	Skupina ¹			
	I.	II.	III.	IV.
Ž.h. pri začiatku výkrmu ² , kg	153,18	153,45	163,50	155,80
Ž.h. pri ukončení výkrmu ³ , kg	542,36	579,09	602,00	612,40
Počet KD výkrmu ⁴	433	418	389	371
Priemerný denný prírastok ⁵ , g	897	1017	1126	1231
VN na 1 KD ⁶ bez spotreby krmív ⁷ , Kčs	22,20	22,20	22,20	22,20
VN na 1 KD ⁶ krmivá ⁸ , Kčs	13,67	15,48	17,37	18,80
VN s ÚCÚ na 1 KD ⁹ , Kčs	34,45	36,26	38,15	39,58
VN s ÚCÚ na 1 kg prírastku ž.h. ¹⁰ , Kčs	38,41	35,65	33,88	32,15
Priemerné VN resp. cena i šJ ¹¹ , Kčs	3,66	3,70	4,18	4,55

¹group, ²live weight at the beginning of fattening, ³live weight at the end of fattening, ⁴number of feeding days of fattening, ⁵average daily weight gain, ⁶actual costs per feeding day, ⁷without feed consumption, ⁸feeds, ⁹actual costs with full price arrangement per feeding day, ¹⁰actual costs with full price arrangement per 1 kg of live weight gain, ¹¹average actual costs, or price per 1 starch unit, respectively

škrobovej jednotky (ŠJ) stúpala podľa diferencovaných kŕmnych dávok pre jednotlivé skupiny pokusných býkov.

Pri odhade produkčných funkcií sme vychádzali z výsledkov váženia pri výkrme všetkých štyroch skupín pokusných býkov. Spotrebu škrobových jednotiek sme prepočítali interpoláciou v 8-10 obdobiach od dosiahnutia živej hmotnosti 200 kg v 50 kg intervaloch až do porážkovej hmotnosti (tab. II).

II. Spotreba škrobových jednotiek pri výkrme 4 skupín pokusných býkov – Consumption of starch units at the fattening of four groups of experimental bulls

Obdobie ²	I. skupina ¹		II. skupina ¹	
	živá hmotnosť ³ v kg	spotreba škrobových jednotiek ⁴	živá hmotnosť v kg	spotreba škrobových jednotiek
1	200,00	532,44	200,00	550,57
2	250,00	709,06	250,00	739,76
3	300,00	910,79	300,00	948,88
4	350,00	1104,98	350,00	1160,33
5	400,00	1305,66	400,00	1371,70
6	450,00	1526,29	450,00	1599,17
7	500,00	1746,92	500,00	1809,72
8	542,36	1958,56	550,00	2036,33
9	-	-	579,09	2168,43
Obdobie ²	III. skupina ¹		IV. skupina ¹	
	živá hmotnosť v kg	spotreba škrobových jednotiek	živá hmotnosť v kg	spotreba škrobových jednotiek
1	200,00	542,13	200,00	531,42
2	250,00	723,01	250,00	681,40
3	300,00	927,13	300,00	875,73
4	350,00	1097,90	350,00	1057,91
5	400,00	1285,41	400,00	1259,89
6	450,00	1477,61	450,00	1453,62
7	500,00	1714,30	500,00	1667,23
8	550,00	1956,87	550,00	1906,00
9	602,00	2185,48	600,00	2216,35
10	-	-	612,40	2296,53

¹group, ²period, ³live weight, ⁴consumption of starch units

Pre jednotlivé pokusné skupiny býkov zošľachteného slovenského strakatého plemena sme odhadli koeficienty kvadratických produkčných funkcií a spolu s otestovanými indexami korelácií ich uvádzame v tab. III.

III. Koeficienty kvadratických produkčných funkcií a indexy korelácií pre jednotlivé pokusné skupiny býkov – Coefficients of quadratic functions and indexes of correlation for different experimental groups of bulls

	a	b	c	I_{yx}
I. skupina ¹	45,088718	0,305355	- 0,000026	0,9999634 ^{xxx}
II. skupina	60,856679	0,261142	- 0,000020	0,9999639 ^{xxx}
III. skupina	32,915506	0,319398	- 0,000027	0,9996499 ^{xxx}
IV. skupina	23,321296	0,356015	- 0,000043	0,9997499 ^{xxx}

^{xxx} - preukaznosť na hladine významnosti² 0,001 (pre k, k-n-1)

¹group, ²conclusiveness to find significance

Koeficienty kvadratických produkčných funkcií mali aj napriek relatívne malému počtu pozorovaní vysoko preukazný index korelácie. Riešením základných charakteristík produkčných funkcií (tab. IV) sme zistili najvyššiu maximálnu spotrebu ŠJ ($X_{max.}$) u druhej skupiny a maximálnu živú hmotnosť v kg ($Y_{max.}$) pri tretej skupine. Najvyššiu ekonomicky optimálnu spotrebu faktor ($X_{opt.}$) a najvyššiu optimálnu porážkovú hmotnosť ($Y_{opt.}$) sme zistili pri prvej skupine. Z hľadiska ekonomiky mala najvýhodnejšie charakteristiky štvrtá skupina, ktorá mala najnižšie maximálnu a optimálnu porážkovú hmotnosť bola stanovená tesne pod skutočnú živú hmotnosť dosiahnutú v pokuse (612,40 kg). Zobrazenie jednotlivých

IV. Základné charakteristiky produkčných funkcií – Basic characteristics of production functions

	$X_{max.}$ ŠJ ¹	$Y_{max.}$ kg ²	$X_{opt.}$ ŠJ ³	$Y_{opt.}$ kg ⁴	$Z_{max.}$ Kčs ⁵
I. skupina	5872,21	941,64	3358,48	777,35	9473,76
II. skupina	6528,55	913,30	3224,98	695,02	7528,13
III. skupina	5914,78	977,50	3150,23	771,15	8424,24
IV. skupina	4139,71	760,23	2250,17	606,69	6749,05

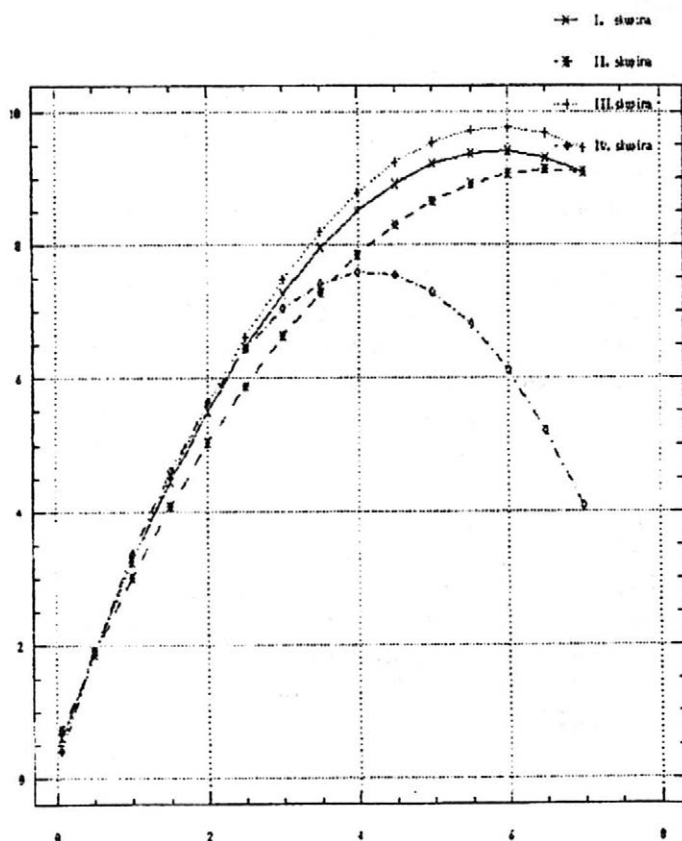
PY - 28,00 Kčs.kg⁻¹ ž.h., PX₁ - 3,66 Kčs, PX₂ - 3,70 Kčs

PX₃ - 4,18 Kčs, PX₄ - 4,55 Kčs

¹maximal consumption of starch units, ²maximal live weight, ³optimal consumption of starch units,

⁴optimal slaughter weight, ⁵maximum of profit

produkčných funkcií prezentujeme v grafe 1. Priebeh funkcií I., III. a IV. skupiny bol takmer zhodný až do ž.h. 650 kg. V tomto bode sa funkcia IV. skupiny blížila k svojmu maximu, ostatné dve stúpali nad ž.h. 900 kg. Pre krivku produkčnej funkcie II. skupiny bolo v porovnaní s ostatnými tromi charakteristické, že napriek svojmu maximu nad 900 kg ž.h., mala najnižšiu intenzitu rastu vo vzťahu k spotrebe faktora (ŠJ).

1. Produkčné funkcie – Production functions

os x : spotreba krmív (škrobové jednotky x 1000) – x axis: feed consumption (starch units x 1000)

os y : živá hmotnosť (100 kg) – y axis: live weight (100 kg)

K vyčísleným maximám zisku je potrebné pristupovať s vedomím, že išlo o teoretické maximum, ktorého hodnoty sa v skutočnosti pohybujú v polootvorenom intervale $(-, +Z_{\max.1-4}, +)$, nakoľko do výpočtov vstupovali len náklady na krmivá, ktoré tvoria vo výkrme býkov 40-55 % z celkových nákladov.

DISKUSIA

Vlastné náklady s ÚCÚ na 1 kg prírastku vzhľadom na existujúci vývoj nákupných cien v roku 1992 aj bez prepočtu na 1 kg ž.h. nedávali predpoklad na ekonomickú rentabilitu výkrmu. Z klesajúceho trendu jednotkových nákladov vo vzťahu k stúpajúcej intenzite rastu bolo možné usúdiť, že priemerné denné prírastky jednotlivých skupín (897-1 231 g) sa nachádzajú v prvej časti konkávneho priebehu hypotetickej nákladovej funkcie a optimálny prírastok, pri ktorom sa dosahuje minimum nákladov, je vyšší ako 1 231 g. Vyššiu intenzitu rastu u tohto genotypu neuvádzajú ani Chrenek (1988) - 1 196 g a Nosáľ, Kica (1980) - 1 161 g, aj keď pri výžive „ad libitum“ predpokladajú u týchto krížencov v intenzite rastu vyššiu genetickú potenciálnu schopnosť.

S využitím rovnakých metód stanovil Daňo (1983) optimálnu spotrebu krmív u slovenského strakatého plemena 2 068,16 ŠJ, optimálnu porážkovú hmotnosť 549,15 kg a maximum zisku 7 264,54 Kčs. V uvedenej práci však uvádzal nižšie náklady na 1 ŠJ (3,15 Kčs) a nižšiu priemernú realizačnú cenu 1 kg mäsa v živom (23,50 Kčs) v porovnaní s nákladmi, resp. cenami pri našom pokusnom výkrme.

Maximum spotreby faktora pri tretej skupine pokusných býkov (5 914,78 ŠJ) sa takmer zhodoval s maximom, ako ho uvádzajú Daňo, Nosáľ (1992) pri rovnakom genotypu, t.j. zošľachtenom slovenskom strakatom plemene (5 990,12 ŠJ), aj keď v maxime produktu bol rozdiel 121,05 kg v prospech tretej skupiny. Optimálne hodnoty faktora, resp. produktu boli ovplyvnené rozdielnou cenou, resp. nákladmi na výrobu 1 škrobovej jednotky.

V práci sa síce zaoberáme aj kategóriou zisku, pri ktorom si však treba uvedomiť, že maximum zisku stanovené na základe odhadnutých produkčných funkcií vychádzalo z optimálnej spotreby faktora (ŠJ), ktorý v štruktúre nákladov tvoril 39,68-47,50 % celkových nákladov vo výkrme teda, že pri maxime zisku ide o poloopený interval ($-\infty$, + 9 473,76, resp. + 7 528,13, resp. + 8 424,24, resp. 6 749,05).

ZÁVER

Cieľom práce bolo na základe odhadu koeficientov produkčných funkcií stanovenie optimálnej porážkovej hmotnosti býkov zošľachteného slovenského strakatého plemena pri štyroch rôznych intenzitách rastu. Z hľadiska ekonomiky mala najvýhodnejšie charakteristiky štvrtá skupina, ktorá mala najnižšie maximum a optimálna porážková hmotnosť bola stanovená tesne pod skutočnú živú hmotnosť dosiahnutú v pokuse (612,40 kg).

Optimálne hodnoty živej hmotnosti vypočítané riešením základných charakteristík produkčných funkcií boli u všetkých skupín vyššie ako by bolo možné dedukovať napríklad z výsledkov jatočnej výťažnosti. Pre konečné rozhodnutie

o ekonomickej výhodnosti určitej intenzity rastu, resp. určitého genotypu je potrebné zohľadniť konverziu živín, jatočnú výťažnosť a kvalitu mäsa a len rôzne prístupy k riešeniu danej problematiky môžu v konečnom dôsledku vytvoriť určitú plochu ekonomicko-kvalitatívneho optima.

Literatúra

AMBROŠ, P.: Produkčné funkcie v ekonomike poľnohospodárskych podnikov. Bratislava, Príroda 1971.

ANTAL, J. - DAŇO, J. - PALANSKÁ, O.: Mäsová úžitkovosť býkov slovenského strakatého plemena v rôznej živej hmotnosti. [Záverečná správa], VÚŽV Nitra 1980.

ANTAL, J. et al.: Kvantitatívne a kvalitatívne parametre mäsovej úžitkovosti býkov slovenského pinzgauského plemena. [Priebežná správa], VÚŽV Nitra 1988.

DAŇO, J.: Stanovenie optimálnej porážkovej hmotnosti pomocou produkčnej funkcie. [Záverečná správa], ÚVT-VŠP Nitra 1983.

DAŇO, J. - NOSÁL, V.: Stanovenie optimálnej porážkovej hmotnosti býkov zošľachteného slovenského strakatého plemena a ich úžitkových krížencov s plemenom limousine z hľá diska spotreby škrobových jednotiek. Vedecké práce VÚŽV Nitra, XXV., 1992, s. 93-101.

HAJNCOVÁ, L.: Studie vztahu faktor-produkt při výrobě mléka. Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 6, s. 467-473.

CHRENEK, J.: Rast živej hmotnosti a telesných rozmerov krížencov generácie F_{101} , F_{11} slovenského strakatého dobytká s holštajnsko-frízskym dobytkom. Vedecké práce VÚŽV Nitra, 23, 1988, s. 53-63.

NOSÁL, V. - KICA, J.: Porovnanie mäsovej úžitkovosti býčkov slovenského strakatého dobytká a krížencov F_{10} generácie slovenského strakatého plemena s mliekovými plemenami. 3. medzinárodné sympóziu o produkcii a kvalite mäsa, VÚŽV Nitra 1980.

RAUE, F.: Zur Fragens des optimalen Mastengewichtes bei schwarzbunten Bullen. Institut für landwirtschaftliche Betriebs- und Arbeitslehre der Universität Kiel 1980.

STAROVIČ, L.: Pôsobenie nástrojov riadenia pri presadzovaní strategických zámerov pri výrobe mlieka. Poľnohospod. 35, 1989, č. 10.

ZIHLMANN, F.: Bewertung von Produktionsverfahren von Rauhfutter gemessen an der Leistung der Milchkühe. Bayerisches Landwirtschaftliches Jahrbuch, 60, 1983, č. 5.

Došlo 5. 2. 1993

DAŇO J., NOSÁL V., Research Institute of Animal Production, Nitra, Slovak Republic
Optimization of slaughter weight of bulls of Improved Slovakian Spotted breed in view of starch unit consumption

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 8-9, pp. 695-704. - 1 fig., 4 tabs., refs. 11, summaries in cz, en.

The study has been aimed at estimating the coefficients of production functions for four different growth intensities with an objective of economic optimization of slaughter

weight on the basis of natural results of experimental fattening of bulls - crossebreeds of Slovakian Spotted (SS) breed with 25 to 37.5 % proportion of Holstein breed (H-RED). After rearing, the animals were divided and fed in a different way in four groups with different level of nutrition. For the time of fattening the average daily weight gain was 897 g, 1017 g, 1126 g, 1231 g respectively.

By calculation of basic characteristics of production functions we found the highest economically optimal consumption of the factor - starch units (ŠJ) in the first group or the highest optimal slaughter weight of 3,358.48 ŠJ, resp., or 777.35 kg. From the view of economy the highest characteristics were exhibited by the fourth group which had the lowest maxima and optimal slaughter weight was fixed close under actual live weight gained in the trial (612.40 kg).

The study is dealing also with the category of profit. In this category one has to consider that maximal profit was settled on the basis of estimated production functions and was based on optimal consumption of the factor (ŠJ) the proportion of which in the structure of costs was 39.68 - 47.50 % of total costs in the fattening, that means that in the maximum of profit this is the semi-open interval $(-\infty, +9,473.76$ or $+5,528.13$, resp., or $8,424.24$ or $6,749.05$, resp. $.)$.

bull fattening, production function, optimal feed consumption, optimal slaughter weight, maximum of profit

Adresa autorů:

Ing. Josef D a ň o , CSc., Ing. Viliam N o s á Ľ , CSc., Výskumný ústav živočišnej výroby, Hlohovská 2, 949 92 Nitra, tel. 08729041/352

ZE ZAHRANIČÍ

PODPORY POSKYTOVANÉ SOUKROMĚ HOSPODAŘÍCÍM ZEMĚDĚLSKÝM PODNIKŮM V SRN V ROCE 1993

Úvod

Předkládaná informace dává ucelený přehled o podporách, které jsou poskytovány podnikatelům v zemědělství a lesnictví ze státního rozpočtu vládou Spolkové republiky Německo, případně z rozpočtů jednotlivých spolkových zemí.

Podpory tvoří součást systému opatření v daňové, strukturální a sociální oblasti zemědělství SRN. Hlavními cíli poskytovaných podpor je vytvořit podmínky pro restrukturalizaci a modernizaci zemědělských podniků, se zvláštním zřetelem jak na dodržení ekologických požadavků, tj. zejména ochranu životního prostředí a zachování kulturní krajiny, tak na ekonomické faktory zemědělství jako je např. přizpůsobení zemědělské výroby podmínkám trhu potravinářskými a zemědělskými výrobky nebo úspora energie.

V nových spolkových zemích je podpora zaměřena i na obnovu soukromého podnikání a transformaci bývalých LPG na osobní nebo kapitálové společnosti (viz program podpory na znovuzřízení a modernizaci rodinných farem nebo program podpory při restrukturalizaci a zakládání podniků formou právnických osob a osobních společností).

V neposlední řadě je cílem poskytovaných podpor zachování zemědělské výdělečné činnosti, zachování osídlení alespoň v minimální míře a udržení kulturního rázu krajiny i v oblastech s horšími hospodářskými podmínkami (program na ochranu pobřeží).

Domníváme se, že systémově zpracované informace - zvláště část týkající se nových spolkových zemí (býv. NDR) - je mimořádně čtenářsky zajímavá a podnětná, což je dostatečný důvod, aby ji Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze zprostředkoval českému i slovenskému čtenáři.

1. VÝPOMOC PŘI ZNOVUZŘÍZOVÁNÍ ZEMĚDĚLSKÝCH RODINNÝCH FAREM

(Pouze v nových spolkových zemích)

Účel:

Podpora znovuzřizování a modernizace existujících rodinných farem zlepšením produkčních a pracovních podmínek s cílem podpořit agrární a podnikovou strukturu.

Kdo může být podporován?

Okruh osob, které mohou být podporovány

, je uveden v Programu investiční podpory rodinných farem.

Jaké jsou požadované předpoklady?

- Žadatel se musí prokázat odbornou kvalifikací, aby bylo zajištěno řádné hospodaření podniku.
- Příjmy žadatele a jeho manžela (manželky) nesmí překročit 120 000 DEM za rok.
- Při znovuzřízení hospodářství nesmí roční příjmy po dokončení investice překročit 58 072 DEM na pracovní sílu. Při modernizaci je hranicí pracovních příjmů 48 394 DEM na pracovní sílu v době podání žádosti.
- Žadatel musí předložit plán znovuzřízení nebo modernizace, ve kterém je třeba na základě propočtu rentability prokázat, že investice je s ohledem na hospodářskou situaci podniku oprávněná a její realizací bude zajištěn dostatečný trvalý příjem pro každou z pracovních sil.
- Podnikatel, který dostane podporu, má povinnost na dobu deseti let zavést v podniku účetnictví.

Co je předmětem podpory?

Zásadně tytéž investice, které jsou podporovány agrárním úvěrovým programem (AKP), ale bez příjmů z vedlejší výdělečné činnosti.

Co obdrží zemědělec?

- **Počáteční výpomoc** (bez vazby na investice) do výše 23 500 DEM pro zemědělce, který není starší než 55 let; uplatnění nároku na tuto výpomoc vylučuje možnost obdržet stabilizační prémii pro mladé zemědělce.
- **Zlevnění úroků** až o 5 % (v poškozených oblastech o 6 %), z **kapitálových půjček** do maximální výše 40 000 DEM; zlevněný úrok je poskytnut u půjček na nemovitosti na dobu 20 let, na ostatní investice na 10 let.
- **Doplňková veřejná půjčka na budovy a stavební zařízení** (1% úrok, 2% umořování) při
 - znovuzřízení do 160 000 DEM pro podnik (ve zdůvodněných případech až 400 000 DEM pro podnik),
 - modernizaci do 50 000 DEM pro podnik (ve zdůvodněných případech až do 130 000 DEM pro podnik),
 - **při znovuzřízení dodatečný příspěvek na investice při pastevním odchovu hospodářských zvířat** do 50 000 DEM pro podnik.
- Současně lze využít zvýhodněných podmínek podpory pro mladé zemědělce.

U státem podporovaných investičních úvěrů může stát převzít záruku až do výše 80 % úvěru.

2. POMOC PŘI RESTRUKTURALIZACI A ZAKLÁDÁNÍ NOVÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ FORMOU PRÁVNICKÝCH OSOB A OSOBNÍCH SPOLEČNOSTÍ (Pouze v nových spolkových zemích)

Účel:

Podpora při restrukturalizaci bývalých zemědělských družstev (LPG) a při zakládání zemědělských podniků formou registrovaných družstev, kapitálových a osobních společností.

Dotované úvěry:

- racionalizační opatření (snížení nákladů) s cílem zvýšení konkurenceschopnosti,
- rostlinná výroba nepoškozující životní prostředí,
- chov hospodářských zvířat s návazností na půdu,
- přizpůsobení se požadavkům trhu.

Kdo může být podporován?

Podporována mohou být **registrovaná družstva, kapitálové a osobní společnosti**, vzniklé z bývalých zemědělských družstev (LPG), které se zabývají zemědělstvím, zahradnictvím, lesním hospodářstvím a sladkovodním rybářstvím. **Podporu nemohou získat** právní nástupci státních statků, pokud kapitálová účast státu je větší než 25 % vlastního kapitálu.

Jaké jsou formy podpory?

Objem investic, na který může být poskytnuta podpora je

- maximálně 143 000 DEM na plnou pracovní sílu,
- nejvýše však 3,5 mil. DEM na podnik, přičemž podíl **vlastních výkonů** musí tvořit **nejméně 10 %**.

Podpora se poskytuje formou

- **zlevnění úroků až o 5 %** (v poškozených oblastech 6 %) z kapitálových půjček maximálně do 3,15 mil. DEM. Zlevněný úrok je poskytován u úvěrů na nemovitosti na dobu 20 let, na ostatní investice na 10 let;
- kromě toho jsou poskytovány **příspěvky** na rozvojové akce (výstavba cest, kanalizace atd.) ve vysídlených oblastech až do 25 % nákladů (nejvýše 100 000 DEM).

Co je předmětem podpory?

– Racionalizační investice

V zájmu zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství mohou být podporovány investice, směřující k racionalizaci výroby (snižování potřeby pracovních sil, snižování výrobních nákladů). Přitom mají být:

- likvidovány ne hospodárné provozy,

- propojena rostlinná a živočišná výroba,
- zakládány ekonomicky a ekologicky účelné provozní jednotky.

V rostlinné výrobě jsou podporovány především investice zaměřené na

- modernizaci strojů a zařízení užívaných k aplikaci prostředků na ochranu rostlin, hnojiv a rozmetání kejdy,
- vhodné zpracování půdy,
- snižování ztrát při sklizni a skladování.

V živočišné výrobě je podpora zaměřena zejména na

- zmírnění, příp. vyloučení zátěže životního prostředí,
- ochranu zvířat.

Opatření zaměřená na úsporu energie:

Podporována mohou být opatření zaměřená na využívání takových druhů energie, které nepoškozují životní prostředí a jsou výhodnější i z hlediska nákladů. Jedná se o opatření směřující k:

- úspoře energie,
- přebudování energetických zařízení.

Opatření zaměřená na rozšíření příjmové základny:

Podporovat lze provozní investice do oblasti

- přímého prodeje,
- využívání volného času a rekreace.

Předpokladem je, že se tyto aktivity:

- provozují ve vlastních budovách podniku,
- jsou v souladu s přizpůsobením zemědělského podniku vývoji trhu,
- zajistí přiměřené příjmy pracovníkům.

Jaká platí omezení?

V živočišné výrobě budou podporovány jen investice, při nichž

- budou vybudovány jímky na kejdu a močůvku s dostatečnou kapacitou minimálně na 6 měsíců,
- počet hospodářských zvířat na jeden ha zemědělsky využívané půdy nepřekročí po ukončení investice 2,5 VDJ/ha.

Chov dojníc:

Podpora může být poskytnuta pouze na investice, při kterých:

- po restrukturalizaci bude k dispozici více než 30 % trvalých travních porostů nebo 50 % ploch pro výrobu hlavních krmiv (v jednotlivých případech jsou možné výjimky),

- se nepředpokládá žádné zvýšení stavu zvířat ani produkce,
- bude investováno v rámci stávajícího předběžně „doporučeného množství mléka“ (Důležité: na pozdější, konečné rozdělení „doporučeného množství“ nemá podpora žádný vliv).

Hovězí žír

Podmínkou investiční podpory je, že zástav masného skotu na konci plánovacího období nepřekročí 3 VDJ na jeden hektar plochy krmných plodin.

Chov prasat

Investiční podpora je možná pouze za předpokladu, že:

- statková hnojiva budou ukládána ekologicky správně,
- minimálně 35 % krmiv pro prasata pochází z vlastní produkce podniku,
- nebude rozšiřována kapacita výroby a bude snížena potřeba pracovních sil.

Vejce a drůbež

V odvětví výroby vajec a drůbeže může být poskytnuta podpora pouze na takové investice, které slouží k plnění úkolu státu v ochraně životního prostředí a zvířat, a v jejichž důsledku na nerozšíří výroba.

Co není předmětem potřeby?

Z podpory jsou **vyloučeny**:

- **investice na bytovou výstavbu**, vyjma investic do oblasti využití volného času a na rekreaci a na přemístění části provozu,
- **investice ve správních budovách**,
- **nákup hospodářských zvířat**,
- **nákup zemědělské půdy**, přičemž jednotlivé spolkové země mohou připustit výjimky,
- **odvodnění a obnova trvalých travních porostů**.

Při investicích do budov má přednost využití stávajících budov.

Jaké předpoklady musí být splněny?

Předpokladem poskytnutí dotace je plán rozvoje podniku, který musí obsahovat:

- údaje o současném stavu podniku,
- popis o zdůvodnění investice,
- důkaz, že ve vedení podniku je alespoň jedna fyzická osoba, která na základě odborného vzdělání poskytuje **záruku řádného hospodaření**.

Kromě toho je třeba předložit ověřenou **počáteční bilanci v DEM**.

Žadatelé v procesu transformace musí prokázat, že:

- proces transformace probíhá podle předpisů stanovených zemědělským přizpůsobovacím zákonem,
- je vyjasněno dělení majetku.

3. VÝPOMOC VEDOUCÍ K ÚSPORĚ ENERGIE A NA PŘEBUDOVÁNÍ ENERGETICKÝCH ZAŘÍZENÍ (Pouze v nových spolkových zemích)

Účel:

Nárok mohou uplatnit podniky všech právních forem v odvětví zemědělství, lesnictví, zahradnictví a sladkovodního rybářství, které přijmou opatření směřující k úspoře energie či přebudování energetických zařízení. Příspěvek bude poskytnut na:

- úsporu energie,
- přestavbu energetických zařízení,
- využití druhů energie, levnějších a šetrnějších vůči životnímu prostředí,
- snížení zátěží životního prostředí.

Kdo může získat podporu?

Podporu mohou obdržet:

- rodinné podniky, kde **hlavní nebo vedlejší výdělečnou činností** je zemědělství, lesnictví nebo sladkovodní rybářství,
- registrovaná zemědělská, lesnická, zahradnická a rybářská **družstva**,
- zemědělské, lesnické, zahradnické a rybářské **kapitálové a osobní společnosti**,
- **právnícké osoby**, které obhospodařují zemědělský a lesnický podnik a sledují bezprostředně církevní, obecně prospěšné nebo dobročinné účely.

Jaká je forma podpory?

Podpora se poskytuje formou příspěvku podle stanoveného **objemu investic**:

- nejvýše 3,5 mil. DEM, přičemž vlastní výkony musí tvořit nejméně 10 %.
- Příspěvek může být poskytnut:
- **až do 40 %** na solární zařízení, zařízení na využívání biomasy, větrné elektrárny, na obnovu malých vodních elektráren,
 - **do 30 %** stanoveného investičního objemu všech ostatních opatření. Základem pro výpočet je investiční objem snížený o vlastní výkony.

Tato podpora může být poskytnuta dodatečně k podporám:

- na znovuvybudování a modernizaci rodinných farem s hlavní výdělečnou činností v zemědělství,
- spolu s agrárním úvěrovým programem,
- na restrukturalizaci zemědělských podniků ve formě právnických osob a osobních společností.

Celkový podporovaný **objem investic** nesmí překročit **3,5 mil. DEM**.

Co je předmětem podpory?

Podpora se vztahuje na:

- investice na **stavebně technická tepelně izolační opatření a regulační techniku** ve

- vytápěných stájích, lhních, objektech pro chov ryb a k nim náležejících vedlejších provozních budovách,
- vytápěných sušárnách rostlinných produktů,
- vytápěných sklenících včetně modernizace topných zařízení;
- **systémy na regeneraci tepla, tepelná čerpadla, solární zařízení, zařízení na využívání biomasy, větrné a malé vodní elektrárny,**
- investice na přestavbu **topných zařízení** na hnědé uhlí na jiné ekologičtější médium,
- investice na zabudování **ekologických zařízení** (např. zařízení na čištění kouřových plynů) do stávajících zařízení na přeměnu energie.

Co není předmětem podpory?

Podpora se neposkytuje na investice

- prováděné pouze v obytném prostoru,
- týkající se zpracování zemědělských produktů.

Jaké předpoklady musí být splněny?

Příjemce podpory musí

- podat důkaz o výkonnosti a konkurenceschopnosti podniku a kromě toho
- prokázat účelnost a hospodárnost opatření, která hodlá realizovat.

4. PROGRAM PODPORY INVESTIC V SOUKROMÉM ZEMĚDĚLSKÉM PODNIKU (EFP) (Pouze ve starých spolkových zemích)

Účel:

Zlepšení životních poměrů na venkově.

Kdo může být podporován?

- **Zemědělci, pro něž hlavním zdrojem příjmů je zemědělství**
 - tj. zemědělci, kteří více než polovinu pracovní doby pracují v zemědělství a minimálně polovina jejich příjmů pochází ze zemědělství.
- **Zemědělci, jejichž příjmy ze zemědělské a lesnické činnosti, z oblasti turistiky a řemeslné činnosti příp. z veřejně podporovaných prací na udržování přírodního životního prostředí činí minimálně 50 % celkových příjmů a jejichž činnost mimo podnik představuje méně než polovinu celkové pracovní doby.** Podíl příjmů z bezprostřední zemědělské činnosti v podniku však nesmí klesnout pod 25 % celkových příjmů.
- **Nájemci** (pravidly je doba nájmu stanovena na 12 let), **pronajímatelé.** Za určitých podmínek mohou obdržet podporu i **právníkové osoby.**
- Podpora pro **kooperace** se řídí počtem členských podniků zúčastněných na kooperaci; až do určité hranice, stanovené zákonem ES, je násobkem (maxi-

málně trojnásobek) podpory přípustné pro jednotlivý podnik. Podporu může získat pouze kooperace, kde podniky nebo části podniků minimálně jeden rok před podáním žádosti hospodařily jako samostatný podnik.

Jaké jsou požadované předpoklady?

- Žadatel musí prokázat **odbornou kvalifikaci**, aby bylo zajištěno řádné hospodaření podniku. Zemědělci, narození po 31. prosinci 1953 musí mít vykonanou zemědělskou závěrečnou zkoušku a musí prokázat, že úspěšně absolvovali odbornou zemědělskou školu.
- Roční příjmy žadatele a jeho manželky nesmí překročit částku 120 000 DEM. K termínu podání žádosti nesmí pracovní příjmy překročit 48 394 DEM na pracovní sílu a po ukončení investice nesmí činit více než 120 % této částky.
- Je třeba zpracovat plán zlepšení provozu podniku. V tomto plánu se porovnává hospodářská a finanční situace podniku před a po provedení podporované investice. Na základě výpočtu rentability je třeba prokázat, že investice je z hospodářského hlediska podniku účelná, a že povede k trvalému a podstatnému zlepšení. Vedle zlepšení hospodářské situace může být cílem plánu i stabilizace příjmů.
- Příjemce podpory je povinen po dobu deseti let vést v podniku **účetnictví**. Tím je umožněno průběžně sledovat situaci v podniku a včas předcházet nepříznivému vývoji.
- V zahradnictví a podnicích, kde se pěstují speciální kultury, stačí vést daňové účetnictví.

Co je předmětem podpory?

Podporovat je možno podnikové investice zaměřené na:

- zlepšení kvality a přestavbu výroby,
- snižování nákladů,
- úsporu energie a zlepšení životního prostředí a to i ve výrobě vajec a drůbeže,
- přímý prodej v oblasti využívání volného času a rekreace,
- zlepšení přirozených produkčních podmínek v rostlinné výrobě.

Podpora investic v obytných domech je omezena pouze na „vysídlení“ a provozy zaměřené na „dovolenou na statku“ (max. 15 lůžek).

Investice v živočišné výrobě mohou být podporovány, jen když stavy zvířat po dokončení investice nepřekročí 2,5 VDJ/ha zemědělsky využívané půdy. Spolkové země mohou připustit výjimky na základě bilance krmiv jednotlivých podniků s ohledem na prokazatelně existující možnost aplikace statkových hnojiv mimo podnik a možnost zhodnocení přebytkových krmiv.

Investice v **chovu dojnic** mohou být podporovány pouze když:

- v době podání žádosti se nechová v podniku více než 40 dojnic na pracovní sílu a 60 dojnic na podnik,

- podnik v době podání žádosti má více než 30 % trvalých travních porostů nebo využívá více než 50 % plochy k výrobě hlavních krmiv,
- účelem investice je racionalizace a snížení nákladů a výroba po ukončení investice zůstává v rámci referenčního množství mléka stanoveného pro podnik v době podání žádosti.

V chovu prasat mohou být podporovány investice zaměřené na racionalizační opatření, kterými není zvyšována produkční kapacita.

Z podpory jsou vyloučeny investice na stroje, které budou využívány mimo hospodářství. Výjimku tvoří stroje, které slouží ekologicky zaměřené výrobě a ochrannému postřiku proti mrazu v ovocných sadech.

Co obdrží zemědělec?

- **Kapitálovou půjčku** se zlevněným úrokem do výše 143 000 DEM na pracovníka a do 286 000 DEM na podnik. V poškozených oblastech může být úrok zlevněn až o 6 %, v ostatních do 4 %. Zlevnění úroku se u nemovitostí poskytuje až do 20 let, u ostatních půjček do 10 let. Místo zlevnění úroku je možno získat příspěvek ke kapitálové půjčce ve výši:
 - až do 20 % na nemovitosti, v poškozených oblastech do 30 %,
 - u všech ostatních investic až do 14 %, v poškozených oblastech až do 21 % nákladů, které mohou být podporovány.
- **Veřejné půjčky** s pevným úrokem (1 %) a umořovací sazbou (3,5 %).
- **Příspěvky** k počátečním nákladům u vysídlených objektů, jako je příspěvek na ochranu travních porostů u větších stavebních záměrů nebo na ochrannou výsadbu a jiné investice prováděné v zájmu ochrany krajiny
- Dále lze využít i podpory na zlepšení podmínek pro **mladé zemědělce**.

Podíl vlastních nákladů zemědělce musí tvořit minimálně 10 % (v hotovosti nebo bezhotovostně).

Následující příklad může objasnit financování: Zemědělec (37 let, mladý zemědělec), stavební akce v podniku specializovaném na krmiva, v poškozené oblasti.

Celkové náklady (bez DPH)	380 000 DEM
Vlastní náklady	38 000 DEM
Prostředky z kapitálového trhu	183 000 DEM
Zlevněný úrok (6 % sleva)	
Veřejná půjčka	120 000 DEM
Příplatek	30 000 DEM
Výpomoc mladým zemědělcům cca 5 % ze 183 000 DM	9 000 DEM
Případně by mohl být uplatněn nárok na stabilizační prémii	23 500 DEM

5. VÝPOMOC ZAMĚŘENÁ NA ÚSPORU ENERGIE

(Pouze ve starých spolkových zemích)

Účel

Úspora fosilních zdrojů energie, používání energetických zdrojů výhodnějších z hlediska nákladů a neškodících životnímu prostředí.

Kdo může být podporován?

- Zemědělci, pro něž je zemědělství hlavním zdrojem příjmů.
- Zemědělci, pro něž je zemědělství vedlejším zdrojem příjmů.
- Provozovatelé horkovzdušných sušáren.

Jaké jsou požadované předpoklady?

Musí být prokázána účelnost a hospodárnost opatření.

Co je předmětem podpory?

Podnikové investice:

- na tepelné izolační opatření a regulační techniku ve stájích, sklenících a sušárenských zařízeních;
- na zařízení na regeneraci tepla, tepelná čerpadla, solární zařízení, zařízení na využití biomasy, větrné a vodní elektrárny;
- na přestavbu vytápění z topného oleje na dálkové vytápění, spalování biomasy, plyn.

Co obdrží zemědělec?

Příspěvek ve výši 20 % z celkového objemu investic až do výše 143 000 DEM na pracovní sílu a 245 000 DEM na podnik v období šesti let.

6. AGRÁRNÍ ÚVĚROVÝ PROGRAM (AKP)

(Pro všechny spolkové země)

Účel

Podpora investic zaměřených na racionalizaci a zlepšení životních a pracovních podmínek.

Kdo může být podporován?

Podporu mohou získat zemědělci, pro něž je zemědělství hlavním nebo vedlejším zdrojem příjmů, když

- samostatně hospodaří ve smyslu zákona o podpoře zemědělců ve stáří (GAL) nebo 2. zákona o nemocenském pojištění zemědělců (KVLG 1989),
- jejich pozitivní příjmy (včetně příjmu manželky) nepřekročí 120 000 DEM za rok. Příjmy z činnosti mimo zemědělství nesmí překročit 60 000 DEM za rok.

Co je předmětem podpory?

Podnikové investice zaměřené na

- snižování kvality a přestavby výroby,
- snižování nákladů,
- úsporu energie a ochranu životního prostředí a zvířat,
- přímý prodej v oblasti využívání volného času a rekreace,
- zlepšení přirozených produkčních podmínek v rostlinné výrobě.

V nových spolkových zemích jsou podporovány i investice na

- znovuzřízení zemědělských usedlostí pro vedlejší výdělečnou činnost,
- přestavbu energetických zdrojů na druhy šetrnější k životnímu prostředí,
- první nákup strojů a technických zařízení, která nejsou starší než 5 let,
- založení vinic na plochách s právem opětné výsadby,
- první nákup živého inventáře pro extenzivní chov skotu a ovcí.

Důležité: rozšiřování kapacit může být v podnicích podporováno do 40 kusů krav. V ostatních případech platí v živočišné výrobě omezení podle EFP (Program podpory investic v soukromém podniku).

Co obdrží zemědělec?

Kapitálovou půjčku do výše 143 000 DEM na pracovní sílu a zlevněný úrok pro každý podnik.

V poškozených oblastech je úrok zlevněn o 5 %, v ostatních o 3 %. Pro mladé zemědělce je možné zlevnění úroku zvýšit o jeden procentní bod.

V nových spolkových zemích může být poskytnut ještě příspěvek do 40 % z celkového objemu investic, nejvýše však do 30 000 DEM na podporovaná opatření v oblasti bytové výstavby.

Jaká je forma podpory?

Zlevnění úroku je odúročeno a vyplácí se jako jednorázový příspěvek k úroku po prokázání přijaté půjčky a provedení investice. Výše příspěvku kolísá podle druhu investice v oblasti v rozmezí 18 až 31 %. Podíl vlastních nákladů zemědělce musí tvořit nejméně 10 % (v hotovosti nebo bezhotovostně).

7. VÝPOMOC PRO MLADÉ ZEMĚDĚLCE

(Pro všechny spolkové země)

Účel

Mladí zemědělci musí často po převzetí podniku do něj okamžitě investovat a dosud neměli dostatek času, aby si vytvořili vlastní kapitál. Start jim mají usnadnit lepší podmínky, pokud jde o získání investiční podpory soukromých podniků a stabilizační prémie.

Lepší podmínky pro získání podpory soukromých podniků

Jaké předpoklady jsou požadovány?

- mladý zemědělec v době podání žádosti musí být **mladší než 40 let**;
- musí být zemědělcem ve smyslu zákona o podpoře zemědělců ve stáří (GAL) nebo zemědělským podnikatelem ve smyslu zákona o nemocenském pojištění zemědělců (KVLG) a to buď jako samostatný podnikatel nebo jako spolupodnikatel.

Co může získat?

Mladý zemědělec získá lepší podmínky pro přiznání subvence na všechny investice, které mohou být podporovány v rámci programu podpory investic v soukromém podniku nebo agrárního úvěrového programu. Přitom musí být splněny požadované předpoklady.

Z programu podpory investic soukromých podniků je možné získat příspěvek až do výše 5 % kapitálové půjčky (maximálně však 143 000 DEM na pracovní sílu a 286 000 DEM na podnik) nebo místo příspěvku zlevnění úroku o jeden procentní bod.

Z agrárního úvěrového programu získá mladý zemědělec zlevnění úroku o 1 % vyšší než ostatní zemědělci, tzn. v nepoškozených oblastech 4 % místo 3 %, v poškozených 6 % místo 5 %.

Prémie ke stabilizaci osídlení

Jaké předpoklady jsou požadovány?

- Mladý zemědělec nesmí být ke dni předložení žádosti **starší než 40 let**;
- Jeho **hlavním povoláním je zemědělství** ve smyslu zákona o podpoře zemědělců ve stáří (GAL) a zákona o nemocenském pojištění zemědělců (KVLG) a usadil se poprvé v zemědělském podniku jako samostatný podnikatel nebo jako spolupodnikatel.
- Musí prokázat **odbornou kvalifikaci**.
- Rozsah práce v podniku musí odpovídat **minimálně jedné plně zaměstnané pracovní síle**.
- Minimální rozsah investice mladého zemědělce je 35 000 DEM v zemědělském podniku nebo v obytném domě.

Co může získat?

Mladý zemědělec obdrží stabilizační prémii až do výše 23 500 DEM. Podpora může být přiznána na investice o minimálním objemu 350 000 DEM, současně s ní může být poskytnuta podpora podle programu podpory investic soukromých podniků, agrárního úvěrového programu nebo dalších programů, jsou-li splněny předpoklady pro její získání. U investic tato prémie může být využita jako vložené vlastní výkony.

Jestliže se sdruží více zemědělců, jejichž hlavním zdrojem příjmů je zemědělství, do jedné kooperace (úplná fúze), mohou premii získat nejvýše tři z nich.

Využití stabilizační premie vylučuje možnost získat podporu při zahájení činnosti.

8. PODPORA V POŠKOZENÝCH OBLASTECH

(Pouze ve starých spolkových zemích)

Účel:

- výpomoc k zajištění zemědělské výdělečné činnosti,
- zachování minimální hustoty osídlení,
- zachování krajiny.

Co jsou poškozené oblasti?

Horské oblasti

Jsou to obce a části obcí, které jsou charakterizovány

- nepříznivými klimatickými podmínkami, které jsou podmíněny vysokou nadmořskou polohou,
- vysokou svažitostí ploch v nižších výškových polohách.

Znevýhodněné zemědělské zóny jsou charakterizovány

- málo výnosnými půdami, vhodnými hlavně pro extenzivní chov dobytka,
- podprůměrnými hospodářskými podmínkami pro zemědělství,
- relativně nízkou hustotou osídlení.

Malá území

Vykazují specifické nevýhody, které nepříznivě ovlivňují zemědělskou výdělečnou činnost. V těchto oblastech je však zachování zemědělství nutné k zachování krajiny, životního prostředí, turistických důvodů nebo - jako na severu Německa - k ochraně pobřeží.

Jaký je rozsah těchto oblastí?

Poškozené oblasti zaujímají plochu okolo 9,4 mil. ha a z toho je 50,6 % zemědělsky využívané půdy.

Co je předmětem podpory?

- Investice v soukromých podnicích (viz výklad k programu podpory investic pro soukromé podniky, programu znovuzřízení a restrukturalizace a agrární úvěrový program).
- Investice v rámci kooperací:

- v oblasti společné výroby krmiv se jedná o kapacity na výrobu, získávání a zpracování vlastních krmiv. Objem investice, kterou je možno podporovat, musí činit minimálně 10 000 DEM, maximálně 1 mil. DEM;
- v oblasti společně využívaných pastvin a horských pastvin (větších než 10 ha) se jedná o horské stavby (investiční objem nejméně 10 000 DEM, nejvýše 150 000 DEM), pastevní oplůtky, napáječky pro dobytek, přístřešky pro dobytek a přístupové cesty (investiční objem nejméně 4 000 DEM, nejvýše 50 000 DEM).
- **Vyrovňovacím příspěvkem** se vyrovnává trvalé, přirozené znevýhodnění výroby, formou přímého příplatku k příjmům.

Jaké jsou formy podpory?

- Podpora je poskytována zlevněním úroku podle Agrárního úvěrového programu o 6 %, příp. o 5 %.
- Vyrovňovací příplatek se vyplácí v rozsahu 55 až 240 DEM, v poškozených oblastech se zvláště nepříznivými přírodními podmínkami až 286 DEM, a to:
 - na každou VDJ u skotu, ovcí, koní a koz při omezení na 1 VDJ na jeden hektar krmných ploch, a
 - na každý hektar zemědělské půdy (kromě ploch měkkých pšenic, vína, cukrovky, intenzivních kultur a krmných plodin pro dobytek).

Výše vyrovnávacího příspěvku se má řídit stupněm přirozeného znevýhodnění. Konkrétní částku stanoví jednotlivé země v souladu s regionálními potřebami.

Kdo může získat podporu?

- Jedná-li se o investice soukromých podniků i společné investice, poskytuje se podpora stejným subjektům jako programem podpory investic soukromých podniků, při znovuzřízení rodinných farem, při restrukturalizaci a agrárním úvěrovým programem. Zemědělská půda těchto subjektů musí být převážně ve znevýhodněných oblastech.
- Vyrovňovací příspěvek mohou dostat zemědělské podnikatelé (zemědělství je hlavním i vedlejším zdrojem příjmů), kteří hospodaří ve znevýhodněných oblastech nejméně na výměře 3 ha a zaváží se provozovat zemědělství jako výdělečnou činnost nejméně 5 let ode dne první výplaty vyrovnávacího příspěvku. V nových spolkových zemích mohou být podporovány i zemědělské a lesnické podniky každé právní formy, jestliže obhospodařují nejméně 3 ha ve znevýhodněné oblasti, přistoupí-li na pětiletý závazek a kapitálová účast státu nečiní více než 25 % vlastního kapitálu. Jednotlivé spolkové země mohou pro poskytnutí vyrovnávacího příspěvku stanovit doplňující podmínky, týkající se způsobu hospodaření, který je v souladu s požadavky na ochranu životního prostředí a ochranu přírody.

9. PODPORA LESNICTVÍ K ZAJIŠTĚNÍ MNOHOSTRANNÝCH FUNKCÍ LESA (Pro všechny spolkové země)

Účel

Lesní hospodářství má být podle § 1 spolkového zákona o lesích (BWaldG) s ohledem na užitkovou, ochrannou a rekreační funkci lesa podporováno z veřejných prostředků. Podpora má být zaměřena zejména na zajištění obecných podmínek hospodárnosti investic a trvalé obhospodařování lesa. Podpora je poskytována v rámci společného úkolu „Zlepšování agrární struktury a ochrana pobřeží“. Od 1. ledna 1991 je do tohoto úkolu zahrnuto i pět nových spolkových zemí.

Kdo může získat podporu?

- **Lesnicko-hospodářská sdružení** ustanovená ve smyslu zákona BWaldG a jiná sdružení v lesnickém hospodářství, jim podobná, postavená jim na roveň § 39 tohoto zákona, veřejnoprávní lesní hospodářská družstva a podobná sdružení založená podle zemského práva a venkovské obce.
- **Majitelé zemědělských a lesních hospodářských podniků** a majitelé usedlostí, pokud jejich záměry v lesním hospodářství nejsou podporovány prostřednictvím lesnických sdružení.

Co je předmětem podpory?

- **Lesnické stavební a jiné lesnicko-hospodářské investice**, mezi které patří:
 - zalesňování ploch, které dosud nebyly využívány lesním hospodářstvím (první zalesnění),
 - zakládání ochranných výsadeb a remízků,
 - opatření zaměřená na přechod na přírodní lesní hospodářství (přechod na trvalé smíšené porosty, odpovídající podmínkám stanoviště),
 - opatření na likvidaci „novodobých lesních škod“ (rekultivační práce, ochranné hnojení půdy, opětovné zalesnění),
 - lesnická opatření v mladých porostech (čištění),
 - ostatní lesnicko-hospodářské investice (např. zařízení pro dlouhodobé uskladnění dřeva).
- **Výstavba cest** v lesním hospodářství, zejména:
 - nové stavby a zpevňování lesních cest,
 - opatření zaměřená na tvorbu a ochranu krajiny, potřebná v důsledku výstavby lesních cest.
- **Lesnicko-hospodářská sdružení**, jmenovitě:
 - podpora prvních investic (nákupy nářadí, strojů a dopravních prostředků pro lesní práce, přepravu lesních dělníků, nářadí, strojů, zařízení a pomocných materiálů), prvních objektů na zpracování a uskladnění dřeva a výstavbu provozních budov,

- dotace k úhradě nákladů na správu a poradenskou činnost (náklady na založení, osobní a cestovní náklady, náklady obchodní, pojištění ap.)

- První zalesnění

Dodatečně k výše jmenovaným opatřením na podporu investic se poskytuje prémie, která má kompenzovat ušlý zisk ze zemědělské výroby na půdě, která byla zalesněna. Tato prémie byla v roce 1993 oproti předchozímu roku zřetelně zvýšena. Prémie za první zalesnění plochy je poskytována po dobu 20 let a činí:

- u orné půdy s bonitou pod 36 bodů a u travních porostů až 600 DEM/ha ročně,
- u orné půdy s bonitou nad 36 bodů může být poskytnuto až 15 DEM na každý další bod až do maximální výše 1 400 DEM/ha ročně.

Vlastníci, kteří své pozemky dosud sami neobhospodařovali a chtějí se podílet na zalesňovacích opatřeních, mohou obdržet příspěvek do výše 350 DEM/ha.

Úpravu pravidel stanoví jednotlivé spolkové země.

Jaká je forma podpory?

Podpora jednotlivých opatření je poskytována formou příspěvků; jejich výše se liší podle jednotlivých opatření a činí 40 až 85 % nákladů, které mohou být podporovány.

Kam se obrátit?

Administrativní postup podpor lesnicko-hospodářských opatření náleží příslušným úřadům spolkových zemí. Žádosti o podporu výše uvedených opatření přijímají zpravidla příslušné Nižší lesní úřady (Lesní úřady, v některých spolkových zemích také oddělení lesů příslušné zemědělské komory). Zájemci by tedy měli vstoupit do kontaktu s příslušným úřadem.

10. ZLEVNĚNÍ POHONNÝCH HMOT (Pro všechny spolkové země)

Německému zemědělství bude poskytnuta sleva na zdaněnou motorovou naftu podle zákona o používání motorové nafty (LwGVG), je-li používána k pohonu zemědělských traktorů, stabilních nebo mobilních pracovních strojů a motorů nebo speciálních vozidel využívaných k získávání rostlinných a živočišných výrobků, obhospodařování půdy a chovu zvířat souvisejícím s obhospodařováním půdy.

Původním účelem zlevnění motorové nafty bylo zbavit zemědělství daně z minerálních olejů. V současné době je důvodem pro zlevnění nafty rozdílné zdanění minerálních olejů a v důsledku toho konkurenceschopnost zkrácená vlivem různých cen motorové nafty v jednotlivých členských zemích Evropského společenství. Zlevnění nafty má sloužit ke zmírnění či odstranění této deformace. Zlevnění činí v současné době 41,15 DEM/100 l spotřebované nafty.

Se zavedením hospodářské a měnové unie k 1. 7. 1990 a současně se zavedením daně z minerálních olejů je zlevnění motorové nafty pro zemědělství uplatněno i v nových spolkových zemích.

Zákon o používání motorové nafty v zemědělství (LwGVG-Ost), schválený v srpnu 1990, se s ohledem na jinou strukturu zemědělství v nových spolkových zemích v některých bodech lišil od úpravy zákona pro staré spolkové země (LwGVG-West). Od 1. ledna 1991 platí i v nových spolkových zemích zákon LwGVG-West.

Ve smlouvě o sjednocení Německa je stanoveno, že z důvodů složitějších podmínek v nových spolkových zemích prováděcí nařízení k zákonu LwGVG-Ost ze dne 31. 8. 1990 zůstane v platnosti až do 31. 12. 1995. Zvláštní pravidla v něm obsažená stanoví pro oblast určenou článkem 3 smlouvy o sjednocení, že na určité práce bude vyrovnávací částka poskytována i pro jiná vozidla než v zákoně LwGVG vyjmenovaná.

Toto pouze pro nové spolkové země platné vyrovnání činí na 100 l spotřebované nafty v době

- od 1. července 1990 do 31. prosince 1991 41,15 DEM;
- od 1. ledna 1992 do 31. prosince 1993 30,85 DEM;
- od 1. ledna 1994 do 31. prosince 1995 20,55 DEM.

Zlevnění a vyrovnávací částka budou poskytovány zpětně za každý rok. Žádost za uplynulý rok musí být podána vždy do 15. února roku následujícího u příslušného Zemského úřadu. Částky budou vyplaceny nejpozději do 1. července téhož roku.

DALŠÍ INFORMACE

Ke všem podpůrným opatřením lze obdržet další informace u:

- zemědělských příp. lesních úřadů,
- v nových spolkových zemích částečně i u úřadů zemských rad,
- příslušných míst zemědělských komor,
- krajských vládních úřadů,
- rolnických svazů.

Kromě toho je možné vyžádat si informační brožuru o

- **Agrární reformě ES**

(Adresa: Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, Referat Öffentlichkeitsarbeit, Postfach, 5300 Bonn, Tel. (0228) 5293570).

Pramen: Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, Bonn 1993.

PŘEHLED PODPOR POSKYTOVANÝCH SOUKROMĚ HOSPODAŘÍCÍM ZEMĚDĚLSKÝM PODNIKŮM

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
<u>1. Program investičních podpor pro zemědělské podniky - EFP (pouze pro staré spolkové země)</u> Podpora podnikových investic na: - zdokonalení a restrukturalizaci výroby, - snížení výrobních nákladů, zlepšení pracovních podmínek, úsporu energie, - přímý prodej v oblasti využití volného času a rekreace, - zlepšení ochrany životního prostředí a ochrany zvířat, - pořízení strojů pro ekologicky orientovanou rostlinnou výrobu, - zlepšení přirozených produkčních podmínek pěstování rostlin. Podporu lze získat i na - úhradu nákladů na plány racionalizace podniku, - poplatky architektům, inženýrům a obstaravatelům.	<u>Příspěvky na úroky</u> Zlevnění úroků o 4 % (6 % ve znevýhodněných oblastech) z kapitálové půjčky až do výše - 143 000 DEM/pracovní sílu, - 286 000 DEM/podnik. Alternativně může být poskytnut příspěvek k půjčce na nemovitosti ve výši 20 % (30 % ve znevýhodněných oblastech), u ostatních investic až do 14 % (21 % ve znevýhodněných oblastech) nákladů, které je možno podporovat. <u>Veřejné půjčky</u> (1 % úrok, 3,5 % umořovací sazba) na budovy a stavby až do 180 000 DEM/podnik. <u>Příspěvky na chov hospodářských zvířat využívajících travní porosty</u> až do 30 000 DEM/podnik. <u>Příspěvky na náklady spojené se zahájením provozu</u> ve vysídlených objektech až do 70 000 DEM. <u>Příspěvky k poplatkům za obstarání</u>, odstupňované podle výše objemu subvencovatelné stavební investice. <u>Příspěvek až do 60 % na ochrannou výsadbu</u> a jiné akce na ochranu krajiny. Podíl vlastních výkonů (v hotovosti nebo bezhotovostně) musí činit 10 % objemu investic, které lze podporovat.	<u>Osobní společnosti</u> (např. společnosti občanského práva) Jednotlivě hospodařící zemědělec musí splňovat předpoklady pro subvenci. Pak je žadatelem a příjemcem podpory. V rámci kooperace mohou plnou podporu získat maximálně tři zemědělci. Tomu odpovídají výsledné částky, které lze přiznat kooperaci. Kooperace nemůže být žadatelem ani příjemcem podpory. maximálně 850 000 DEM/kooperaci. maximálně 540 000 DEM/kooperaci maximálně 90 000 DEM/kooperaci - <u>právníkům osobám</u> (např. s. r. o.) může být za určitých předpokladů poskytnuta subvence jako soukromému podniku

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
<u>2. Znovuzřízení a modernizace rodinné farmy, kde zemědělství je hlavním zdrojem příjmů (pouze v nových spolkových zemích)</u> Podpora, poskytovaná k investičním opatřením, zaměřeným na znovuzřízení, popř. modernizaci rodinných farem, která přispívají k trvalému zlepšení nebo stabilizaci zemědělských příjmů majitele podniku. Podpora podnikových investic slouží ke zlepšení konkurenceschopnosti, úspoře energie, rozvoji podnikání v oblasti volného času a rekreace a zlepšení ochrany životního prostředí a zvířat. Podporován může být i první nákup strojů a zařízení, živého inventáře a investice zaměřené na ochranu životního prostředí a zvířat; náklady na vypracování plánu znovuzřízení farmy nebo modernizaci.	<u>Startovací pomoc</u> Zřizovatelé mladší než 55 let mohou získat jednorázový příspěvek jako počáteční výpomoc, která není vázána na investice. Příspěvek může činit až 23 500 DEM/podnik. Zlevnění úroků. Zlevnění úroků až o 5 % (6% ve znevýhodněných oblastech) z kapitálové půjčky na investice, které mohou být podporovány, - až do výše 329 000 DEM na pracovní sílu - a do 400 000 DEM na podnik; nebo místo zlevněného úroku příspěvek - až do 25 % (35 % ve znevýhodněných oblastech) půjčky na nemovitosti, - a do 20 % (30 % ve znevýhodněných oblastech) na všechny ostatní investice. Zlevnění úroků se poskytuje u nemovitostí na dobu až 20 let, u všech ostatních investic až na 10 let. <u>Veřejné půjčky</u> (1 % úrok a 2 % umořovací sazba) na budovy a stavební investice - pro znovuzřizovatele až do 160 000 DEM/podnik, - na modernizaci až do 50 000 DEM/podnik; v jednotlivých, zdůvodněných případech je možné zvýšení veřejné půjčky pro znovuzřizovatele až na 400 000 DEM/podnik, příp. na modernizaci až 130 000 DM/podnik <u>Příspěvek na znovuzřízení k investicím v chovu zvířat využívajících travní porosty až do částky 50 000 DEM. Příspěvky k obstarávacím poplatníkům jsou odstupňovány podle výše podporovaných stavebních investic.</u>	- Osobní společnosti (např. společnosti občanského práva) - až do 70 500 DEM/kooperaci - až do 1 200 000 DEM/kooperaci - až do 480 000 DEM/kooperaci - až do 150 000 DEM/kooperaci - až do 1 200 000 DEM/kooperaci při znovuzřizování, příp. až do 390 000 DEM/kooperaci na modernizaci.

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
	Příspěvek až do 60 % přiměřených nákladů na vypracování plánu rekonstrukce nebo modernizace. Příspěvek až do 60 % objemu investice na ochrannou výsadbu a jiné investice zaměřené na ochranu krajiny. Ručení za ztráty až do výše 80 % kapitálové půjčky se zlevněným úrokem.	Právnícké osoby (např. s. r. o), které sledují církevní obecně prospěšné nebo dobročinné cíle, mohou být podporovány jako soukromý podnik.
3. Poskytování výpomoci při restrukturalizaci zemědělských podniků a zemědělským podnikům, nově založeným formou právníckých osob a osobních společností (pouze v nových spolkových zemích) Podpora restrukturalizace bývalých LPG zakládáním zemědělských podniků formou registrovaných družstev, kapitálových a osobních společností, které provozují zemědělskou výrobu zaměřenou na bezprostřední využívání půdy ve vlastnictví podniku nebo jeho členů, příp. jeho podílníků. Podporovány jsou podnikové investice, náklady na ozdravovací a rozvojové plány a obstarávací poplatky. K podporovaným podnikovým investicím patří investice racionalizační, které jsou zaměřeny na zvyšování produktivity práce, snížení výrobních nákladů a zlepšení ochrany životního prostředí a zvířat.	Podpora se přiznává pouze <u>právníckým osobám</u> (např. s.r.o., registrovaná družstva) a <u>osobním společnostem</u> (např. spol. občanského práva, komanditní společnosti). <u>Příspěvky k úrokům</u> Po dobu 20 let u nemovitostí a 10 let u ostatních investic jsou poskytovány příspěvky k úrokům ve výši 5 % (6 % ve znevýhodněných oblastech) až do výše 90 % investičního objemu kapitálové půjčky, který lze podporovat. Podporovaný objem investic nesmí překročit - 143 000 DEM/pracovní sílu a - 3 500 000 DEM/podnik. Podíl vlastních výkonů (v hotovosti či bezhotovostně) musí činit 10 % podporovaného investičního objemu. <u>Příspěvky</u> Za určitých předpokladů může být při zahájení činnosti poskytnut příspěvek až do výše 25 % nákladů (nejvýše však 100 000 DEM). Příspěvek na poplatky za obstarání je při investičním objemu vyšším než 200 000 DEM odstupňován podle investice. Příspěvek až do 60 % nákladů na vypracování ozdravovacího a rozvojového plánu.	

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
4. Agrární úvěrový program (APK) Podpora podnikových investic ke zlepšení a rekonstrukci výroby, snížení výrobních nákladů a racionalizaci práce, úspore energie, zaměřených na přímý prodej, rozvoj v oblasti volného času a rekreace a investic do obytných budov. Dále investice pro zlepšení ochrany životního prostředí a zvířat. Podpora může být poskytnuta i na poplatky za inženýrské služby a poplatky architektům. V nových spolkových zemích lze podporovat i investice na znovuzřízení zemědělského podniku, pro vedlejší příjmy, první pořízení strojů a zařízení, živého inventáře a obnovu vinic.	Soukromý podnik Příspěvky na splátku úroků Zlevnění úroku až o 3 % (5 % ve znevýhodněných oblastech) z kapitálové půjčky až do výše půjčky 143 000 DEM/pracovní síly a podnik. Příspěvek až do 60 % přiměřených nákladů na ochrannou výsadbu a jiné investice na ochranu krajiny. V nových spolkových zemích příspěvky až do 40 % objemu investic, které lze podporovat, max. 30 000 DEM v oblasti bydlení. V nových spolkových zemích mohou země převzít záruky až do výše 80 % kapitálové půjčky se zlevněným úrokem.	Právnícké osoby (např. s. r. o.; registrované společnosti, družstvo), mohou být za určitých předpokladů podporovány jako samostatné podniky.
5. Druhy podpor k investicím zaměřeným na úsporu energie a přestavbu energetických zařízení (pouze pro staré spolkové země) Ve výrobních odvětvích mohou být podporovány investice na stavební a tepelnou izolaci a regulační techniku ve vytápěných provozních budovách. Stejně tak mohou být podporovány investice na zařízení na regeneraci tepla, využití biomasy, větrné a vodní energie, a na rekonstrukci vytápění z topného oleje na dálkové vytápění, spalování biomasy a ve sklenících na plyn nebo uhlí.	Příspěvek Jednorázový příspěvek - až do 20 % podporovaného objemu investic do výše 143 000 DEM/pracovní sílu a 250 000 DEM/podnik, - přijetí prostředků na základě jiných opatření zaměřených na podporu úspory energie nebo přestavbu energetických zařízení vylučuje možnost získat tuto podporu.	Právnícké osoby (např. s.r.o., registrované společnosti) mohou být za určitých předpokladů podporovány jako samostatné podniky.

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
<u>6. Podpora opatření na úsporu energie a přestavbu energetických zařízení (pouze v nových spolkových zemích)</u> K podpoře úspory energie, přestavby energetických zdrojů, využívání alternativních a nákladově výhodnějších druhů energie (výsledkem musí být zlepšení a ochrana životního prostředí; nikoliv zvyšování výroby). Podporovány jsou investice na: - stavební a technická tepelně izolační opatření a regulační techniku, na modernizaci topných zařízení na úseku výroby, - tepelně regulační systémy, tepelná čerpadla, zařízení pro využívání solární energie, biomasy a větrné energie a na obnovu malých vodních elektráren. Kromě toho je podporována přestavba energetických zařízení využívajících hnědé uhlí na využití ekologických paliv a výstavba zařízení pro ochranu životního prostředí do existujících zařízení na transformaci energie.	<u>Příspěvek</u> Při investičním objemu maximálně 3,5 mil. DEM na podnik se poskytuje příspěvek - až do výše 40 % u zařízení pro využití solární energie, energie z biomasy a energie větrné, při obnově malých vodních elektráren a - až do 30 % pro všechna ostatní opatření. Podíl vlastních výkonů (v hotovosti či bezhotovostně) musí činit minimálně 10 %. Současná i další podpora podle 2., 3. a 4. je možná; celkový objem podporovaných investic však nesmí překročit 3,5 mil. DEM.	<u>Právnícké osoby</u> (např. registr. družstva) a osobní společnosti (např. komanditní spol. a společnosti občanského práva) mohou být podporovány jako samostatné podniky.
<u>7. Podpora mladým zemědělcům</u> 7.1 Stabilizační prémie (za první osídlení) mladým zemědělcům: Mladí zemědělci (pod 40 let) obdrží na základě žádosti prémie na podporu jejich stabilizace.	<u>Příspěvek</u> - jednorázový příspěvek ve výši až 23 500 DEM, který může být použit jako podíl vlastních výkonů. (Minimální objem investic v podniku musí činit 35 000 DEM). V nových spolkových zemích mohou podporu získat mladí zemědělci, kteří neobdrželi startovací výpomoc.	<u>Osobním společností</u> (např. společnosti podle občanského práva, komanditní společnosti), sdružení mladých zemědělců formou úplné fúze, může být poskytnuta prémie maximálně pro tři plně výdělečně činné zemědělce.

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
7. 2 Příspěvky na úroky.	<u>Příspěvek na úroky</u> - Podle programu EFP (1.) a znovuzřízení a modernizace (2.) se poskytují příspěvky až do 5 % úroků z přijaté kapitálové půjčky (resp. o jeden procentický bod vyšší zlevnění úroku). - V programu APK (4.) se poskytuje o 1 % vyšší zlevnění úroku z kapitálové půjčky.	Platí úpravy pro kooperace podle bodů 1., 2. a 4.
<u>8. Podpora zemědělských podniků ve znevýhodněných oblastech</u> 8. 1 Vyrovnávací příplatek: Ve stanovených znevýhodněných oblastech Německa (horské oblasti, porušené agrární zóny, malá území) jsou k vyrovnání nevýhod plynoucích ze stanoviště poskytovány příplatky (v nových spolkových zemích nahradily stanovištní příplatky). 8. 2 Investiční podpora: Podpora investic v soukromých podnicích (1. až 4.) je ve znevýhodněných oblastech vyšší.	<u>Příplatek</u> Ve znevýhodněných oblastech činí roční příplatek na 1 velkou dobytčí jednotku, přípl. na 1 hektar, na který je možno dostávat příspěvek, 55 až 240 DEM (výjimečně až 286 DEM). Výše příplatku je stanovena jednotlivými zeměmi. <u>Příspěvky k úrokům</u> Ve znevýhodněných oblastech je poskytováno zlevnění úroků uvedené v programu EFP (1.) až o 6 % nebo zvýšené příspěvky ve znevýhodněných oblastech. V programu znovuzřízení (2.) činí zlevnění úroků až 6 % ve znevýhodněných oblastech. V programu restrukturalizace (3.) činí sleva ve znevýhodněných oblastech až 6 %. V programu APK (4.) je zlevnění úroků ve znevýhodněných oblastech až o 5 %.	<u>Právnícké osoby</u> (např. s. r. o., registrovaná družstva, zapsané společnosti) a <u>ostatní společnosti</u> (např. společnosti občanského práva) jsou podporovány jako samostatné podniky. Platí stejná pravidla pro kooperace jako v programech 1 až 4.

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
<u>9. Lesnická opatření a ostatní lesnicko-hospodářské investice.</u> - Podpora se vztahuje na přípravné práce, první zalesnění, péči o mladé porosty, opatření k převodu na přirozené lesní hospodářství a zakládání ochranné výsadby a polních remízků. - Podpora nutných k likvidaci novodobých lesních škod, přípravných a stavebních prací, ochranné a meliorační hnojení, zlepšování struktury porostů mladých dřevin (dotované vícekrát) a obnova poškozených a předčasně vytěžených lesních porostů.	Podpora je poskytována formou jednorázového příspěvku. Vlastní výkony majitele, jeho rodinných příslušníků a zaměstnanců je možné podporovat až do výše 80 % nákladů (náklad při zadání práce cizím). Věcné výkony subjektů podpory lze subvencovat až do 80 % tržní hodnoty. Podporovat lze prokázané náklady; jednotlivé země mohou stanovit paušální sazby. Příspěvek na náklady činí: - až do 80 % nákladů na přípravné práce; - až do 85 % v závislosti na druhovém složení stromů u ochranné výsadby, při zalesňování, přestavbě, opatřeních při převodu na přirozené lesní hospodářství, obnovu zalesnění a dodatečné zlepšení; - až do 80 % na hnojení; - až do 40 % na investice v rámci ostatních lesnicko-hospodářských opatření.	Za určitých předpokladů mohou být podporovány <u>osobní společnosti a právnické osoby</u> (např. lesnicko-hospodářská sdružení)
<u>10. Výstavba cest v lesním hospodářství</u> Přípravné práce, novostavby, příp. zpevnění dosud nezpevněných nebo nedostatečně zpevněných cest jsou v soukromém nebo korporativním lese podporovány.	Subvence se poskytuje formou <u>jednorázového příspěvku</u>. K podporovaným nákladům patří v určitém rozsahu také vlastní a věcné výkony příjemce podpory. Příspěvek může činit až 70 % z podporovaných nákladů.	Subvence mohou získat veřejno-právní společnosti, lesnicko-hospodářská sdružení ve smyslu spolkového lesního zákona a země jako nositel záměru v korporativním nebo v soukromém lese.

Subvenční program Cíl	Způsob, rozsah a výše podpory	
	soukromý zemědělský podnik	kooperace
11. <u>Prémie za první zalesnění</u> Poskytnutí prémie k vyrovnání důchodových ztrát při prvním zalesnění zemědělsky užívaných ploch (neplatí pro krátkodobě přeměněné plochy).	Prémie se poskytuje ve formě ročních příspěvků. Činí podle dosavadního využívání a podle počtem bodů vyjádřené bonity půdy maximálně 1 400 DEM na hektar po dobu až 20 let po prvním zalesnění. Příjemci platů jsou podle zákona o podpoře provozování výdělečné činnosti v zemědělství vyloučení.	

AGROEKONOMIKA

Odborný časopis **AGROEKONOMIKA** obsahuje v čísle 8/1993 tyto články:

B a ě a, J.: K problematike prechodných účtov aktív a pasív

S i r o t s k ý, Ľ.: Súčasnosť a perspektíva ponuky a užitia obilia na Slovensku v hospodárskom roku 1993-1994

H e t t e š, J.: Súčasný stav v chove ošípaných

G r z m á r, M.: Stratégia adaptácie poľnohospodárskych podnikov na trh

K r a j ě o v i ě, V.: Restrukturalizácia rastlinnej výroby v trhových podmienkach SR

S v a t o š, M.: Organizace trhu mléka a mléčných výrobků v ES

V a l d n e r, A.: Účetnictví pro podnikatelské subjekty v zemědělství

V r a n a, J.: AbROS - moderní způsob obchodování zemědělskými produkty

P o d ě b r a d s k ý, Z.: Kdo na koho doplácí?

Kolektiv autorů: Hovězí maso - komoditní studie

Zásady agrárnej politiky

INFORMACE

INFORMACE VE SLUŽBÁCH PRO PRAXI

Kvalitní informace mohou manažerům při správném využití přinášet mnohonásobný ekonomický efekt. Je zřejmé, že podnikatelé ve finanční sféře (banky, pojišťovny, privatizační fondy aj.) mají v úrovni zpracování a využívání informací před výrobními podniky velký náskok, který díky příznivým hospodářským výsledkům mohou dále zvyšovat. Ve stupni aktivního využití informací o trhu jsou na tom zemědělské podniky podstatně hůře, většinou nejen svou vinou. Informace zcela běžně dostupné a poskytované zemědělským výrobcům v zemích s rozvinutou tržní ekonomikou u nás často zatím chybí, nebo je jejich dosažitelnost v různém stupni ztížena. Např. v USA shodné podmínky na poskytnutí informací „ve stejný čas a ve stejném rozsahu“ všem subjektům trhu patří k základním demokratickým svobodám občana.

Katedra statistiky VŠZ v Praze uspořádala 30. 4. 1993 na VŠZ v Praze-Suchdole seminář **Pořizování aktuálních statistických informací pro zemědělství a vnitřní trh po transformaci a privatizaci podniků**, obsahově zaměřený širší než na oblast čistě statistických služeb. Kromě členů katedry, kteří prezentovali svoje příspěvky ve formě posterů na panelech, se podařilo zajistit účast velmi kvalitních externích lektorů, špičkových odborníků z jednotlivých institucí zabezpečujících informace pro zemědělství. Příspěvky na semináři poskytl ucelený přehled o současném stavu informací o zemědělství i o jejich dostupnosti a využívání. Tento stav byl porovnáván s dokonalým informačním systémem v USA.

První příspěvek na semináři za MZe ČR přednesl **ing. Jaroslav Bernášek**, vedoucí oddělení analýz na odboru hospodářské strategie a informatiky. Největší pozornost věnoval vytvoření *pravidelného systému vydávání „situačních a výhledových zpráv“ pro jednotlivé zemědělské komodity*, které koordinuje. Jedná se o přechodný stupeň ke komplexně pojatým komoditním studiím. Situační a výhledovou zprávu „Cukrovka - cukr“, vydanou v březnu 1993 účastníci semináře obdrželi. V diskusi ing. Bernášek informoval o průběhu příprav plodinové burzy, která bude důležitým zdrojem informací pro všechny subjekty zemědělského trhu a odpověděl na další dotazy.

O požadavcích a zásadách Agrobanky Praha, a.s. na *poskytování úvěru a o kritériích na stanovení úrokových sazeb k úvěrům* poskytovaným v roce 1993 informovala účastníky semináře **ing. Soňa Kašparová**, ředitelka úseku bankovní politiky AGB. Velmi seriózní výklad, zdůvodňující relativně vysoké úrokové sazby na poskytované úvěry, doplnila informacemi o úspěšném hospodářském výsledku AGB za rok 1992 a o budování husté sítě pracovišť AGB v ČR. Podíl úvěrů poskytovaných AGB pro zemědělské podniky se snižuje především proto, že samotní klienti podnikající v zemědělství si uvědomují, že je v současné

době v zemědělství spíše výjimkou, že úvěrovaný projekt přinese vyšší nebo alespoň stejnou míru rentability jako současná úroková sazba z úvěru (17 - 20 %, podle typu úvěru a dalších kritérií i více).

Ing. Pokorný, ředitel firmy Agronet, a.s., zabývající se přípravou a zaváděním softwaru na mikropočítače - vytvářejícího *vnitropodnikový informační systém zemědělského podniku* - informoval o službách, které jejich firma poskytuje, o možnostech jejich zkušebního ověření v podnicích i o platebních podmínkách za pronájem a doplňování softwaru.

Ing. Tomáš Doucha, vedoucí oddělení agrární politiky VÚ zemědělské ekonomiky v Praze, informoval o dokonale fungujících *informačních systémech pro zemědělství a trh v USA*, jejichž studiem a fungováním se při pracovních pobytech v USA zabýval. Všichni zájemci tam mohou prakticky denně několika všem dostupnými způsoby získávat informace o cenách zemědělských komodit a jejich vývoji i další informace umožňující kvalifikované rozhodování farmářům, kupujícím i poradenským pracovištím. Nové významné informace jsou vyhlášovány v přesně stanovenou dobu (den, hodina, minuta). Jejich neoprávněné předčasné poskytnutí je trestným činem vyššího stupně.

Ing. Zdeněk Makovička, šéfredaktor odborného týdeníku Zemědělec, vycházejícího od 1. 1. 1993 jako samostatný titul, ve svém příspěvku seznámil účastníky se záměry redakce na *systematické poskytování operativních i dlouhodobě koncepčních informací* podnikatelským subjektům v zemědělství. Kromě základního cíle redakce udržovat aktuální a kvalitní obsah týdeníku bude redakce pořádat i odborné propagační akce na předvádění nové techniky a novinek výzkumu pro zemědělství. První takovou velmi úspěšnou akcí byl veřejností bohatě navštívený Den Zemědělce 21. 4. 1993 v Chomuticích u Jičína.

K tematicky nosným příspěvkům semináře patřilo vystoupení **ing. Jany Bondyové, vedoucí informačního servisu Českého statistického úřadu** (dříve vedoucí informačního servisu FSÚ). Ve svém příspěvku autorka seznámila plénum podrobně se *zkvalitňováním systémů zpracování a publikování statistických informací o zemědělství, cenách i hospodářském vývoji ČR*. Na používání mezinárodně platných metodik při získávání, zpracování a publikování informací ing. Bondyová doložila správnost a spolehlivou vypovídací schopnost údajů zpracovaných a publikovaných ČSÚ. V této souvislosti vyslovila politování, že některé statistické údaje jsou občas zpochybňovány dokonce vládními činiteli. Nesrovnatelně horší technické i finanční možnosti ČSÚ způsobují, že rozsah a periodicitu získaných a poskytovaných statistických informací v ČR nelze např. s USA zatím srovnávat. Naše legislativní podmínky pro ochranu a nezneužití informací se státům s vyspělým trhem a stabilizovaným demokratickým systémem rychle přibližují.

Ing. Vilhelm z České pojišťovny, a.s. informoval zasvěceně o *novinkách v systému zemědělského pojištnictví, o metodikách výpočtu pojistného i o škále*

nabídek, které pojišťovna zemědělským podnikatelským subjektům v rámci nepovinného pojištění nabízí. Práce na systému zemědělského pojištění je náročným odborným problémem, při jehož řešení je plně využitelná kvalifikace zemědělského inženýra (pracovníka pojišťovny) i statistická metodologie.

Ing. Václav Záhora, předseda představenstva První rolnické a.s. Opolany, okr. Nymburk, informoval ve svém příspěvku *o využívání dostupných informací pro rozhodování o podnikatelských záměrech* zemědělského podniku a o hodnocení informací z hlediska manažera z praxe. Potvrdil, že znalost základních metod zpracování dat a informací patří k nezbytným kvalifikačním předpokladům podnikového manažera.

Se sedmi příspěvky pracovníků katedry statistiky, umístěnými na panelech a rozdělenými na metodologický a aplikační blok, seznámili účastníky semináře **doc. RNDr. B. Kába, vedoucí katedry a doc. ing. V. Brabenec,** který jednání semináře řídil. Aplikační příspěvky hodnotily především *cenový vývoj a nabídku a poptávku na zemědělském a potravinářském trhu*. Zkrácené verze všech příspěvků byly vydány ve Sborníku semináře.

Závěrem lze uvést, že při bohaté nabídce akcí se zahraničními lektory (jejichž zkušenosti lze využít v naší současné praxi jen částečně) byla orientace semináře na aktuální informace od domácích odborníků prospěšná. S ohledem na nával každodenních úkolů žel zastoupení pracovníků z praxe mezi účastníky semináře bylo poměrně nízké.

Doc. ing. Vladimír Brabenec, CSc., katedra statistiky PEF, VŠZ Praha-Suchdol

INFORMACE

PROGRAM PHARE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Podpora transformačního procesu středoevropských zemí společenstvím ES vzrůstá. Jeho stručná charakteristika, kterou tímto nabízí Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze, může být nejen informačně zajímavá, ale případně též akčně inspirující.

CHARAKTERISTIKA PROGRAMU PHARE

PHARE je *program nenávratné pomoci* ze strany Evropských společenství (ES). Původně byl vytvořen pro Polsko a Maďarsko, později však byl rozšířen i na Československo (nyní na Českou a Slovenskou republiku) a další země střední a východní Evropy.

Právním podkladem programu PHARE je nařízení Rady (EEC) č. 3906/89 z 18. 12. 89, č. 2698/90 ze 17. 9. 90 a č. 3800/91 ze 23. 12. 91.

Program PHARE ES je *financován* z prostředků vyčleněných zvláště pro tento účel v *ročním rozpočtu ES*.

Hlavním cílem programu PHARE ES je *podpořit proces transformace centrálně řízeného hospodářství na ekonomiku tržního typu*.

Z toho důvodu je *těžištěm* programu PHARE ES poskytování podpory určené na technickou pomoc, školení a studie pro *konkrétní programy reformy v klíčových oblastech*, kde je největší potřeba pomoci.

Programy ES PHARE *musí být iniciovány* příslušnými národními orgány a předkládány Evropským společenstvím řádnými cestami spolupráce. Přednost mají projekty realizované v rámci *odvětvových programů rozvoje* před specifickými individuálními projekty.

O financování každého z programů ES PHARE rozhoduje *řídící výbor PHARE (PHARE Management Committee)* v Bruselu, v němž je zastoupeno všech 12 členských států ES.

Na základě směrnice ES a na základě linie a priorit vlády je přijat roční *indikativní program (Indicative Programme)*, který stanovuje hlavní sledované cíle a hrubé rozdělení prostředků pro jednotlivé sektory.

Indikativní program je doplněn *rámcovou dohodou (Framework Agreement)* uzavřenou mezi republikou a Evropskými společenstvími, která stanoví základní právní, technické a administrativní aspekty příprav a realizace programu.

Specifické projekty a odvětvové *programy jsou vybírány a připravovány* v těsné spolupráci mezi Operační službou PHARE (PHARE Operation Service, PHOS) a příslušnými národními *koordinátory pro jednotlivé sektory*, kteří jsou na úrovni ministra nebo náměstka ministra odpovědní za výběr a koordinaci projektů, které budou financovány.

Program pomoci ES PHARE je řízen *Operační službou PHARE (PHOS)* v Generálním direktorátu I (Directorate-General I) Komise Evropských společenství ve spojení s vládou přijímací země.

Evropská společenství jsou v Praze zastoupena svou **Delegací**, která je z pověření Komise ES plně odpovědná za uskutečňování jednotlivých programů PHARE dohodnutých mezi Evropskými společenstvími a vládou přijímací země.

V České republice je program PHARE řízen **národním koordinátorem**.

Národní koordinátor v součinnosti s orgány Komise ES a externími poradenskými institucemi napomáhá příslušným ministerstvům, odborům a dalším zúčastněným institucím při identifikaci projektů, přípravě programů a při realizaci projektů. Koordinátor rovněž odpovídá za vývoj a uplatňování vhodných metod koordinace dárců, za zřízení základních informačních systémů a za monitorování a hodnocení projektů.

V roce 1990 bylo v rámci ES PHARE přiděleno 30 milionů ECU pro program v oblasti životního prostředí a 4 milióny ECU pro program TEMPUS. V lednu 1991 a v únoru 1992 byly schváleny indikativní programy, v obou případech v hodnotě 100 miliónů ECU. Předpokládají se další programy v rámci **Evropské dohody (Europe Agreement)**.

V letech 1991 a 1992 byla pomoc ES PHARE plánována pro tyto hlavní sektory/oblasti: restrukturalizace a privatizace podniků, rozvoj malých a středních podniků, restrukturalizace trhu práce, životní prostředí, energetika, telekomunikace a v neposlední řadě TEMPUS (viz tab. I).

V roce 1992 financování programu PHARE v oblasti rozvoje soukromého sektoru zahrnuje novou koncepci pomoci zaměřenou na rozvoj regionů. Průzkumově se soustředí na jeden region v republice, který je závažně postižen strukturálními změnami.

Na doplnění opatření v klíčových oblastech ekonomické restrukturalizace předpokládaných v indikativním programu byla zřízena *Všeobecná technická*

I. Financování ES PHARE (v tisících ECU) pro Českou republiku, 1990 - 1992

Sektor/oblast programu	1990	1991	1992
Rozvoj soukromého sektoru			
– privatizace		11,931	7,300
– regionální rozvoj			10,000
– zahraniční investice			2,000
Rozvoj malých a středních podniků		12,830	
Restrukturalizace trhu práce *		9,000	
Školství *			6,000
Energetika		2,960	2,540
Životní prostředí	18,799	2,642	
Telekomunikace		3,555	4,000
TEMPUS *	2,400	5,400	9,000
Rozvoj občanské společnosti			2,638
GTAF (**) *			
– podpora obchodu a investic		2,611	4,507
– finanční sektor		4,680	3,250
– doprava		1,254	1,333
– reforma sociální politiky		1,798	3,870
– státní správa		2,543	1,100
– zemědělství a produkce potravin			2,000
– rezerva			2,180
Celkem	21,199	61,204	61,718

* výhradně pro potřeby výpočtu byly společné alokace (již vynaložené nebo zbývající) rozděleny v poměru ČR/SR : 60 %/40 %.

** GTAF je fond určený pro více odvětví, který má sloužit rozvoji reformních opatření doplňujících velké nebo klíčové programy a tím napomoci jejich úspěšné realizaci.

pomoc (General Technical Assistance Facility, GTAF). Jejím účelem je rozvinout politiku reformy a poskytnout podporu institucím v řadě oblastí včetně celní správy a legislativy, standardizace výrobků, statistiky, podpory zahraničních investic, reforem v oblasti dopravy, státní správy (včetně místní správy), státní zdravotní péče, vědy a techniky, účetnictví, daní, v sektoru bankovníctví a pojišťovnictví, kapitálového trhu, sociálního zabezpečení a průmyslového vlastnictví. Národní koordinátor je odpovědný za řízení GTAF.

Česká republika se rovněž podílí na **regionálním/národním programu**, který zahrnuje projekty určené třem a více zemím přijímajícím PHARE. Jde o projekty, které lze realizovat výhradně na regionální/národní bázi.

REGIONÁLNÍ PROGRAM PHARE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ

V roce 1991 vyčlenila Komise ES přibližně 93 miliónů ECU na regionální (tj. nadnárodní) projekty. V roce 1992 bylo vyčleněno 116 miliónů ECU. Projekty financované z tohoto programu musí splňovat následující podmínky:

- musí být v souladu se základními prioritami programu PHARE a jeho zaměřením na hospodářskou restrukturalizaci;
- musí zahrnovat tři nebo více zemí programu PHARE;
- jsou realizovatelné pouze na regionální úrovni anebo se jejich realizací na regionální úrovni dosáhne značných úspor;
- musí mít souhlas národních koordinátorů PHARE v každé ze tří (nebo více) zúčastněných zemí;
- musí se jednat o rozsáhlé projekty, tj. obvykle od 3 miliónů ECU výše.

Tato kritéria se mohou v průběhu doby měnit.

II. Částky alokované v roce 1991 a 1992 na regionální programy PHARE

Fond na rok 1991		Fond na rok 1992	
Sektor/program	mil. ECU		mil. ECU
Životní prostředí/jaderná bezpečnost		Životní prostředí/jaderná bezpečnost	
Životní prostředí	20,0	Životní prostředí	26
Jaderná bezpečnost (fáze 1)	11,5	Jaderná bezpečnost	20
(fáze 2)	3,5		
Lidské zdroje		Lidské zdroje	
ACE	5,0	ACE	6
R & D Infrastruktura	2,5	TEMPUS	18
TEMPUS (TA) fáze 1	3,0		
fáze 2	2,6		
TEMPUS - regionální JEP	15,0		
Průmysl		Infrastruktura	
Joint Ventures	20,0	Doprava	21
Normy	4,3	Energetika	7
		Telekomunikace	7
Veřejná správa/infrastruktura		Různé	
Cla	5,0	Boj proti drogám	2
Statistika	3,0	Průmyslové vlastnictví	3
Veřejná správa	3,0	Normy	2
		Jiné	4
Celkem	98,4	Celkem	116

Při přípravě regionálního programu pro rok 1992 bylo Komisí ES v listopadu svoláno setkání národních koordinátorů PHARE. Po posouzení regionálního programu roku 1991 bylo rozhodnuto zřídit nadnárodní fórum, na němž se budou země účastníci se PHARE setkávat a těsně spolupracovat na konzultacích, plánování a přípravě programu. Úloha regionálního koordinátora je vždy po roce rotovat v abecedním pořádku. V roce 1993 je regionálním koordinátorem Česká republika.

Ing. Vladimír J e n í č e k, DrSc., Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha

DISKUSE

FAKTORY OVPLYVNÚJÚCE EFEKTÍVNOSŤ AUTOMATIZOVANÉHO SPRACOVANIA INFORMAČNÉHO SYSTÉMU POĽNOHOSPODÁRSKEHO PODNIKU

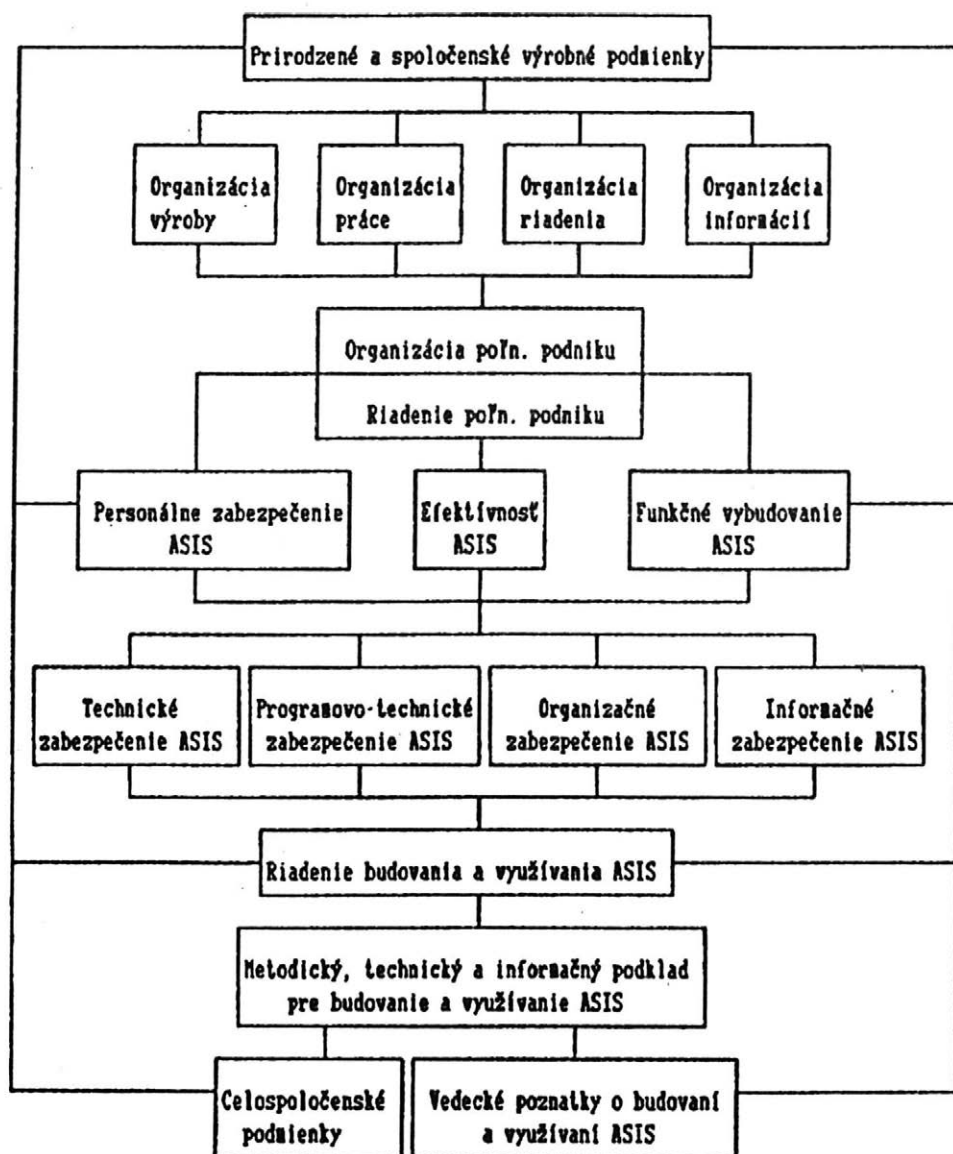
Poľnohospodárstvo našej krajiny sa dostalo v období vstupu trhového hospodárstva pred závažné zmeny, ktoré sa medzi iným odrážajú vo zvýšenej diferencovanosti čo do veľkosti i štruktúry podnikov. Poľnohospodárske podniky sa zrazu ocitli v konfrontácii s doteraz neznámou situáciou. Na jednej strane ju charakterizuje nasýtený svetový trh poľnohospodárskymi produktami a ich klesajúcimi cenami, na strane druhej hroziaci kolaps poľnohospodárskej výroby u nás hraničiaci s nemožnosťou akejkolvek produkcie poľnohospodárskych výrobkov. Porovnateľne vysoká nákladovosť na tieto produkty si vynucuje za cenu prežitia podnikov čo možno najrýchlejšie a najradikálnejšie zníženie nákladov. Všetky úvahy ako možno znížiť náklady si predovšetkým vyžadujú realisticky posúdiť budúcu voľnosť v rozhodovaní. Priestor na rozhodovanie bude vo veľkej miere závisieť od vývinových tendencií veľkosti podnikov, stupňa deľby ako aj variability, ovplyvniteľnosti a ohodnotenia výrobných faktorov.

Niet pochyb o tom, že u nás, podmienené tradíciou, hospodárskou účelnosťou, ale i rutinnou zotrvačnosťou, zostane nejaký čas vyšší podiel väčších, na deľbe práce fungujúcich podnikov v porovnaní s krajinami Európskych spoločenstiev. Pritom ale treba mať na zreteli, že aj v európskych spoločenstvách pôsobia tendencie koncentrácie a zväčšovania podnikov. Pre väčšie podniky je nutné zodpovedať i rad otázok na margo vedenia podnikov. Za doterajšie obdobie sú vyvinuté a upevnené určité podnikové štruktúry, ale podnikové riešenia v rámci týchto štruktúr treba úplne novo koncipovať.

DISKUSIA A NÁVRH

Aj za zmenených spoločenských podmienok je hlavným zdrojom zvýšenia výkonu radikálna obnova výrobných faktorov a technológií, aby sa mohlo vyrábať primerane k trhu a s minimálnymi nákladmi. Vzhľadom na nové problémy má pritom aplikovanie počítačovej techniky v rámci vedenia podniku osobitnú úlohu a obsahuje, predovšetkým pre väčšie podniky, relevantný potenciál efektívnosti. Ten spočíva

- v odkrývaní rezerv kvalifikovanými rozhodnutiami v riadení,
- vo zvyšovaní produktivity práce úsporou a prestavbou práce,
- v spájaní technológie a organizácie.

1. Vplyvné faktory a vzťahy vzájomného propojenia pri automatizovaném spracovaní informačného systému

Zlepšenie pomeru nákladov a výnosov si vyžaduje predovšetkým kvalitatívne stanovenie faktorov ovplyvňujúcich efektívnosť aplikácie počítačovej techniky a určenie ich vzájomnej závislosti. Kvantifikácia pôsobenia faktorov je realizovateľná len pri rozsiahlych aplikáciach počítačového spracovania informácií vo variabilných podnikových podmienkach. Dovtedy sa musí pomôcť subjektívnym hodnotením, čo samozrejme zvyšuje nároky na riadiaci aparát podniku ako hodnotiaci element.

Schéma prezentuje vplyvné faktory i vzťahy vzájomného prepojenia. Zároveň prezentuje i zreteľnosť komplexu budovania automatizovaného spracovania informačného systému (ASIS).

V rámci tohto príspevku nie je cieľom bližšie charakterizovať jednotlivé faktory, ich vplyv i spôsob vzájomného ovplyvňovania a závislosti. Je ale možné naznačiť v tomto ohľade isté teoretické východiská:

- vplyvné faktory predstavujú čiastkové oblasti, ktoré pre budovanie základov ASIS musia byť koncipované a vytvárané ako čiastkové systémy obsahovo, štrukturálne a funkčne. Zo vzájomných vzťahov medzi ovplyvňujúcimi faktormi vyplýva, ktorú súvislosť špeciálneho čiastkového systému z vybavenia iných čiastkových systémov je potrebné mať na zreteli;
- schéma znázorňuje, ktoré oblasti podniku resp. jeho riadenia musia byť predmetom analýzy. Výsledky analýzy - podmienky nasadenia - predstavujú dôležité podklady pre rozhodovanie ako prispôbovať, modifikovať resp. voliť prenášateľné časti na konkrétne prevádzkové podmienky;
- vychádzajúc z pravidla „najslabšieho článku reťazca“, môže schéma napomôcť hľadaniu oporných bodov, ktorých účelom je zvýšenie efektívnosti ASIS. Následne tak podporuje podmienenosť a zodpovednosť za efektívnosť celého systému;
- uvedená schéma môže napomôcť i hľadaniu vhodných kritérií efektívnosti pre rôzne čiastkové systémy a aspekty ASIS. Tieto majú spĺňať podmienku - prispievať k celkovej efektívnosti ASIS. Jej prínos k celkovej efektívnosti je ale závislý nielen od úrovne čiastkových systémov, ale aj od druhu a spôsobu ich spolupráce.

Osobitne je potrebné poukázať na špeciálny aspekt, obsiahnutý vo faktore „spoločenské výrobné podmienky“. Myslí sa tu na vysoké vývojové tempo predovšetkým hardware a software. To núti k tomu, aby sa pri efektívnosti ASIS priradilo kritériu - schopnosť vývoja - vysoké miesto zaradenia. Zvyšuje sa totiž nebezpečenie, že so strnulými, krátkozrakými riešeniami sa dostaneme do drahých slepých uličiek.

ZÁVER

Budovanie ASIS prechádza viacerými vývinovými etapami, počas ktorých sa prezentujú kvalitatívne i kvantitatívne skoky pri stanovovaní i dosahovaní jeho

úloh, organizačných foriem so zreteľom na dosiahnuteľné ekonomické efekty. Budovanie a aplikácia ASIS je potrebné koncipovať ako systémový koncept pre vytýčený stav podľa ďalšieho vývinového procesu. Pri zohľadnení súčasného stavu poznatkov musí tento koncept nachádzať svoje zdôvodnenie predovšetkým vo vysokom tempe rozvoja hardware a software, nasadzovaním moderných výrobných síl, ktoré povedú k novému zaradeniu úloh na úseku riadenia, novej štrukturalizácii, potreby informácií a informačných vzťahov. Cieľom je vyvinúť racionálnu technológiu riadenia, pre ktorú sa dôsledne stále vo väčšej miere využívajú moderné nástroje riadenia.

Ing. Vladimír P o p e l k a , CSc., Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra

ZEMĚDĚLSKÝ ZÁKON RAKOUSKA A SRN

V rámci vytváření nové legislativní soustavy má pro zemědělství ČR mimořádný význam zákon o zemědělství, jehož realizace je velmi potřebná.

Za velice inspirativní informace pro jeho formulování lze zvláště považovat:

1. Zemědělský zákon Rakouska (Spolkový zákon, jímž se provádějí opatření k zabezpečení výživy a uchování plošného, výkonného, rolnického zemědělství) z roku 1992;
2. Zemědělský zákon SRN;
3. Zákon na podporu začlenění německého zemědělství do společného trhu ES (tzv. přízpůsobovací zákon);
4. Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství, článek 38 až 47 zabývající se aplikací společného trhu na zemědělství.

Dokumenty formulují cíle agrární politiky, druhy podpor a opatření v zemědělství včetně jejich financování, specifické (problémové) zemědělské regiony, ale také orgány resp. komise, vypracovávající podle zákonem vymezeného rozsahu, struktury a času hodnotící „Zelené zprávy“, se zvláštním zřetelem na zajištění vývoje zemědělství v blízkém i vzdálenějším horizontu.

Neméně užitečný je dokument části tzv. Římských smluv (článek 38 až 47 - aplikační část Společného trhu na zemědělství), který má mimořádný legislativní i věcný význam pro prohlubování integračních procesů ČR s ES, vyjadřující principy, zásady i postupy, které bude nezbytné z naší strany akceptovat a postupně osvojit, zvláště ve smyslu zde rovněž uvedeného Zákona na podporu začlenění německého zemědělství do společného trhu ES (tzv. přízpůsobovací zákon).

Podobná legislativní norma by zřejmě měla být realizována i pro české zemědělství, odpovídající ovšem existující rovině našich integračních vztahů s ES a složitostem, se kterými se český agrární zahraniční obchod téměř permanentně potýká.

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze se domnívá, že uvedené legislativní normy jsou nepochybně čtenářsky zajímavé a podnětné, což je podstatný důvod k jejich presentaci.

RAKOUSKÝ SPOLKOVÝ ZÁKON, JÍMŽ SE PROVÁDĚJÍ OPATŘENÍ K ZABEZPEČENÍ VÝŽIVY A UCHOVÁNÍ PLOŠNÉHO, VÝKONNÉHO, ROLNICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ (Zemědělský zákon 1992 - LWG).

Národní rada usnesla:

Cíle

§ 1. Cílem agrární politiky a tohoto zákona je

1. udržet hospodářsky zdravé, výkonné, rolnické zemědělství a lesnictví ve funkceschopném venkovském prostoru a přitom mít zvlášť na zřeteli sociální orientaci, ekologickou únosnost a regionální vyváženost se zvláštním ohledem na horská a ostatní znevýhodněná území;
2. budovat rozmanité výdělečné a pracovní kombinace mezi zemědělstvím a ostatními hospodářskými obory;
3. organizovat na trh orientovanou agrární produkci, zpracování a zpeněžování;
4. zvyšovat produktivitu a soutěžeschopnost zemědělství zejména prostřednictvím strukturálních opatření a brát při tom zvláštní zřetel na výkonné, vůči životnímu prostředí šetrné, sociálně orientované rolnické zemědělství;
5. umožnit osobám činným v zemědělství a lesnictví účast na sociálním a hospodářském blahobytu;
6. podporovat zemědělství se zřetelem k celému národnímu hospodářství a zájmům spotřebitelů, aby bylo s to
 - a) vyrovnat přírodou podmíněné nevýhody ve srovnání s ostatními odvětvími národního hospodářství,
 - b) zabezpečit pro obyvatelstvo co nejlepší zásobování kvalitativně vysoce hodnotnými potravinami a surovinami,
 - c) přizpůsobit se změnám národohospodářských poměrů a
 - d) trvale zajišťovat přirozené náklady života v podobě půdy, vody a ovzduší, udržovat a formovat kulturní a rekreační poslánky krajiny a ochraňovat přírodu před případným ohrožením.

Druhy podpory a opatření

§ 2. (1) V rámci tohoto spolkového zákona přicházejí v úvahu tyto druhy podpor:

- přímé platby,
- příplatky k úrokům,
- ostatní podpory a příplatky.

(2) Se zřetelem k cílům podle § 1 přicházejí v úvahu zejména tato podpůrná opatření:

1. produkčně neutrální přímé příplatky k důchodu a od výkonu odvozené přímé platby;
2. opatření v rostlinné a živočišné výrobě (např. zavádění osevních postupů) směřující ke kvalitativním zlepšením, k ochraně životního prostředí a k usměrňování výroby;
3. opatření k posílení soutěžeschopnosti v oblasti agrární produkce a jejího zpeněžování;
4. opatření sloužící podniku a infrastrukturní opatření;
5. opatření ve výzkumu a vývoji a jejich uplatnění na zemědělském, lesnickém a vodohospodářském úseku a
6. opatření na podporu zemědělských a lesnických investic.

(3) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví vydá v souladu s rozpočtově právními předpisy bližší směrnice o poskytování podpor.

Financování podpůrných opatření

§ 3. (1) Financování podpůrných opatření Spolku (Federace) v rámci tohoto spolkového zákona se děje:

1. prostřednictvím Spolku (výlučně Spolkem financovaná podpora) nebo
2. prostřednictvím Spolku a zemí (společně financovaná spolková podpora). Poskytnutí spolkových prostředků se uskuteční za předpokladu, že na stejné podpůrné opatření se uvolňují zemské prostředky (junktivovaná spolková podpora).

(2) Spolek a země mají u společně financovaných podpor ve smyslu odst. 1, ř. 2 dohodnout poměr podílů spolkových a zemských prostředků.

(3) Neuskuteční-li se dohoda, dá Spolek k dispozici prostředky na produkčně neutrální přímé příplatky k důchodu, na podpůrná opatření na osevní postupy a na podporu produkčních alternativ v chovu zvířat.

Horské oblasti a znevýhodněné oblasti zasluhující podporu

§ 4. (1) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví má do 1. ledna 1995 se souhlasem Hlavního výboru (Hauptausschuss) Národní rady nařízením nově vymezit horské území. Pod horským územím ve smyslu tohoto spolkového zákona se rozumí souvislé území sestávající z obcí nebo částí obcí s podstatně omezenou možností k užívání půd a podstatně vyššími náklady na práci, v nichž nepříznivé klimatické poměry anebo velká svaživost či souběh obou těchto skutečností mají za následek značně ztížené životní a výrobní podmínky. Dále spolkový ministr zemědělství a lesnictví může se souhlasem Hlavního výboru Národní rady určit nařízením horské rolnické podniky (Bergbauernbetriebe) ve smyslu

§ 5 odst. 2, ležící mimo horské území, a to jednotlivě nebo sestavené podle obcí nebo částí obcí.

(2) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví má do 1. ledna 1995 vymezit se souhlasem Hlavního výboru Národní rady nařízením znevýhodněné oblasti zasluhující podporu. Pod znevýhodněnými, podporu zasluhujícími oblastmi ve smyslu tohoto odstavce se rozumí ta stejnorodá agrární pásma, kde zejména z nízké úrodnosti půdy a nedostatečné přizpůsobivosti k rozvoji agrárního sektoru rezultují ztížené životní a výrobní podmínky.

(3) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví má do 1. ledna 1995 stanovit na základě příslušných závěrů Rakouské konference o prostorovém uspořádání další znevýhodněné a podporu zasluhující oblasti se souhlasem Hlavního výboru Národní rady nařízením. Rozumí se tím území, jimž by, se zřetelem k jejich venkovskému charakteru, na základě počtu v zemědělství zaměstnaných osob, stupně jejich hospodářského a zemědělského rozvoje, jejich okrajové polohy, jakož i jejich přizpůsobivosti k rozvoji agrárního sektoru, zvlášť prospěla opatření podle § 2.

(4) Území jmenovaná v odst. 1 až 3 si zvlášť zaslouží podporu. Přitom je nutno brát přiměřený ohled na horské rolnické podniky ležící mimo horská území. Tato podpůrná opatření se mohou vztahovat jak na zemědělské podniky, tak i na nadpodniková seskupení.

Horské rolnické podniky a podniky ve znevýhodněných regionech

§ 5. (1) Horské rolnické podniky a podniky ve znevýhodněných regionech mohou být podporovány se zřetelem k cílům uvedeným v § 1 vhodnými opatřeními zejména podle § 2 odst. 2, ř. 1 (např. horský rolnický příplatek).

(2) Pod horskými rolnickými podniky ve smyslu tohoto spolkového zákona se rozumí ty podniky, v nichž v důsledku vnější i vnitřní provozní situace a klimatu se projevují podstatně ztížené životní a výrobní podmínky. Spolkový ministr zemědělství a lesnictví může se zřetelem k § 4 odst. 1 se souhlasem Hlavního výboru Národní rady nařízením vymezit jednotlivé horské rolnické podniky anebo je vymezit souhrnně podle obcí a částí obcí.

Doplňující ustanovení o cenách

§ 6. Jsou-li podle ustanovení cenového zákona 1992, Spolková sbírka zákona č. 145, vyhlášovány ceny pro zemědělské výrobky, je nutno brát zřetel na zvláštní poměry v zemědělské výrobě, zejména na její závislost na klimatických a povětrnostních podmínkách, jakož i na skutečnost, že v zemědělství je výrobní transformace všeobecně možná jen v dlouhodobém výhledu.

Komise

§ 7. (1) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví má zřídit komisi. Tato komise sestává z těchto členů:

po jednom zástupci

1. politických stran zastoupených v Národní radě,
2. konference prezidentů Zemědělských komor Rakouska,
3. Spolkové živnostenské komory,
4. Spolkové komory práce,
5. Rakouského odborového svazu.

(2) Členové uvedení v odst. 1 a také jejich náhradníci jsou jmenováni ministrem zemědělství a lesnictví na návrh míst, oprávněných k jejich vyslání. Jmenování mohou být kdykoli odvoláni; pokud nedojde k dřívějšímu odvolání, platí jmenování na dobu pěti let.

(3) Členství v komisi představuje neplacený čestný úřad. Cestovné a náklady pobytu členů komise, kteří nebydlí v místě zasedání, uhrazuje Spolek ve výši platné pro spolkové úředníky služební třídy VIII.

(4) Komisi předsedá spolkový ministr zemědělství a lesnictví nebo jím určený zástupce.

(5) Platná usnesení komise se vyjadřují většinou tří čtvrtin odevzdaných hlasů.

(6) Komise se řídí ve své činnosti jednacím řádem.

(7) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví může - pokud je to pro projednání určitého věcného problému nezbytné - přizvat k účasti s poradním hlasem do komise zejména rolníky a další experty především z oblasti agrární ekonomiky.

Úkoly komise

§ 8. (1) Komise má tyto úkoly:

1. předkládá doporučení spolkovému ministru zemědělství a lesnictví do 21. května každého roku se zřetelem k rozvoji zemědělství v příštím kalendářním roce s přihlédnutím k opatřením potřebným k dosažení cílů obsažených v § 1;
2. účastní se na vypracování zprávy podle § 9 odst. 2 o hospodářské situaci zemědělství v uplynulém kalendářním roce (Zelená zpráva).

(2) Komise získává pro splnění úkolu všechny nutné podklady, přičemž ministr zemědělství a lesnictví jí včas předává všechny podklady, které má k dispozici.

(3) Neplní-li komise své úkoly nebo je neplní včas, přebírá tyto úkoly ministr zemědělství a lesnictví.

§ 9. (1) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví předkládá s přihlédnutím k doporučením komise podle § 8 odst. 1, ř. 1 anebo na základě výsledků jím podle § 8 odst. 3 převzatých úkolů spolkové vládě včas zprávu o vývoji v zemědělství a opatřeních nezbytných v následujícím roce se zřetelem k cílům obsaženým v § 1.

(2) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví předkládá do 15. září každého roku spolkové vládě zprávu o hospodářské situaci zemědělství v uplynulém kalendářním roce (Zelená zpráva) s využitím spolupráce podle § 8 odst. 1, ř. 2 anebo na základě výsledků jím převzatých úkolů podle § 8 odst. 3.

(3) Spolková vláda je povinna na základě zpráv podle odst. 1 a 2 nejpozději současně s rozpočtem příjmů a výdajů Spolku (Bund) předložit na následující finanční rok (čl. 51 odst. 1 B rozpočtového zákona) Národní radě „Zprávu o hospodářské situaci zemědělství“; tato zpráva musí obsahovat rovněž opatření, která spolková vláda považuje za nezbytná pro dosažení cílů uvedených v § 1 (Zelený plán).

(4) Zelená zpráva musí provést zjištění hospodářského stavu zemědělství v uplynulém kalendářním roce v členění podle velikosti podniků, provozních forem (výrobní zaměření) a výrobních oborů, se zvláštním zřetelem k socioekonomickým podnikovým kategoriím a k horským rolnickým podnikům a podnikům ve znevýhodněných, podporu zasluhujících územích. Dále musí Zelená zpráva posoudit zejména postavení zemědělství uvnitř rakouského národního hospodářství, mezinárodní agrárně-hospodářské rámcové podmínky, vývoj agrárního zahraničního obchodu a zemědělskou produkci. Přitom je nutno rovněž vystihnout působení a vliv prováděných podpůrných opatření.

(5) Pro Zelenou zprávu je nutno využít všechny k tomu vhodné agrárně-ekonomické a statistické podklady. Zejména je žádoucí zužitkovat výsledky účetní evidence dostatečného počtu zemědělských podniků v reprezentativním výběru a třídění; přitom je nutno podle možnosti snižovat počet 2 000 šetřených podniků (Erhebungsbetriebe). Touto činností může být vzhledem k významu účetní evidence v zemědělství pověřena dostatečně vybavená instituce. Spoluúčast zemědělských podniků je dobrovolná.

(6) Údaje, které se týkají jednotlivých zemědělských podniků anebo které byly zjištěny podle odst. 5 nebo pro potřeby poradenství, nesmějí být bez výslovného a písemného souhlasu těch, jichž se to týká, použity pro jiné než v odst. 5 jmenované účely anebo pro poradenské účely ve prospěch těch, jichž se týkají.

(7) Spolkový ministr zemědělství a lesnictví je zmocněn dát výsledky účetní evidence zbavené všech osobních údajů (anonymizované) z určité spolkové země této zemi k účelům zjištění hospodářské situace zemského zemědělství

k dispozici za přiměřenou úhradu. Výši této úhrady stanoví spolkový ministr zemědělství a lesnictví v dohodě se spolkovým ministrem financí.

Zapojení soukromých organizací

§ 10. (1) Ministr zemědělství a lesnictví může ve prospěch automatizace v provádění přípravy platebního styku v oblasti podpůrných prostředků použít rovněž soukromé organizace a zařízení.

(2) Ministr zemědělství a lesnictví může k provedení v odst. 1 nazvaných úkolů podle § 56 odst. 1 BHV 1989, Spolková sbírka zákona č. 570 vydat v dohodě se spolkovým ministrem financí a účetním dvorem zvláštní předpis.

Platnost a provedení

§ 11. (1) Tento spolkový zákon vstupuje v platnost dnem 1. července 1992.

(2) Provedením tohoto spolkového zákona se pověřují

1. pokud jde o § 1, se vztahem na § 9 odst. 3, jakož i § 9 odst. 3 spolková vláda,
2. pokud jde o § 1, pokud nespadá pod ř. 1, spolkoví ministři, kteří jsou pověřeni provedením ostatních ustanovení tohoto spolkového zákona,
3. pokud jde o § 6, spolkový ministr pro hospodářské záležitosti v dohodě se spolkovým ministrem zemědělství a lesnictví,
4. pokud jde o § 10 odst. 2, spolkový ministr zemědělství a lesnictví v dohodě se spolkovým ministrem financí a účetním dvorem a
5. pokud jde o ostatní ustanovení, spolkový ministr zemědělství a lesnictví.

(Bundesgesetz, mit dem Massnahmen zur Sicherung der Ernährung sowie zur Erhaltung einer flächendeckenden, leistungsfähigen, bäuerlichen Landwirtschaft getroffen werden. Landwirtschaftsgesetz 1992 - LWG.)

ZEMĚDĚLSKÝ ZÁKON SRN

§ 1 Základní ustanovení

S cílem zajistit pro zemědělství účast na pokračujícím rozvoji národního hospodářství a pro obyvatelstvo co nejlepší zásobování potravinami, je nutno, aby zemědělství bylo pomocí nástrojů všeobecné hospodářské politiky a agrární politiky - zejména obchodní, daňové, úvěrové a cenové - uvedeno do takového stavu, kdy se jeho nevýhody dané přírodními a hospodářskými podmínkami v porovnání s ostatními hospodářskými sférami vyrovnají a jeho produktivita se zvýší. Takovým způsobem by se mělo současně vyrovnat sociální postavení lidí činných v zemědělství se srovnatelnými skupinami ostatních pracujících.

§ 2 Šetření o stavu v zemědělství

(1) Spolkový ministr výživy, zemědělství a lesnictví (spolkový ministr) provede každoročně za uplynulý hospodářský rok šetření o výnosech a výdajích zemědělských podniků v členění podle velikosti podniků, podnikových typů a systémů a podle hospodářských oblastí. Za tím účelem shromáždí výsledky hospodaření ze 6 000 až 8 000 podniků a vyhodnotí je. Poskytování údajů se strany zemědělských podniků je dobrovolné.

(2) Ke zjišťování situace v zemědělství a jeho jednotlivých částí je nutno kromě toho využívat běžně podkladů národohospodářské statistiky - zejména indexová srovnání - a zemědělského podnikového hospodaření.

§ 3 Poradní orgán

V zájmu odborného posouzení přípravy, realizace a využití různých šetření a podkladů používá spolkový ministr některý z poradních orgánů, složený v zásadě ze znalců v oboru zemědělského podnikového hospodaření a také z přiměřeného počtu praktických zemědělců.

§ 4 Zpráva o stavu zemědělství

Spolková vláda předkládá spolu s výsledky šetření spolkového ministra (§ 2) do 15. února každého roku Spolkovému sněmu a Spolkové radě „Zprávu o stavu zemědělství“. Zpráva obsahuje stanovisko k tomu, zda se dociluje:

- a) přiměřené mzdy cizích pracovníků a pracovních sil z řad rodinných příslušníků - v přepočtu na plně zaměstnaného pracovníka - v porovnání se mzdami srovnatelných zaměstnaneckých a tarifních skupin,
- b) přiměřené odměny za činnost vedoucího podniku (příplatek pro podnikového vedoucího),
- c) přiměřeného zúročení pro podnik nezbytného kapitálu.

Vychází se přitom v zásadě ze situace podniků s průměrnými výrobními podmínkami, které při řádném vedení jsou trvale s to zajistit hospodářskou existenci rolnické rodině.

§ 5 Opatření spolkové vlády

Spolková vláda ve své zprávě uvede, která opatření provedla nebo zamýšlí provést k realizaci § 1, zejména s ohledem na případné nesrovnalosti ve vztahu mezi výnosy a náklady s přihlédnutím k položkám podle § 4; jde především o taková opatření ve vedení podniků, která by směřovala k trvalému zvyšování výnosů.

§ 6 Prostředky státního rozpočtu

Pokud je k provedení opatření podle § 5 zapotřebí spolkových prostředků, učiní spolková vláda v potřebných částkách opatření v návrhu spolkového rozpočtu na příslušný hospodářský rok.

§ 7 Povinnost utajení

(1) Jednotlivé údaje o osobních a věcných poměrech jsou úředně pověřená místa i osoby uskutečňující činnost spojenou s šetřením údajů (§ 2) povinny uchovat v tajnosti. Předpisy obsažené v § 175, 179, 188 odst. 1 a v § 189 Říšského poplatkového řádu z 22. května 1931 (Říšská sbírka zákonů I, s. 16¹⁾) s příznávací a ohlašovací povinností vůči finančním úřadům, pokud neplatí pro taková místa a osoby.

(2) Na záznamy a podklady, které jsou k dispozici, o osobách majících daňovou povinnost a byly vyhotoveny pro potřeby šetření prováděného ve smyslu tohoto zákona, se § 171 odst. 2 Říšského poplatkového řádu nepoužije. Tyto záznamy a podklady se nepovažují za účetní knihy ve smyslu § 1 č. 2. Nařízení o stanovení průměrných sazeb k vyčíslení zisku ze zemědělství a lesního hospodářství z 2. června 1949 (Sbírka zákonů, s. 95)²⁾.

(3) Veškerá uveřejnění, k nimž dojde v souvislosti s šetřením údajů, nesmějí obsahovat žádné jednotlivé údaje o konkrétních podnicích.

§ 8 Berlínská doložka

Tento zákon platí na základě § 13 Třetího převodního zákona ze 4. ledna 1952 (Spolková sbírka zákonů I, s. 1) také pro zemi Berlín.

§ 9 Platnost

Tento zákon vstupuje v platnost den po svém uveřejnění.

Landwirtschaftsgesetz z 5. září 1955 (Spolková sbírka zákonů I, s. 565)

POZNÁMKY KE SPOLKOVÉMU ZÁKONU SRN

1) Tyto předpisy mají následující znění:

§ 175

(1) I když nejde o osobu podléhající daňové povinnosti, je přesto povinna - s výjimkou osoby označené jako blízký příbuzný (§ 10 Daňového přizpůsobovacího zákona) - poskytnout finančnímu úřadu informace mající význam při výkonu daňového dohledu anebo pro stanovení daňových nároků státu v průběhu daňového řízení. Informace je nutno poskytnout podle pravdy a nejlepšího vědomí a svědomí. Kdo nemůže poskytnout informaci podle paměti, může nahlédnout do písemností a obchodních knih, které jsou k dispozici, a v případě nutnosti si pořádat výpisky. Informace musí být poskytnuta co do formy a obsahu tak, jak to finanční úřad předepisuje podle platných zákonů a prováděcích předpisů.

(2) Informace má být vyžádána a poskytnuta písemně, pokud je to proveditelné a pokud nejsou ze zvláštních důvodů nařizeny odchylky; finanční úřad však může přítomnost toho, kdo je povinen informaci podat, nařídít.

(3) Vyžaduje-li se informace od úřadů, svazů a orgánů představujících podnikové obory a skupiny povolání, od živnostenských podniků, společností nebo ústavů, je nutno žádost adresovat - pokud nepřicházejí v úvahu přímo určité osoby jako informátoři - představenstvu nebo obchodnímu či podnikovému vedení.

§ 179

(1) Závazek k mlčenlivosti ze strany úřadů a úředníků včetně pracovníků Říšské banky, státních bank a Správ pro evidenci pohledávek neplatí v případě povinnosti podat informaci finančním úřadům. Nesmějí však být dotazováni na věci, na něž se vztahuje jejich povinnost mlčenlivosti, jestliže jim zakázal nadřízený úřad - anebo u úředníků, kteří už nejsou ve službě, jim naposled nadřízený úřad - poskytování informací o jednotlivých případech. K tomu může ovšem dojít jen tehdy, ohrožuje-li informace blaho říše nebo země.

(2) Pro poštovní a telegrafní úřady a jejich úředníky zůstává v platnosti zásada neporušitelnosti poštovního, telegrafního a telefonního tajemství.

§ 188, odst. 1

(1) Říšské, státní a obecní úřady, jakož i úředníci zastupitelstva a zaměstnaneckých i podnikových svazů jsou povinny poskytnout finančním úřadům služební pomoc k realizaci zdanění a s ním spojeného přezkoušení a dohledu, zejména dovolit nahlédnout do účetních knih, ujednání, dokumentů a listin. Neporušitelnost poštovního, telegrafního a telefonního tajemství zůstává nedotčena.

§ 189

Všechny úřady a jejich úředníci jsou povinni oznámit všechna daňová provinění, o nichž se služebně dovědí, finančním úřadům. Neporušitelnost poštovního, telegrafního a telefonního tajemství zůstává nedotčena.

2) Nařízení bylo zrušeno § 18 zákona o zjišťování zisku ze zemědělství a lesního hospodářství podle průměrných sazeb z 15. 9. 1965 (Spolková sbírka zákonů I, s. 1350) s platností od počátku hospodářského roku 1965 až 1966. Nyní platí jmenovaný zákon.

ZÁKON NA PODPORU ZA ČLENĚNÍ NĚMECKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ DO SPOLEČNÉHO TRHU (EHS - PŘÍZPŮBOVACÍ ZÁKON)

§ 1 Podpory na přizpůsobení

K urychlenému začlenění zemědělských podniků do Společného trhu Evropského hospodářského společenství (EHS) přidává Spolková vláda až do konce přechodného období Společného trhu (31. prosinec 1969) navíc k prostředkům podle § 6 Zemědělského zákona z 5. září 1955 (Spolková sbírka zákonů I s. 565) přizpůsobovací podpory pro účetní rok 1966 a 1967 ve výši 770 mil. DM, od účetního roku 1968 ve výši 1,03 mld DM ročně se zapracováním do Spolkového plánovaného rozpočtu na letošní rok.

§ 2 Rozdělení podpor na přizpůsobení

(1) Prostředky podle § 1 je nutno využít na přizpůsobení se zemědělských podniků požadavkům Společného trhu. Mají sloužit zejména na doplnění opatření spolkové vlády ke zlepšení agrární a podnikové struktury, ke zlepšení trhové struktury, jakož i ke zlepšení sociálního postavení v zemědělství činných osob a k vyrovnání rozdílného daňového zatížení, a to v souladu s § 5 Zemědělského zákona.

(2) Závazky z titulu už prováděných anebo připravovaných opatření ke zlepšení kultury venkova včetně hospodářsko-technických úprav pozemků, výstavby hospodářských cest, podpory zásobování vodou na venkově a rovněž úpravy v oblasti odpadních vod je nutno pomocí podpor přizpůsobit změnám podmínek v důsledku zavedení Společného trhu.

Úrokovou sazbu ze spolkových půjček uplatněných v těchto opatřeních je proto nutno snížit na nejméně 1 %, maximálně však o 6 %. Kapitálová služba nesmí překročit 4 % ročně. K financování zbytku mohou být poskytnuty podpory.

(3) Kapitálová služba pro přestěhování (vysídlení), stavební úpravy starých selských dvorů a při zvětšování zemědělského podniku se omezuje nejvýše na 30 let. Zatížení připadající na hektar po provedení všech opatření souvisejících se zvýšením kulturní úrovně venkova a s podnikovými strukturálními opatřeními je nutno přizpůsobit pomocí podpor trvalé hranici kapitálové služby podniku.

(4) Pro opatření v oblasti stabilizace držby, vodního hospodářství v podniku, přestaveb a novostaveb v zemědělských podnicích anebo pro opatření v oblasti výstavby bytů pro zemědělské pracovníky mohou být poskytnuty vedle slev na úrocích také podpory na investice až do výše 15 % prokázaných nákladů. Při předložení rozpočtu podnikového rozvoje mohou být poskytnuty také investiční podpory na ostatní opatření ke zlepšení hospodárnosti zemědělského podniku, a to ve stejné výši.

§ 3 Ostatní pomoc pro podniky

Prostředky podle § 1, které nebudou použity na opatření podle § 2, mohou být poskytnuty majitelům zemědělských podniků pro podnikové investice působící

účinně na proces přizpůsobení, jakož i ke zlepšení sociálních jistot. Poskytnutí těchto prostředků je závislé na tom, že majitel podniku sestaví podnikový rozpočet, z něhož lze zjistit zamýšlené využití prostředků. Může jít o náklady spojené s podnikovými záznamy a poradenstvím.

§ 4 Vyrovnání důchodu

Spolková vláda zabezpečuje dodatečně nutné prostředky v návrhu spolkového rozpočtu nezbytné pro plné vyrovnání snížených důchodů v zemědělství, jak vyplynuly ze stanovených cen obilí v rámci EHS, a to pro současný účetní rok až do konce přechodného období Společného trhu (31. prosinec 1969).

§ 5 Doplnění Zelené zprávy

Spolková vláda má v souvislosti se zprávou, kterou má předložit podle § 4 Zemědělského zákona o stavu zemědělství, uvést ve zvláštní části zjištění, zda a do jaké míry došlo ke snížení důchodů stanovením cen v rámci trhového řádu EHS pro zemědělské výroby. Údaje o tom mají být uvedeny podle velikostních skupin podniků, typů a systémů a hospodářských oblastí s tím, že zvláště mají být osvětleny poměry oblastí vzdálených od trhu a znevýhodněných přírodními podmínkami, jakož i okrajová pásma oblastí.

§ 6 Okruh osob

(1) Zemědělskými podniky ve smyslu tohoto zákona se rozumějí podniky, které tvoří - podle § 1 zákona o pomoci ve stáří pro zemědělce z 27. července 1957 (Spolková sbírka zákonů I, s. 1063) později změněného zákonem z 23. května 1963 (Spolková sbírka zákonů I, s. 353) - základ existence spočívající na hospodaření na půdě anebo jejichž majitelé jsou odkázáni při zajišťování své obživy na příjmy z jimi provozovaného zemědělského a lesního hospodářství.

(2) Z podpor podle tohoto zákona jsou vyloučeny podniky nebo podniková odvětví, které podle platných daňových předpisů je nutno posuzovat jako živnosti.

§ 7 Berlínská doložka

Tento zákon platí podle ustanovení § 13 odst. 1 Třetího převáděcího zákona ze 4. ledna 1952 (Spolková sbírka zákonů I, s. 1) rovněž pro zemi Berlín.

§ 8 Platnost

Tento zákon vstupuje v platnost dnem 1. ledna 1966.

Spolková sbírka zákonů I, s. 1201 z 9. září 1965, naposledy změněn zákonem z 23. 12. 1966 (Spolková sbírka zákonů I, s. 697)

**ČLÁNEK 38 AŽ 47 SMLOUVY O ZALOŽENÍ EVROPSKÉHO
HOSPODÁŘSKÉHO SPOLEČENSTVÍ
(SPOLKOVÁ SBÍRKA ZÁKONŮ 1957 II, S. 766).**

Čl. 38 Aplikace Společného trhu na zemědělství

(1) Společný trh zahrnuje rovněž zemědělství a obchod zemědělskými výrobky, kterými se rozumí výrobky pocházející z půdy, chovu hospodářských zvířat a rybářství, jakož i na ně bezprostředně navazující výrobky prvního zpracovatelského stupně.

(2) Předpisy o zřízení Společného trhu¹⁾ se aplikují rovněž na zemědělské výrobky, pokud není v člancích 39 a 46 stanoveno něco jiného.

(3) Výrobky, na něž se vztahují články 39 až 46 jsou uvedeny v seznamu²⁾, který je jako příloha II připojen k této smlouvě. V průběhu dvou let poté, kdy vstoupí tato smlouva v platnost³⁾, rozhodne Rada⁴⁾ kvalifikovanou většinou na návrh Komise⁵⁾, které výrobky mají být do tohoto seznamu ještě zahrnuty.

(4) Spolu s fungováním a vývojem Společného trhu pro zemědělské výrobky musí jít ruku v ruce rovněž formování společné agrární politiky členských států⁶⁾.

Čl. 39⁷⁾ Společná agrární politika

(1) Cílem společné agrární politiky je

- a) zvyšovat produktivitu zemědělství podporou technického rozvoje, racionalizace zemědělského výrobního procesu a pomocí nejvhodnějšího používání výrobních faktorů, zejména pracovních sil;
- b) tímto způsobem a zejména zvýšením důchodů na osobu u těch, kdo jsou činní v zemědělství, zabezpečit zemědělskému obyvatelstvu přiměřenou životní úroveň;
- c) stabilizovat trhy;
- d) zabezpečit zásobování;
- e) pečovat o zásobování spotřebitelů za přiměřené ceny.

(2) Při formování společné agrární politiky a v metodách, které k tomu budou použity, je nutno mít na zřeteli následující:

- a) zvláštní charakter zemědělské činnosti, který vyplývá ze sociální skladby zemědělství, jakož i strukturálních a přírodou podmíněných rozdílů různých zemědělských oblastí;
- b) nutnost postupného uskutečňování procesu přizpůsobení;
- c) skutečnost, že zemědělství v členských státech tvoří s národním hospodářstvím jeden vzájemně propojený hospodářský komplex.

Čl. 40⁸⁾ Společné organizace agrárních trhů

(1) Členské státy vyvíjejí v průběhu přechodného období⁹⁾ agrární politiku a ještě před jeho koncem její zformování završí.

(2) Aby se dosáhlo cílů v článku 39, vytváří se společná organizace agrárních trhů¹⁰⁾.

Ta je tvořena v závislosti na výrobku jednou z následujících organizačních forem:

- a) společná pravidla pro soutěž;
- b) závazná koordinace různých trhových řádů jednotlivých států;
- c) jeden evropský trhový řád.

(3) Společná organizace podle odst. 2 může zahrnovat všechna nutná opatření k provedení čl. 39, zejména cenovou regulaci, podporu výroby a rozdělování různých výrobků, skladovací a vyrovnávací opatření, společná zařízení ke stabilizaci dovozu nebo vývozu.

Společná organizace se má omezit na sledování cílů čl. 39 a vyloučit jakoukoli diskriminaci mezi výrobci nebo spotřebiteli uvnitř Společenství.

Případná společná cenová politika musí spočívat na společných zásadách a jednotných výpočetních metodách.

(4) Aby se umožnilo společné organizaci jmenované v odst. 2 dosáhnout jejích cílů, může být založen jeden nebo více vyrovnávacích či záručních fondů pro zemědělství.

Čl. 41 Opatření v rámci společné agrární politiky

V zájmu dosažení cílů obsažených v čl. 39 je možno v rámci společné agrární politiky uvažovat s těmito opatřeními:

- a) účinná koordinace úsilí v oblasti výchovy k povolání, výzkumu a šíření zemědělských odborných znalostí; současně mohou být společně financovány určité záměry nebo zařízení;
- b) společná opatření na podporu spotřeby některých výrobků.

Čl. 42 Použití pravidel soutěže a podpor

Kapitola o pravidlech soutěže¹¹⁾ se použije, pokud jde o produkci zemědělských výrobků a obchod s nimi, jen pokud to Rada stanoví s přihlédnutím k cílům čl. 39 v rámci čl. 42 odst. 2 a 3 a na základě tam uvažovaného postupu.

Rada může zejména schválit, že podpory se poskytují

- a) k ochraně podniků, které jsou znevýhodněny vlivem strukturálních nebo přírodních podmínek, nebo
- b) v rámci hospodářského rozvojového programu.

Čl. 43 Vypracování koncepcí a vydávání nařízení atd.

(1) K vypracování směrnic pro společnou agrární politiku svolá Komise bezprostředně po zahájení platnosti této smlouvy konferenci členských států, aby uskutečnila srovnání jejich agrární politiky zejména pomocí porovnání jejich výrobních možností a jejich potřeb.

(2) S přihlédnutím k práci konference uvažované v odst. 1 předloží Komise po slyšení hospodářského a sociálního výboru¹²⁾ v průběhu dvou let po vstupu v platnost této smlouvy návrhy k formování a provádění společné agrární politiky, které budou obsahovat návrh na vystřídání trhových řádů jednotlivých států společnými organizačními formami předpokládanými v čl. 40 odst. 2, jakož i provedení v tomto titulu vyznačených opatření.

Tyto návrhy musí odpovídat vnitřním souvislostem v tomto titulu uvedených zemědělských otázek.

Rada vydává nařízení, směrnice nebo rozhodnutí v průběhu prvních dvou stupňů¹³⁾ na základě jednomyslného rozhodnutí a pak na základě rozhodnutí kvalifikované většiny na návrh Komise a po slyšení Shromáždění¹⁴⁾, bez újmy svých případných doporučení.

(3) Rada může nahradit na základě rozhodnutí kvalifikované většiny trhové řády jednotlivých států podle pravidel odst. 2 uvažovanou společnou organizací v čl. 40:

a) v případě, že všem členským státům, které se vyslovily proti tomuto opatření a mají vlastní trhový řád pro výrobek, o který se jedná, nabídne rovnocennou jistotu týkající se zaměstnání a životní úrovně postižených výrobců; současně je nutno brát zřetel na přizpůsobení uskutečnitelné během doby a na žádoucí specializaci;

b) a v případě, že společná organizace zajišťuje pro obchod uvnitř Společenství podmínky, které odpovídají těm, které existují ve vnitřním obchodu zemí.

(4) Utvoří-li se společná organizace pro určitou surovinu dříve, než existuje společná organizace pro příslušné dále zpracované výrobky, pak mohou být příslušné suroviny dováženy ze zemí mimo Společenství, pokud se jich používá na další zpracování výrobků, určených k vývozu do třetích zemí.

Čl. 44 Systémy minimálních cen

(1) Pokud by postupné odstraňování celních poplatků a kvantitativních omezení mezi členskými zeměmi vedlo k cenám, které by mohly ohrozit cíle obsažené v čl. 39, může každý členský stát během přechodného období nediskriminačním způsobem, a pokud to neovlivní v čl. 45 odst. 2 předpokládané rozšíření obchodu, u určitých výrobků používat namísto kontingentů systém minimálních cen, při jejichž nedosažení je dovoz

– buď přechodně zastaven anebo omezen,

– anebo je učiněn závislým na podmínce, že k němu dochází při cenách, které u daného výrobku leží nad stanovenou minimální cenou.

V druhém případě se minimální ceny stanoví s vyloučením celního zatížení.

(2) Minimální ceny nesmí mít v poměru mezi členskými zeměmi okamžikem platnosti Smlouvy za následek ani pokles existujícího obchodu, ani nesmí bránit postupnému jeho rozšiřování. Nesmějí být použity způsobem, který by fungoval proti vývoji přirozené preference mezi členskými státy.

(3) Jakmile tato smlouva vstoupí v platnost, přijme Rada na návrh Komise objektivní Zásady pro vypracování soustav minimálních cen a stanovení minimálních cen.

Tyto Zásady berou ohled zejména na průměrné vnitřní uznávané náklady v tom členském státě, který minimální cenu užívá, dále na situaci jednotlivých podniků v poměru k těmto nákladům a na požadavek postupného zlepšování podmínek v zemědělských podnicích uvnitř Společenství, jakož i na podporu nezbytnou k adaptaci a k procesu specializace v podnicích.

Komise dále navrhne postup, jak tyto Zásady postupně revidovat, aby se bral v úvahu technický pokrok a jeho urychlování a také aby se ceny uvnitř Společného trhu postupně vzájemně přibližovaly.

Tyto zásady i postup při jejich revidování přijímá Rada jednomyslně během tří let po vstupu smlouvy v platnost.

(4) Až do doby platnosti rozhodnutí Rady může minimální ceny určovat každý členský stát; uvědomí o tom jak Komisi, tak i ostatní členské státy, aby se k nim mohly vyjádřit.

Jakmile je rozhodnutí Rady vydáno, stanoví členské státy podle pravidel a ustanovení přijatých Zásad minimální ceny.

Rada může rozhodnutím kvalifikované většiny a na návrh Komise opravit rozhodnutí učiněná členskými státy, jestliže jejich rozhodnutí neodpovídá zásadám.

(5) Nemohou-li být stanoveny pro určité výrobky tyto objektivní Zásady do začátku třetího stupně¹⁵⁾ přechodného období, může Rada od tohoto okamžiku na základě kvalifikované většiny a na návrh Komise změnit pro tyto výrobky používané minimální ceny.

(6) Na konci přechodného období¹⁶⁾ se sestavuje seznam dosud existujících minimálních cen. Rada stanoví většinou 9 hlasů podle ocenění (vah) uvedených v čl. 148 odst. 2, první pododstavec¹⁷⁾ na návrh Komise, který systém bude používán v rámci společné agrární politiky.

Čl. 45 Úmluva o odstranění každé diskriminace

(1) Do nahrazení trhových řádů jednotlivých států společnou organizací a její formou podle čl. 40 odst. 2 se budou obchodní vztahy vyvíjet u výrobků,

- pro něž existují v jednotlivých členských státech předpisy, zaměřené na to, aby domácími výrobci zajistily odbyt jejich výrobků
- a u nichž tam existuje potřeba dovozu, prostřednictvím uzavření dlouhodobých úmluv nebo smluv mezi dovozními a vývozními státy.

Tyto úmluvy nebo smlouvy musí mít za cíl postupné odstranění jakékoli diskriminace mezi různými výrobci Společenství při používání jmenovaných předpisů.

Tyto úmluvy a smlouvy budou uzavřeny během prvního stupně¹⁸⁾; přitom je nutno uplatnit všestranně princip vzájemné výhodnosti.

(2) Při těchto úmluvách a smlouvách se vychází pokud jde o množství z průměrných obchodních objemů, které byly obchodovány mezi členskými státy během posledních tří let od začátku platnosti této smlouvy u příslušných výrobků; kromě toho se uvažuje, s přihlédnutím k původním obchodním tokům, zvýšení objemů v rámci existující potřeby.

Tyto úmluvy nebo smlouvy musí výrobcům umožnit odbyt dohodnutých množství za ceny, které se postupně přibližují k cenám, které se na vnitřním trhu kupujícího státu platí domácímu výrobcí.

Přibližování se musí provádět pravidelně tak, aby bylo ukončeno plně koncem přechodného období.

Zúčastněné strany sjednají ceny podle směrnic, které Komise vydá k uskutečnění obsahu předchozích dvou pododstavců.

Dojde-li k prodloužení prvního stupně, provedou se úmluvy a smlouvy podle podmínek platných na konci čtvrtého roku po začátku platnosti této smlouvy; povinnost zvýšit množství a sblížit ceny bude do přechodu ke druhému stupni pozastavena.

Členské státy využijí všechny možnosti, které jim dávají jejich právní předpisy zejména v oblasti dovozní politiky, aby zajistily uzavření a plnění těchto úmluv nebo smluv.

(3) Pokud členské státy potřebují k produkci výrobků, které mají být v soutěži s výrobky třetích zemí ze Společenství vyvezeny, suroviny, nesmějí jmenované úmluvy a smlouvy poškodit jejich dovoz z třetích zemí. Toto usnesení se nepoužije, jestliže se Rada jednomyslně usnese poskytnout úhradu k případnému vyrovnání vyšší ceny, která vyplyne při dovozu na základě takové úmluvy nebo smlouvy v porovnání se zaručenou cenou u podobných nákupů v podmínkách světového trhu.

Čl. 46 Vybírání vyrovnávacích poplatků

Existuje v některém členském státě pro nějaký výrobek vnitrostátní trhový řád anebo regulace se stejnou působností a tím se výroba stejného druhu v jiném

členském státě ve svém postavení v soutěži poškozuje, vyberou členské státy při dovozu dotyčného výrobku z členského státu, v němž platí jmenovaný trhový řád nebo regulace, vyrovnávací poplatek, i když tento členský stát sám vybírá vyrovnávací poplatek při vývozu. Komise stanoví tyto poplatky ve výši potřebné pro obnovení rovnováhy; může případně schválit i jiná opatření, jejichž podmínky a jednotlivosti stanoví.

Čl. 47 Skupina zemědělství Hospodářského a sociálního výboru¹⁹⁾ k dispozici Komisi

Odborná skupina zemědělství Hospodářského a sociálního výboru¹⁹⁾ je k dispozici Komisi, aby podle ustanovení čl. 197 a 198 připravovala porady tohoto výboru týkající se úkolů, které jsou na něj v rámci jeho činnosti přenášeny.

POZNÁMKY K CITOVANÉMU ZÁKONU

- 1) Jsou to především články 12 až 17 a 30 až 37 Smlouvy o EHS (zde nejsou otištěny)
- 2) Zde neotištěno
- 3) To je do 31. 12. 1959
- 4) Rada je orgán EHS. Podle § 146 Smlouvy o EHS ji tvoří zástupci členských států. Každá vláda vysílá jednoho ze svých členů do Rady.
- 5) Komise je rovněž orgán EHS. Podle článku 157 Smlouvy sestává z 9 členů. Jsou jmenováni vládami členských států po vzájemné dohodě. Stejnou stát. příslušnost nesmí mít víc než 2 členové Komise
- 6) Členskými zeměmi jsou Belgie, Německo, Francie, Itálie, Lucembursko a Nizozemí
- 7) Srovnej rovněž čl. 40 až 42 a 44 Smlouvy o EHS.
- 8) Srovnej rovněž čl. 45 Smlouvy o EHS.
- 9) Přechodné období Smlouvy o EHS, která vstoupila v platnost 1. 1. 1958, činí v zásadě 12 let, v krajním případě 15 let (čl. 8 Smlouvy o EHS).
- 10) Srovnej čl. 43 a 45 Smlouvy o EHS.
- 11) Čl. 85 až 94 Smlouvy o EHS (zde neotištěno).
- 12) Podle čl. 193 Smlouvy o EHS se zřizuje hospodářský a sociální výbor s poradní kompetencí. Členové Výboru jsou jmenováni Radou EHS.
- 13) Podle č. 8 Smlouvy o EHS sestává přechodné období (srovnej poznámku pod čarou 9) v zásadě ze 3 stupňů po 4 letech.
- 14) Shromáždění je orgán EHS. Jeho členy jsou podle čl. 138 Smlouvy poslanci jmenovaní z poslanců parlamentu členských států.
- 15) Srovnej poznámku 13.
- 16) Srovnej poznámku 9.
- 17) Toto ustanovení zní: „Je-li k usnesení Rady potřebná kvalifikovaná většina, oceňuje se váha hlasů členů takto: Belgie 2, Německo 4, Francie 4, Itálie 4, Lucembursko 1, Nizozemí 2“.
- 18)) Srovnej poznámku 13.
- 19) Srovnej poznámku 122.

OBSAH – CONTENTS

Buchta S.: Sociálna stabilita z hľadiska transformácie a privatizácie v rezorte pôdohospodárstva – Rural social stability from the point of view of transformation and privatization in agriculture	613
Wetzstein M. E., Střeleček F.: Obchodní programy amerického zemědělství – United States of America agricultural trade programs	627
Vološin J.: Vývoj zahraničně-obchodních vztahů mezi Bavorskem a bývalou ČSFR – Development of the foreign trade relationships between Bavaria and former CSFR	641
Havrila A.: Modely a ich testovanie. Dopyt a ponuka po potravinárskych výrobkoch – Demand and supply of food commodities tests of models	657
Kvapilík J.: Vývoj a prognózování nákupních cen mléka – The development and forecasting of purchasing milk prices	667
Macca E.: Finanční analýza a strategické řízení podniku – Financial analysis and strategic management of enterprise	679
Daňo V., Nosál V.: Optimalizácia porážkovej hmotnosti býkov zošľachtěného slovenského strakatého plemena z hľadiska spotreby škrobových jednotiek – Optimatization of slaughter weight of bulls of Improved Slovakian Spotted breed in view of starch unit consumption	695
ZE ZAHRANIČÍ – FROM ABROAD	
Podpory poskytované súkromě hospodařícím zemědělským podnikům v SRN v roce 1993	705
INFORMACE – INFORMATION	
abeneč V.: Informace ve službách pro praxi	731
Beníček J.: Program PHARE Evropských společenství v České republice	734
DISKUSE – DISCUSSION	
Popelka V.: Faktory ovplyvňujúce efektívnosť automatizovaného spracovania informačného systému poľnohospodárskeho podniku	739
PŘÍLOHA – SUPPLEMENT	
Zemědělský zákon Rakouska a SRN	743
Rakouský spolkový zákon, jímž se provádějí opatření k zabezpečení výživy a uchování plošného, výkonného, rolnického zemědělství (Zemědělský zákon 1992-LWG)	744
Zemědělský zákon SRN	750
Zákon na podporu začlenění německého zemědělství do společného trhu (EHS - přízpůsobovací zákon)	753
Článek 38 až 47 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství (Spolková sbírka zákonů 1957 II, S.766)	755

Časopis Zemědělská ekonomika publikuje autorské vědecké statě s agrární tematikou z oblasti ekonomiky, managementu, informatiky, ekologie, sociálně-ekonomické a sociologické. Od roku 1993 zajišťují kontinuálně problematiku dosud uveřejňovanou v časopise Sociologie a zemědělství.

Široké tematické spektrum zahrnuje prakticky celou sféru agrobussinesu, tj. ekonomickou problematiku dodavatelských inputových sfér pro zemědělství a potravinářský průmysl, sociálně-ekonomickou problematiku a sociologii zemědělství a venkova, až po ekonomiku výživy obyvatelstva.

Rovina a pojetí naznačených okruhů může být různorodé-makroekonomické, mezo-regionální, podnikové, analytické, syntetické, komparační, faktorové atd.

Rovněž četné rubriky "Diskuse", "Informace", "Ze zahraničí", "Recenze", "Přílohy" poskytují autorům pestré možnosti uplatnění.

Statě jsou publikovány v jazyce českém, slovenském nebo anglickém.

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA ♦ Vydává Česká akademie zemědělských věd a Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied – Ústav zemědělských a potravinářských informací ♦ Vychází měsíčně ♦ Redaktorka mgr. Alena Rottová ♦ Redakce: Slezská 7, 120 56 Praha 2, telefon 02/25 75 41 ♦ Sazba a tisk ÚZPI, Slezská 7, 120 56 Praha 2 ♦ © Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha 1993.

Rozšiřuje PNS. Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá administrace PNS doručovatel tisku a Administrace centralizovaného tisku, Hvoždčanská 5 - 7, 149 00 Praha 4